

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ENDERUN MEKTEBİ ÖRNEKLEMİNDE GÜNÜMÜZ ÜSTÜN
YETENEKLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Cihan KILIÇ

Ankara
Ekim, 2010

Cihan KILIÇ

ENDERUN MEKTEBİ ÖRNEKLEMİNDE
GÜNÜMÜZ ÜSTÜN YETENEKLİ
ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Eylül- 2010

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
TARİH ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ENDERUN MEKTEBİ ÖRNEKLEMİNDE GÜNÜMÜZ ÜSTÜN
YETENEKLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cihan KILIÇ

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK

**Ankara
Ekim, 2010**

Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Cihan KILIÇ'ın "Enderun Mektebi Örneğinde Günümüz Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi'nin Değerlendirilmesi" başlıklı tezi 16/09/2010 tarihinde, jürimiz tarafından Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Yüksek Lisan Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Doç. Dr. Cengiz DÖNMEZ

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ş. Gülin KARABAĞ

Üye :

Üye :

ÖNSÖZ

Enderun Mektebi yerli ve yabancı araştırmacıların ilgisini üzerinde toplamış ve hakkında özellikle yabancı araştırmacılar birçok eser vermiştir. Söz konusu araştırmacılar, Enderun Mektebinin özellikle üstün yetenekli çocuklara eğitim verme özelliği üzerinde durmuşlardır. Türkiye’de yapılan araştırmalar ise mektebin bu yönünü belirtmekle beraber, üstün yeteneklilere eğitim verme konusunda detaylı bilgi vermekten uzak kalmış, daha çok yönetici ve asker yetiştirme özelliğini ön plana çıkarmıştır. Bu çalışma Enderun Mektebine üstün yetenekli çocukların eğitimi açısından bakıp, çalışmalarını söz konusu alanda yoğunlaştıracak araştırmacılara ışık tutması ümidini taşımaktadır.

Araştırma sürecinde yardımlarını, rehberliğini esirgemeyen, dostça yaklaşım gösteren kıymetli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK’a teşekkürlerimi ve saygımı sunarım.

Tez çalışması ile ilgili kıymetli fikirleri ile yol gösteren Yrd. Doç. Dr. Gülin KARABAĞ’a teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca anlayışını, sabrını ve desteklerini hiç eksik etmeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Cihan KILIÇ

ÖZET

Enderun Mektebi Örnekleminde
Günümüz Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminin Değerlendirilmesi
KILIÇ, Cihan

Yüksek Lisans, Tarih Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Ekim-2010, 116 sayfa

Bu araştırmanın amacı, Enderun Mektebini üstün yetenekli çocuklara verdiği eğitim yönüyle incelemek ve mektepte uygulanan eğitim modelinin günümüzde üstün yetenekli çocuklara uygulanan eğitim modellerinden hangisine ne düzeyde benzediğini araştırmaktır.

Bu çalışmada, tarihsel yöntem ile betimleme yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel yöntem araştırmaları, problemlerin geçmişteki durumunu araştırır ve “ne idi” sorusuna cevap aramaktadır. Betimleme yöntemi ise mevcut durumla ilgili olarak, olayların, kurumların ve problemlerin “ne” olduğunu araştırmaktadır.

Araştırma verileri literatür taraması tekniği ile toplanmıştır. Toplanan veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Kavramsal çerçeve kısmında üstün yetenekli çocukların eğitimi tarihi ile bu alandaki çeşitli uygulamalar ve Enderun Mektebi hakkında bilgi verilmiştir. Bulgular kısmında ise bu iki veri karşılaştırılarak Enderun Mektebinin üstün yetenekliler okulu olup olmadığını destekleyecek veriler elde edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, Enderun Mektebi, günümüz üstün yetenekli eğitim modelleriyle öğrenci kabul kriterleri, verilen eğitimin niteliği ve eğitim süreci yönüyle oldukça benzeşmektedir. Bu durum mektebin üstün yeteneklilere eğitim veren modern kurumlarla eşdeğer nitelikte olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın son bölümünde söz konusu bulgulara dayanılarak öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Enderun, Enderun Mektebi, Bilim ve Sanat Merkezleri, üstün yetenekli çocuklar ve eğitimleri, üstün yetenekli çocuklar eğitim modelleri.

ABSTRACT

The Evolution of Today's Gifted Children on the Sampling Point of Enderun School

KILIÇ, Cihan

Ms. Degree, History Education Programme
Thesis Supervisor: Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
October, 2010, 116 pages

The purpose of this study is to investigate whether the Enderun School is school for the gifted and which current education model for gifted children, and in what level, is similar to the model applied in the Enderun School.

Historical method and description method are applied in this study. Studies using historical method examine the past status of problems and seek answers to the “what was...?”. Description method investigates “what” the events, institutions, and problems are with regard to current situation.

Research data of the study are collected by literature search technique, and analysed comparatively. The history of gifted education, various applications in this area, and concrete information about the education in the Enderun School are stated in the conceptual framework part. In the findings part, some results are presented clueing for whether the Enderun School is a gifted education institution or not.

According to research findings, the Enderun School is highly similar to today's gifted education models in terms of criteria for student acceptance, the quality of education, and the educational process. This similarity proves that the School is equivalent with the modern gifted education schools. Some recommendations are presented in the final part of the study, based on these findings.

Key words: Enderun, the School of Enderun, The Science and Arts Center, gifted children, gifted education, gifted education models.

İçindekiler

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ I	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Varsayımlar	7
1.6. Tanımlar	7
BÖLÜM II	9
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Üstün Zeka ve Üstün Yetenek Kavramları	9
2.1.1 Zeka ve Üstün Zeka Kavramları.....	9
2.1.2. Üstün Yetenek	12
2.2. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerinin Tarihiçesi	13
2.3. Üstün Yetenekli Çocuklar ve Genel Özellikleri.....	15
2.3.1. Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Özellikleri	15
2.3.2. Üstün Yetenekli Çocukların Zihinsel Özellikleri.....	17
2.3.3. Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Özellikleri.....	18
2.3.4. Üstün Yetenekli Çocukların Kişilik Özellikleri.....	19
2.3.5. Üstün Yetenekli Çocukların Mesleki Özellikleri	20
2.4. Üstün yetenekli Çocukları Tanılama Yöntemleri	21
2.4.1. Geleneksel Belirleme Yöntemleri	22
2.4.2. Geleneksel Olmayan Belirleme Yöntemleri.....	22
2.5. Ülkemizde Üstün Yetenekli Çocukları Belirleme Yöntemi	23
2.6. Bazı Ülkelerin Üstün Yetenekli Çocuklar ile İlgili Eğitim Uygulamaları	24

2.7.	Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerine Yönelik Modeller	31
2.7.1.	Ayrı Eğitim.....	32
2.7.1.1.	Özel Okul.....	33
2.7.1.2.	Özel Sınıf	34
2.7.1.3.	Bireysel Öğretim	34
2.7.2.	Birlikte Eğitim.....	35
2.7.2.1.	Hızlandırma.....	35
2.7.2.2.	Zenginleştirme	37
BÖLÜM III.....		38
3.	TÜRKİYE’DE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ EĞİTİM UYGULAMALARI.....	38
3.1.	Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Açısından Enderun Mektebi	38
3.1.1.	Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Açısından Enderun Mektebinin Amacı	40
3.1.2.	Üstün Yetenekli Çocukların Enderun Mektebine Seçimi	41
3.1.3.	Enderun Mektebi’nde Üstün Yeteneği Belirleme Süreci	45
3.1.3.1.	Adaptasyon Süreci ve Aileye Verme	46
3.1.3.2.	Üstün Yetenekli Çocukları Tanılama Aşaması Olarak Hazırlık Sarayları.....	47
3.1.3.3.	Üstün Yetenekli Çocukları Belirlemenin Son Aşaması Olarak Enderun-u Hümayun	49
3.1.4.	Enderun Mektebi’nde Üstün Yetenekli Eğitiminin Niteliği.....	54
3.1.4.1.	Bireyselleştirilmiş Eğitim.....	56
3.1.4.2.	Kişilik ve Davranış Eğitimi	57
3.2.	Türkiye’de Cumhuriyet Sonrası Dönemde Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi ile ilgili Uygulamalar.....	58
3.2.1.	Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi ile İlgili Yasal Düzenleme: 6660 Sayılı Yasa.....	59
3.2.2.	Fen ve Matematik Alanındaki Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi: Fen Lisesi.....	60
3.2.3.	Sanat Alanında Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi.....	61
3.2.4.	Özel Sınıf ve Türdeş Yetenek Sınıfları	61
3.2.5.	Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Alanında Çalışma Yapan Bazı Kurumlar	62
3.2.6.	Anadolu Üniversitesi Üstün Zekâlılar Bölümü (ÜYEP)	64
3.2.7.	İnönü Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi	64
3.2.8.	Bilim ve Sanat Merkezleri	67
BÖLÜM IV		72
4.	İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	72
BÖLÜM V		75
5.	YÖNTEM.....	75

5.1.	Araştırma Modeli	75
5.2.	Evren ve Örneklem	76
5.3.	Verilerin Toplanması.....	76
5.4.	Verilerin Analizi.....	77
BÖLÜM VI		78
6.	BULGULAR VE YORUMLAR.....	78
6.1.	Enderun Mektebi Öğrenci Seçim Usulü ile Günümüz Üstün Yetenekli Öğrencileri Tanılama Benzerlikleri ile İlgili Bulgular	78
6.2.	Ayrı Eğitim ve Enderun Mektebi ile İlgili Bulgular	82
6.3.	Birlikte Eğitim Modeli ve Enderun Mektebi ile İlgili Bulgular	83
6.4.	Enderun Mektebi Eğitim Programı ile Bilim ve Sanat Merkezleri Eğitim Programlarının Benzerlikleri ile İlgili Bulgular.....	84
6.5.	Enderun Mektebi ile Bilim Sanat Merkezlerinin Eğitim İçeriği Yönüyle Karşılaştırması	87
BÖLÜM VII		94
7.	SONUÇ VE ÖNERİLER	94
7.1.	Sonuç	94
7.2.	Öneriler.....	96
KAYNAKÇA		97
İNTERNET KAYNAKLARI.....		105

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	<i>Ülkemizde Uygulanan Zeka, Yetenek ve Kişilik Testleri</i>	11
Tablo 2	<i>Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Özellikleri</i>	17
Tablo 3	<i>Üstün Yetenekli Çocukların Zihinsel Özellikleri</i>	18
Tablo 4	<i>Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Özellikleri</i>	19
Tablo 5	<i>Üstün Yetenekli Çocukların Kişilik Özellikleri</i>	20
Tablo 6	<i>Enderun Mektebi Öğrenci Seçimi ve Günümüz Üstün Yetenekli Öğrencilerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterlerin Karşılaştırılması.....</i>	81
Tablo 7	<i>Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Uygulanan Ayrı Eğitim Yöntemi ile Enderun Mektebinin Karşılaştırılması</i>	83
Tablo 8	<i>Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Uygulanan Birlikte Eğitim Modeli ile Enderun Mektebinin Karşılaştırılması</i>	84
Tablo 9	<i>Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Amaçları Yönüyle Karşılaştırılması.....</i>	85
Tablo 10	<i>Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Yönetim Süreçleri Yönüyle Karşılaştırılması</i>	86
Tablo 11	<i>Enderun Mektebi Hümayununda Birinci Sene Okunacak Dersler</i>	88
Tablo 12	<i>Enderun Mektebi Hümayununda İkinci Sene Okunacak Dersler.</i>	89
Tablo 13	<i>Enderun Mektebi Hümayununda Üçüncü Sene Okunacak Dersler</i>	89
Tablo 14	<i>Enderun Mektebi Hümayununda Dördüncü Sene Okunacak Dersler</i>	90
Tablo 15	<i>Enderun Mektebi Hümayununda Beşinci Sene Okunacak Dersler</i>	90
Tablo 16	<i>Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Eğitim Süreci Açısından Karşılaştırılması.....</i>	93

BÖLÜM I

GİRİŞ I

1.1. Problem Durumu

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak ve bu bireylerin toplumsal yaşama katılmalarını sağlamak için özel olarak hazırlanmış eğitim programları ve öğrenci ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmış eğitim ortamları ile birlikte sürdürülen eğitime özel eğitim adı verilmektedir (<http://orgm.meb.gov.tr>).

Ülkemizde özel eğitim gerektiren çocukların eğitimine 1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde, işitme engelli çocuklara eğitim veren bir okulun açılması ile başlanmış, görme engellilerle ilgili bölüm de eklenen bu okul, yaklaşık 30 yıl hizmet vermiştir (Akçamete, 198: 197-198).

Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde bir bölüm olarak Özel Eğitim Şubesi 1952-1953 eğitim yılında açılmıştır (Çağlar, 2004: 61). Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde varlık gösteren Özel Eğitim Genel Müdürlüğü 1980 yılında kurulmuş, 27.02.1982 tarihinde Daire Başkanlığına, sonrasında Rehberlik Dairesi Başkanlığına dönüştürülmüştür. Ülke genelinde özel eğitim ve rehberlik alanında ihtiyaçların artması sonucu, hizmeti daha etkin ve yaygın olarak yürütebilmek amacıyla 30.04.1992 gün ve 3797 sayılı kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Kargın, 2003).

Ülkemizde, son döneme kadar özel eğitim denilince zihinsel, öğrenme veya bedensel engelli bireyler anlaşılmıştır. Bunun kanıtı olarak işitme engelli veya görme engelli bireylerin eğitimine başlanması ile özel eğitim uygulamalarının başladığının

ifade edilmesi yeterlidir. Genel kanı olarak üstün yeteneklilerin kendi kendilerine yetecekleri düşünülse de günümüz eğitim dünyası engelli bireylere ek olarak üstün zekalı veya üstün yetenekli olarak adlandırılan öğrencileri de özel eğitime muhtaç bireyler olarak ele almaktadır (Cutts, 2004: 46). Özel eğitim gerektiren gruplardan olduğu kabul edilen üstün yeteneklilerin eğitimine ülkemizde, geniş çaplı bir politika ile ancak 1993 yılında Bilim ve Sanat Merkezlerinin açılmasıyla başlanmıştır (Dönmez, 2004: 69). Bu merkezlerden önce çeşitli uygulamalar yapıldığı araştırmada belirtilse de Bilim ve Sanat Merkezleri, cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde ilk geniş kapsamlı uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üstün yetenekli çocuk, özel akademik alanlarda veya zekâ, yaratıcılık, sanat ve liderlik kapasitesi yönüyle yaşlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren ve bu tür yeteneklerini geliştirmek için okul tarafından sağlanamayan hizmet veya faaliyetlere gereksinim duyan çocuktur. Üstün yeteneklilik kavramı içerisine ortalamanın üstünde yetenek düzeyi, yüksek düzeyde görev sorumluluğu, yüksek düzeyde yaratıcılık ve 130 üzeri IQ puanı girmektedir (Uzun, 2004: 19).

Her bireyin doğuştan elde ettiği yeteneklerini geliştirmesi ve bu doğrultuda eğitim alması en doğal demokratik haklardan kabul edilmektedir. Ancak tarihsel gerçekliğe baktığımızda, üstün yeteneklilerin eğitimine bu açıdan değil de, daha çok devletin bu gücü kendi adına kullanarak iktidarını sağlamlaştırmaya, etkinliğini artırmaya, ömrünü uzatmaya çalışması gibi hedefler göz önünde tutulmuştur. Söz konusu amaçlarla da olsa üstün yeteneğin eğitiminin, tesadüflere bırakılmaması, kurumsal düzeyde, belirli yöntem dahilinde ortaya çıkarılarak yetenekleri doğrultusunda eğitime tabi tutulması dikkati çeken bir husustur (Bilgili, 2004: 32).

Sahip oldukları stratejik ve ekonomik önem nedeni ile üstün yeteneklilerin özel eğitimlerine devletler kendi eğitim anlayışları içerisinde yer vermişlerdir. Amerika, Kanada, Rusya ve bazı Avrupa ülkelerinde, yukarıda ifade edilen hususlar göz önünde bulundurularak üstün yetenekli öğrencilere eğitim veren kurumlar oluşturulmuştur (Akarsu, 2001: 27). Daha önce de değinildiği üzere ülkemizde de bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır: Fen liseleri, Parasız Yatılı Okullar, Bilim ve Sanat Merkezleri ile bazı özel kurumlar bu alanda çeşitli hizmetler yapmışlardır (Enç, 2005: 225).

Buradan hareketle ve artık üstün yetenekli çocukların eğitimleri de özel eğitim kabul edildiği hatırlanarak, ülkemizde özel eğitimin tarihini 1889 yılında başlatmanın

hatalı olduğu düşüncesindeyiz. Çünkü özel eğitim bünyesinde olan üstün yetenekli çocukların eğitimine dair Osmanlı Devleti kurumlarından Enderun Mektebi, bizdeki özel eğitim kurumlarının tarihi kökenlerinin daha eskiye dayandığını gösterecektir.

Enderun Mektebi, Hıristiyan tebaadan alınan yetenekli çocukları iyi, güvenilir devlet adamı ve asker yapma amacını güden, üstün zeka ve niteliklere sahip çocukları yetiştiren özel eğitim kurumu sayılabilir (Akyüz, 1999: 78). Kuruluş dönemi ile ilgili çeşitli rivayetler olsa da doğrusu I. Murat döneminde kurulup Fatih Sultan Mehmet zamanında esas düzenleme ve geliştirilmesinin yapıldığıdır (Kazıcı, 2004: 150). 1909 yılına kadar hizmet veren Enderun Mektebi, Türk eğitim tarihi içerisinde çok önemli bir yer tutar ve dünya eğitim tarihine Türklerin bir katkısı olarak belirtilir (Akyüz, 1999: 79).

Enderun sistemi ile yeniçeri ocağı ve saray hizmetinde kullanılmak üzere Hıristiyan çocukları toplanarak belli görevler için eğitilirdi (Yalçın, 2002: 12). Bu mektebe seçilen öğrenciler devşirme usulüne göre toplanırdı. İhtiyaca göre üç, beş, veya yedi yılda bir öğrenci toplama işi yapılırdı. Devşirme kanunu ile toplanacak öğrencilerin nitelikleri belirlenirdi. Örneğin, Hıristiyan çocuklarının asilleri, papaz oğulları, iki çocuktan sadece biri, birden çok çocuğu olanların en sağlıklısı, tek oğul olmaması, evlenmemiş olması gibi (Akgündüz, 1990: 123-125; Özcan, 1994: 255).

Devşirme usulü ile seçilen çocukların bazıları saray için ayrılır, kalanları da Türk köylülerinin yanına verilerek Türk-İslam adetlerini öğrenmeleri sağlanırdı. Buradan acemi ocağına alınırlar, eğitimlerinden sonra ikinci bir seçimden daha geçirilerek Topkapı Sarayının Enderun-u Hümayun denilen iç bölümüne alınırlar; seferli, kiler, hazine odalarından birisinde hizmet görürler ve eğitimlerine devam ederlerdi (Uzunçarşılı, 1988: 520; Sakaoğlu, 2003: 39).

Enderun Mektebi ve üstün yetenek kavramlarını birlikte değerlendirdiğimizde karşımıza ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Günümüzde üstün yetenekli çocukların belirlenmesinde kullanılan teknikler ile Enderun Mektebi öğrenci seçimindeki kriterler birbiriyle birçok açıdan benzerlik göstermektedir. Günümüzde üstün yetenek özelliklerine sahip bireylerin oranı yüzde 2- yüzde 2,5 olarak gösterilmektedir veya bir başka ifadeyle akranlarının 98'inden zeka bölümü olarak üstün olanlar üstün yetenekli bireyler olarak kabul edilmektedir (Mirman, 2003: 40). Osmanlı Devleti, Enderun

Mektebine öğrenci seçerken 40 aileden bir çocuk seçmeyi kural haline getirmiştir (Uzunçarşılı, 1997: 564) ki iki oran birbiriyle benzeşmektedir.

Osmanlı Devleti'nde kullanılan öğrenci seçim kriterleri arasında öğrencilerin fiziksel olarak gelişmiş olmaları, güzel olmaları bulunmaktadır (Akgündüz, 1990: 123-125; Akkutay, 1984: 38). Günümüzde üstün yetenekli çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda üstün yetenekli çocukların fiziksel özellikleri arasında vücutça gelişmiş olmaları, sıhhat bakımından akranlarından daha sağlıklı olması ve yüz güzelliği belirtilmiştir (Uzun, 2004: 21). Bu konularda da benzerlik göze çarpmaktadır. Ancak bu noktada şuna dikkat etmek gereklidir: Osmanlı devleti bu özellikleri bir kriter olarak belirtmekteyken günümüzde bir kriter olarak değil sadece üstün yetenekli olarak tanılanan çocukların genel özellikleri arasında görüldüğü ifade edilmelidir. Söz konusu durum Osmanlı Devleti'nin uyguladığı bu kriterin tutarlılığı hakkında bilgi vermektedir.

Üstün yetenekli bireylerin eğitiminde bireysel farklılıklara önem verilmesi gerektiği vurgulanırken, Enderun Mekteplerinin eğitim programları da bireysel farklılıkları ön plana çıkaran bir program takip etmiştir (Akyüz, 1999: 79).

Osmanlı Tarihi ile ilgili kaynaklara bakıldığında Enderun Mektebi, bir çıraklık merkezi veya saraya hizmetçi veren bir kurum gibi gösterilmiştir (Enç, 2005: 288). Ancak bunun yanında öğrencilerin hangi kriterlere göre seçildiği, nasıl bir eğitim aldıkları konusu hakkında yüzeysel bilgi verilmekle yetinilmiştir. Şu ana kadar bu mekteple ilgili yapılan çalışmalar ilgili kurumun üstün yeteneklilere eğitim verme yönünü ele almamışlardır. Bunda mektep üzerine yapılan çalışmaların azlığı ve gerçekleştirilen çalışmalarda üstün yetenek ve bunların eğitimi üzerinde durulmaması önemli rol oynamıştır.

Bu çalışmada, Enderun Mektebi daha çok bir eğitimci gözüyle, üstün yeteneklilik üzerinde yoğunlaşarak incelenmiş ve Enderun Mektebi eğitim modelinin günümüzde uygulanan üstün yetenekli eğitim modelleri arasında hangisine ne düzeyde benzediği sorusuna cevap aranmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Enderun Mektebi'nin günümüzde uygulanan üstün yetenekli çocukların eğitim modellerinden hangisi ile ne düzeyde benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktır.

Araştırmanın yukarıda ifade edilen genel amacı ile ilgili geliştirilebilecek alt amaçlar ise şunlardır.

- Enderun Mektebi öğrenci seçimi ile günümüz üstün yetenekli öğrencileri tanılama açısından benzerlikler nelerdir?
- Enderun Mektebi eğitim modeli, üstün yetenekli çocukların eğitim modellerinden ayrı eğitim modeline ne düzeyde benzemektedir?
- Enderun Mektebi eğitim modeli, üstün yetenekli çocukların eğitim modellerinden birlikte eğitim modeline ne düzeyde benzemektedir?
- Enderun Mektebi'nde uygulanan eğitim programı ile Türkiye'de uygulanan ve üstün yetenekliler okulu olan Bilim ve Sanat Merkezi eğitim programının benzerlikleri nelerdir?
- Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin eğitim içeriği yönüyle benzerlikleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Üstün yeteneklilerin eğitimi son yüzyılda hızla gelişme gösteren ve halen üzerinde çalışılan bir alan olarak dikkati çekmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminin niteliği ve bu alanda uygulanabilecek modeller üzerinde yapılan tartışmalar devam etmektedir. Her ülke, bu alanda kendine özgü ve farklı programlar takip etmekte, bazı devletlerin ise bu konuda henüz çalışması bulunmamaktadır.

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda uygulanan her modelin diğer bir modelden güçlü ve zayıf olduğu noktalar bulunmaktadır. Bu sebeple bu çocuklarının eğitimlerinin niteliğinin nasıl olması gerektiği konusunda fikir birliği bulunmamaktadır.

Kimi uzmanlar ayrı eğitimi savunurken, bazı uzmanlar ise birlikte eğitimin daha faydalı olduğu kanaatini taşımaktadır.

Herhangi bir konuda mükemmele ulaşabilmek için o konunun geçmişini bilmek ve yapılan hatalardan ders çıkarıp olumlu yönlerini geliştirmek gerekmektedir. Bu mantıkla baktığımızda üstün yetenekliler eğitiminin geçmişini bilmek, günümüz üstün yeteneklileri için hazırlanan programlarda faydalı sonuçlar doğuracaktır. Araştırmamızın önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü araştırmaya konu olan Enderun Mektebi, bir nevi üstün yeteneklilerin eğitim kurumu olarak faaliyet görmüş ve belli bir döneme kadar başarılı olmuştur (Türk, 2006: 11).

Osmanlı Devleti, Enderun Mektebi ile kendisi için gerekli görevlileri yetiştirmiş, araştırmacıların ittifakına göre devletin zirveye tırmanmasında ve altı asır yaşamasında önemli rol oynamıştır. Bu alanda çalışanlar, söz konusu mektebin devlet için ne kadar önemli olduğu noktasına dikkat çekmişler ve eğitimi konusunda bilgi vermişlerse de bu araştırmanın konusu olan üstün yeteneklilik ve eğitimi konusunda doyurucu bilgiler vermemişlerdir. Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda bilgi veren kaynaklar ise mektebin bu yönünün olduğuna dikkat çekmişler, fakat hangi sebeplerle Enderun Mektebini üstün yetenekli okulu olarak sınıflandırdıkları konusunda yeterli bilgi vermekte eksik kalmışlardır.

Bu araştırmanın bundan önce yapılan Enderun Mektebi ile ilgili çalışmalardan en önemli farkı, mektebi, üstün yeteneklilerin eğitimi açısından incelemek ve günümüzde ideali tartışılmakta olan üstün yetenekliler eğitimine katkı sağlayabilmektir.

1.4. Sınırlılıklar

- Veri toplama tekniği olarak literatür taraması ile sınırlıdır.
- Araştırmamız Enderun Mektebinin klasik dönemindeki eğitim uygulamaları (1400-1700) ile sınırlandırılmıştır.
- Ülkemizdeki üstün yetenekli eğitim uygulamalarından Bilim ve Sanat Merkezleri ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

- Bu çalışma, geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguları araştırmada ya da bir problemin geçmişle ilişkisini araştırma amacıyla kullanılan tarihsel yöntemle ve mevcut olayların ne olduğu konusunu açıklamayı hedef alan betimsel yöntemle araştırılabilir (Kaptan, 1998: 53).
- Literatür taraması ile elde edilen bilgiler doğru ve geçerli bilgilerdir.

1.6. Tanımlar

Ayrı Eğitim: Üstün yetenekli çocukların normal akranlarından ayrı kendileri gibi üstün yetenekli gruplarla birlikte eğitim almaları (Ataman, 1998: 186).

Bireysel Öğretim: Üstün yetenekli çocukların özel öğretmenler yoluyla akranlarından ayrı olarak eğitimcisiinden bire bir eğitim almasıdır (Dağlıoğlu, 1995: 52).

Birlikte Eğitim: Üstün yetenekli çocukların, aynı eğitim ortamında akranlarıyla beraber eğitim almaları (Ataman, 1998: 1889).

Enderun: Devşirme sistemi ile toplanan gayrimüslim çocukların sarayda eğitildikleri ve yeteneklerine göre yükselme imkanlarının bulunduğu yer (Ortaylı, 2008: 100).

Zeka: Zihnin öğrenme, öğrenilenden yararlanabilme, yeni durumlara uyabilme ve yeni çözüm yolları bulabilme yeteneğidir (Demirkol, 2007: 9).

Zeka Tesi: Kişilerin zeka seviyelerini ölçebilmek ve onları zihinsel becerileri konusunda diğer insanlarla karşılaştırabilmek için geliştirilmiş testlerdir (Yonus, 2007: 27).

Üstün yetenek: 130 ve üzeri IQ puanına, yüksek motivasyona, akademik başarı ve yaratıcılık yeteneklerine sahip olma durumu (Uzun, 2004: 19).

Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM): Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin, bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve

kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumu (BİLSEM Yönerge, MEB: 2007).

Devşirme: Osmanlı Devlet hizmetinde kullanılmak üzere Osmanlı halkından bazı Hıristiyan çocukların bir kanun usulüncce toplanması işi (Petrosyan, 2002: 134).

Çıkma: Saraydaki görevlilerin devlet görevi ile memuriyete veya taşrada görevlendirilmeleri durumu (Pakalın, 1993: 362).

Tanılama: Üstün yetenekli bireyleri belirlemek için yapılan çalışmaların tümü.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Üstün Zeka ve Üstün Yetenek Kavramları

Üstün potansiyele sahip öğrenciler, kimi zaman üstün yetenekli, kimi zaman üstün zekalı olarak nitelendirilmektedir. Bu durum söz konusu kavramların karışmasına ve birbirlerinin yerine kullanılmasına sebep olmaktadır (Sungur, 2003: 11). Bu kavramlardaki anlam karmaşasının en önemli nedeni, sözü edilen kavramların tanımı konusunda fikir birliği olmamasıdır. Kavramların birbirine karışmasını engellemek için öncelikle üstün zeka ve üstün yetenek kavramlarının tanıtılması faydalı olacaktır.

2.1.1 Zeka ve Üstün Zeka Kavramları

Zekanın geçmişten günümüze çeşitli yaklaşımlar tarafından çeşitli tanımları yapılmaya çalışılmış, konuyla ilgilenenler kendi algılarına ve araştırmalarına uygun bir zeka tanımı yapmışlardır. Araştırmacıların her biri, zekanın ayrı bir yönünü ön plana çıkararak zekayı tanımlamaya çalışmıştır. Ancak zekanın, herkesin üzerinde fikir birliğine varabileceği bir tanımı yapılamamıştır. Bazı araştırmacılar bireyin çevreye uyumunu ön plana çıkarırken, bazıları performansı, bazıları ise sonuçta ortaya çıkarılan ürünü zekanın varlığının ve düzeyinin en büyük göstergesi olarak kabul etmiştir.

Terman (1925) zekayı, kavram oluşturma ve bunların birbirleriyle ilişkilendirme yeteneği olarak tanımlamıştır (Akt. Suveren, 2006: 23).

Piaget (1973)'e göre zeka, “bireyin çevreye uyum sağlayabilmesi” (Akt. Senemoğlu, 2004: 34), Gardner (2003)'a göre ise “bir ya da birden fazla kültür için değerli olan bir ürünü ortaya koyma ya da problem çözme yeteneği”dir ve birden çok çeşidi vardır (Akt. Yonus, 2007: 26).

İlk zeka testini geliştiren Binet'e göre zeka, yönetim, uyarılma ve hükmetme olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Yönetim neyin yapılması gerektiğini ve becerikli bir şekilde nasıl yapılması gerektiğini bilmek, uyarılma, görevin yapıldığı sırada seçilen ve kullanılan stratejinin izlenmesi; hükmetme ise, bireyin kendi düşüncelerini ve davranışlarını eleştirebilme becerisidir (Akt. Leana, 2005: 9).

Thorndike (1927) ise “doğuştan gelen ve sonradan gelen zihinsel çağrışımların toplamı” olarak kabul etmiştir (Akt. Dağlıoğlu, 1995: 3).

Geniş anlamda bakıldığında zeka kişinin anlama, kavrama ve öğrenme kapasitesidir (A.Uzun, 2006: 4).

Zekanın tanımlarının çeşitlilik göstermesi, onu ölçmeye çalışanların da çeşitli ölçüm araçları geliştirmelerine sebep olmuştur. Zekanın farklı boyutlarını ele alan araştırmacılar, farklı özellikleri ölçen testler geliştirmişlerdir. Bu zeka testlerinden hangisinin en geçerli olduğu konusunda, tıpkı zeka testlerinde olduğu gibi fikir birliğine varılamamıştır.

Zeka testleri ile ilgili ilk çalışmaları Galton başlatmış, ilk zeka testini ise Alfred Binet hazırlamıştır. Stanford Üniversitesinden Lewis Terman ise bu testi normal ve üstün zekalıları da ayırt edebilecek şekilde geliştirmiş ve 1916 yılında ilk standart zeka testi olan “Stanford-Binet Intelligence Scale” adı ile kullanıma sunmuştur (Akarsu, 2001: 9). Adı geçen zeka testinden başka “Wechsler Zeka Ölçeği”(WISC-R Zeka Testi), Kauffmann'ın “Çocuklar için Değerlendirme Bataryası”, Cattell'in kültürden arındırılmış zeka testi, Raven'in “Standart Progresif Matrisler testi”, “Bilişsel Değerlendirme Sistemi” gibi ölçekler de günümüzde kullanılmaktadır.

Tablo 1

Ülkemizde Uygulanan Zeka, Yetenek ve Kişilik Testleri (Yıldız, 2010: 19)

I- Zekâ Testleri	II- Yetenek testleri	III- Kişilik Testleri
a) Çocuklara Uygulanan Zekâ Testleri:	1- Goldstein Scheerer testleri	1- Rorschach
1- Binet-Terman	2- Vigotsky-	2- TAT
2- Gessell	Hanfmann-Kasain	3- CAT (Çocuklar için)
3- Weshsler	3- Benton	4- MMPI
4- Goodenough	4- Kuder	5- Bernreuter
5- Porteus labirentleri	5- Seashore (Müzik yetenek Testi)	6- Shipley
6- Grace Arthur performans testi		7- Gordon kişilik envanteri
7- Leiter Performans testi		8- Goilford
8- Alexander		9- Szondi
9- Colombia		10- Zimmerman mizaç testi
10- Cattell		11- Terman ve Miles'in erillik ve dişilik testi
11- Pinter		12- Humm-Wadsworth
12- Gilles mozaik testi		13- Thurstone
13- Bruno leize		14- Rosenzweig
b) Yetişkinlere Uygulanan Zekâ Testleri:		15- Jung'un serbest çağrışım testi
1- WAIS		16- Arthus'un köy inşa testi.
2- Ordu alfa testi		
3- Ordu beta testi		

Zeka testinden alınan hangi puan aralığının üstün zeka olarak kabul edileceği araştırmacıların inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Bazı araştırmacılar 110 IQ'yu yeterli kabul ederken, bu rakamı 120-130 olarak belirtenler bulunmaktadır. Dünya sağlık örgütünün önerdiği ve bu alanda araştırma yapan araştırmacıların çoğunun belirttiği üzere zeka bölümü (IQ) 130 ve üzeri olan bireyler üstün zekalı olarak kabul edilmektedir (Uzun, 2004:18). Bu rakam kabul edilirken normal dağılım eğrisinin üst

yüzde ikilik kısmı baz alınmaktadır. Bir diğer ifadeyle kendi akran grupları içerisinde rastgele seçilen gruptan yüzde doksan sekizinden zeka bölümü olarak üstün çocuk, üstün zekalı kabul edilmektedir.

2.1.2. Üstün Yetenek

Günümüzde üstün zekalı ve üstün yetenekli kavramları birbirinden farklı düşünülmemekte ve birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu anlayış yanlış olmamakla birlikte bazı noktalarda eksiklik taşımaktadır. Şöyle ki: Üstün yeteneklilik kavramı, üstün zekayı içerisinde barındırırken; üstün zeka kavramı, sadece zeka testlerinden 130 ve üzeri puan dilimini kapsamaktadır.

Üstün yetenekliliğin, zeka bölümünün (IQ) 130 ve üzeri olmasından başka aşağıdaki kavramları da içerdiği belirtilmiştir (M. Uzun, 2004: 19).

- Ortalamanın üstünde yetenek düzeyi
- Yüksek düzeyde görev sorumluluğu
- Yüksek düzeyde yaratıcılık
- İleri düzeyde motivasyon

Ülkemizde, üstün yeteneklilerin eğitimi amacıyla kurulan, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan Bilim ve Sanat Merkezleri yönergesine göre üstün yetenekliliğin tanımı şöyledir:

“Zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda yaşlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği uzmanlar tarafından belirlenen çocuk/öğrencilerdir” (BİLSEM Yönerge. MEB: 2007). Burada da görüldüğü üzere üstün yetenek kavramı zekayı içerdiği gibi zekadan başka etmenleri de içerisinde barındıran, daha geniş kapsamlı bir terimdir.

Başlangıçta kolay gözlenebilir, sınırlı sayıda özelliğin sınıflaması olarak tanımlanan üstün yetenek giderek daha çok boyutu içeren, daha geniş bir kapsama yayılan, dinamik bir tanıma dönüşmüştür. Yukarıda belirtilen tanımlardan da

anlaşılacağı üzere üstün yetenek, yalnızca bazı kişilerde görülen bir özellik değil, düzeyi ne olursa olsun, tüm insanlarda gözlenen özelliklerin varoluş derecesindeki, görülme sıklığındaki, ortaya çıkış zamanındaki ve bir araya gelişindeki özgünlükten kaynaklanan bir özelliktir. Değişik bir ifadeyle, üstün yeteneklilerin diğer insanlardan farkı, bazı özelliklerinin dağılımı, sıklığı ve zamanlaması açısından farklılık göstermesidir (Akarsu, 2001: 3).

2.2. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerinin Tarihçesi

Üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili detaylı araştırmaların daha çok 20. yüzyılın başlarına dayandığı görülüyorsa da bu alanda daha önce hiç çalışma yapılmadığını iddia etmek doğru olmayacaktır.

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda eğitim felsefelerini ve programlarını etkileyen ilk büyük düşünür Eflatun olmuştur. Yazmış olduğu “Ülküsel Devlet” adlı eserinde bu konudaki görüşlerini açıklamıştır. Ona göre devletin ana hedefi, devletin geleceğine şekil verecek olan üstün yeteneklilerin belirlenip eğitilmesi olmalıdır. İlkokul, sadece savaşçı ve sanatkarları eğiten bir kurumdur. Buna karşılık o, orta ve yüksek öğretimi altına benzettir, bu eğitim kurumlarını devletin yöneticisi filozofların eğitim görecekleri bir yer olarak görür (Enç, 2005: 201).

“Eflatun toplumdaki bireyleri “bakıra benzeyen sınıf” (köleler, okul eğitimi almaya ihtiyacı ve güçleri olmayanlar), “tunca benzeyen sınıf” (esnaf, tüccar ve sanatkarlar, temel eğitim yoluyla beden ve duygularını geliştirebilecek olanlar), “gümüşe benzeyen sınıf” (savaşçılar, seçkin sanatkarlar, üst aşamada eğitim alması gerekenler) ve “altına benzeyen sınıf” (geleceğin yönetici filozoflarını bulmak için eğitilecek sınıf) olmak üzere dört gruba ayırmıştır” (Bozkurt, 2007: 14).

Eflatun’un görüşleri uzun süre teorik planda kalsa da, Rönesans sonrası Avrupa’ında oluşturulan lise modelinin kurulup gelişiminde etkili olmuştur. Bugün bazı Avrupa ülkelerinde, dördüncü sınıftan sonra okulların hayata hazırlayan okullara ya da yüksek öğretime hazırlayan okullara ayrılışı Eflatun’un görüşüne

dayandırılmaktadır. Yine Osmanlı Devleti'nin uyguladığı Enderun sisteminin de bu temele dayandığını belirten araştırmacılar bulunmaktadır (Bencik, 2006: 23).

Antik Sparta'da, sadece yedi yaşında alınan çocuklar savaş ve muharebe için eğitilirdi. Bu çocuklar seçilirken fiziksel kusurları bulunanlar ile hakkında en ufak bir şüpheye sahip olunanlar seçilmezdi. Atina'da ve Roma'da yetenekli olduğu düşünülen çocuklar eğitime alınır. Çin'de 618 yılında Tang Hanedanı döneminde yetenekli olduğu düşünülen çocuklar özel eğitime tabi tutulurlardı. Japonya'da 1604-1868 yıllarında Samuray çocuklarına, bazı bilim adamları tarafından kurulmuş okullarda savaşçılık, tarih, güzel yazı, dövüş sanatları, ahlaki değerler, bağlılık ve itaat öğretilirdi (Davis and Rimmy, 2004: 3-4).

Selçuklu Devleti kurumlarından Gulamhane'nin (Saray Okulu) Osmanlı Devleti'ndeki devşirme sistemine örnek teşkil eden bir sistemle öğrencilerini aldığı ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin en önemli devlet adamlarını yetiştirdiği ifade edilmektedir. Yine Selçuklu Devleti'nin en üst düzey ordu mensuplarının da bu yolla seçildiği belirtilmektedir (Topçu, 2009: 27).

Enderun Mektebi, üstün yeteneklilerin eğitim tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmanın esas konusu olması sebebiyle ileri bölümlerde detaylı işleneceğinden Enderun Mektebinin adının burada belirtilmesiyle yetinilecektir.

Üstün yetenekli çocukların eğitimleri için ilk bilimsel çalışmalar ise 20. yüzyılda başlamıştır. Özellikle Sir Francis Galton ve Terman'ın Amerika'da yaptığı araştırmalar bu alanda ilkler olarak dikkat çekmektedir. Galton 400 ünlü kişinin hayatında tarihsel yöntemle araştırmalar yapmış ve genellenebilir sonuçlara ulaşmıştır. Terman ise 1920 yılına kadar yaklaşık 250 bin öğrenciyi taramış ve bunlar arasından belirlediği 1500 öğrenciyi 25 yıl boyunca, aralıklarla takip ederek bulgularını dört ciltlik bir eser halinde yayınlamıştır (Akt. Enç, 2005: 46).

Amerika 1870'li yıllardan itibaren üstün yetenekliler alanında çeşitli modeller denemiştir. Bunların arasında hızlandırma grupları, özel grup ve okul denemeleri bulunmaktadır. Ancak bu alandaki esas gelişme soğuk savaş dönemi sırasında Amerikan-Rus rekabetinin her alanda olduğu gibi üstün yetenekli çocukların eğitimi alanına da yansısıyla olmuştur. Devletlerin bu rekabetten üstün yeteneklilerin sahip olduğu potansiyeli kullanarak galip çıkacaklarına olan inançları, üstün yeteneklilerin

eğitimi alanına yoğunlaşmalarına ve bu alanın gelişmesine katkıda bulunmalarına yol ağmıştır.

2.3. Üstün Yetenekli Çocuklar ve Genel Özellikleri

Araştırmacıların yaptığı çalışmalar sonunda üstün yetenekli bireylerin normal bireylerden farklı ve üstün bazı özelliklere sahip oldukları saptanmıştır. Bu farklı özellikler zamanla geliştirilen test ve ölçeklerle, bu konuda ihtisas yapmış uzmanlar tarafından ölçülebilir hale gelmiştir (Çağlar, 1972: 97).

Üstün yetenekli çocuklar üzerinde yapılan araştırmaların öncüsü olarak Lewis Terman kabul edilmektedir. 1921 yılından 1953 yılına kadar 1500'ün üzerinde üstün yetenekli birey üzerinde araştırma yapmış ve sonuçlarını dört cilt halinde yayınlamıştır (Davis and Rimmy, 2003: 6). Terman, Cox, Lehman, Galton ve diğer araştırmacıların yaptığı çalışmalara göre üstün yetenekli bireylerin ortak ve belirgin özelliklerini fiziksel, zihinsel, sosyal, kişilik ve mesleki özellikleri olmak üzere beş ana başlıkta toplanabilir.

2.3.1. Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Özellikleri

Üstün yetenekli çocukların, fiziksel olarak akranlarından birçok hususta belirgin üstün özelliklere sahip olduğu görölmüştür. Bu alanda araştırma yapanlar arasında, tarihi yöntemle, ünlü büyükleri inceleyen Galton, bizzat çocukları izleyen Terman ve Hollingworth gibi araştırmacılar öncü kabul edilmektedir (Enç, 2005: 128-129).

Üstün yetenekli çocuklar doğumlarından itibaren farklı gelişim özelliklerine sahiptirler. Normal çocuklardan ortalama olarak yarım kilo daha ağır ve yaklaşık bir-bir buçuk santim uzun doğarlar. Ancak kontrol kümesindeki bireyler arasından, üstünlere ait olan ortalama ölçülerin hayli üzerinde olan normal bireyler de olmaktadır. Bu

sebeple bireysel ağırlık ve uzunluğu yalnız başına üstün yetenekli çocuklarda bir belirti olarak kullanmak doğru sonuçlar vermeyecektir (Enç, 2005: 129).

Emekleme, oturma, yürüme, konuşma gibi gelişim özelliklerini daha çabuk tamamlarlar. Anne babalarının verdikleri bilgilere göre, bu çocukların bebeklik döneminde sağlıklı, iştahlı oldukları, çok az ağladıkları ve bakımlarının kolay olduğu belirtilmektedir. Bedeni kusurları ve hastalık şikayetleri normal bireylere oranla çok daha azdır. Bedensel ölçüleri ve fiziki güzellikleri ortalamanın daha üzerindedir (A.B. Ataman, 2008: 24).

Konuşmaya erken başlama, akranlarına göre kelime dağarcıklarının gelişmiş olması, erken okumanın diğer ayırıcı özelliklerinden olduğunu belirtmekle birlikte, burada ifade edilen bedensel gelişim özelliklerinin hepsinin küme davranışı olduğu ifade edilmelidir ve bireysel anlamda farklılıklar gösterebileceği göz önünde tutulmalıdır (Ataman, 2005: 130-135). Örneğin normal bir çocuk, bedensel gelişim ve sağlık konularında akranlarından üstünlük gösterebileceği gibi, üstün yeteneğe sahip çocuklarda aynı özelliklere sahip olma açısından normal özellikler gösterebilirler. Bu sebeple sadece bedensel gelişim özellikleri ile üstün yeteneğe karar vermeye kalkışmak doğru değildir.

Yukarıda ifade edilen özellikler bilimsel araştırmalar sonucu bulunmuştur. Ancak bu özelliklerin nedenleri üzerinde çok fazla araştırma yapılmamıştır. Buradan hareketle fiziksel gelişimlerinin ileride seyretmelerinin nedeninin, üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin maddi imkanları ve beslenme şekilleri ile alakalı olduğu da öne sürülebilir (Çağlar, 1972: 99). Diğer bir ifadeyle, zekalarından dolayı mı bedenleri daha çabuk gelişmiştir, yoksa üstün beslendikleri için mi sorusuna henüz net bir cevap verilememiştir. Yalnız şurası bir gerçektir ki, nedeni ne olursa olsun normal çocuklarla üstün yetenekli çocukların fiziksel gelişimleri açısından anlamlı farklılıklar bulunmaktadır (Çağlar, 1972: 99).

Tablo 2

Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Özellikleri

-
- Doğumlarında normal çocuklardan daha ağır doğarlar.
 - Akranlarından daha iri, kuvvetli ve sıhhatlidirler.
 - Daha erken konuşur ve yürürler.
 - Beden özürlerine çok az rastlanır.
 - Ortalama ömürleri daha uzundur.
-

2.3.2. Üstün Yetenekli Çocukların Zihinsel Özellikleri

Üstün yetenekli çocukların normal akranlarına oranla nitelik ve nicelik olarak farklı ve üstün zihni özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Akranlarının %98'inden üstün olmaları bu yüzde ikilik kısmı oluşturan çocukların diğer akranlarından farklı zihinsel özelliklere sahip olduklarının göstergesidir. Sıra dışı düşünme ve problem çözebilme yeteneği, üstün yeteneklilerin en belirgin özelliklerindedir (Davis and Rimmy, 2003: 20). Alışılmışın dışında, özgün görüşleri ve tepkileri vardır (BIBB County School District, 2008: 3). Öğrenme yeteneği, kavrama hızı, yüksek düzeyde hafıza performansı, olayları, ilişkileri parçalara ayırma ve sentezleme yetenekleri bakımından akranlarından oldukça ileri düzeydedirler (CCEA, 2006: 11).

Çok iyi gözlemcidirler, zaman, ölüm gibi soyut kavramları çabuk kavrarlar. Bilgilerini kolayca transfer edebilirler, duyduklarını ve gördüklerini olduğu gibi değil eleştiri süzgecinden geçirerek kabul ederler. Gördüklerini, duyduklarını kolayca anlar ve hafızasında saklarlar. Konsantre süreleri oldukça uzundur. Muhakeme etme ve yeniden şekillendirme kabiliyetine sahiptirler (Mirman, 2003: 40).

Okumayı erken yaşta öğrenirler, çoğu okula başlamadan okuma ve yazmayı öğrenmiştir. Dikkat alanları geniş ve süresi uzundur. Sözel olmayan ipuçlarından durumu kavrayabilmekte ve bunları anlamlandırabilmektedirler. Hızlı kolay ve rahat öğrenirler (Smutny, Walker, Meckstroth, 1997: 190; Bozkurt, 2007: 31).

Tablo 3

Üstün Yetenekli Çocukların Zihinsel Özellikleri

-
- Kuvvetli bir öğrenme arzuları vardır.
 - Bilgilerini yeni duruma kolayca uyarlayabilirler.
 - Analiz ve sentez yetenekleri ileri düzeydedir.
 - Konsantre alanları geniş ve süresi uzundur.
 - Bilginin nedenleri ve detayları üzerinde yoğunlaşırlar.
 - Fikirlerinde ve uygulamalarında orijinaldir, alışılmışın dışına çıkmaktan korkmazlar.
 - Fikirlerinde esnektir, katılıktan hoşlanmazlar.
 - Uzun vadeli gayelere yönelirler.
 - Özeleştiri yapmaktan çekinmezler, kendilerini tarafsızca eleştirebilirler.
 - Çok faal, uyanık ve açıkgozdürler.
-

2.3.3. Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Özellikleri

Zekayı çevreyle uyum olarak kabul eden Stenberg (1995) zeka ile uyum arasında olumlu bir ilişki olduğunu kabul etmektedir (CCEA, 2006: 14-16). Zeka ile çevreye uyum arasındaki korelasyon göz önünde bulundurulduğunda üstün yetenekli çocukların sosyal çevre ile ilişkileri daha anlamlı hale gelecektir.

Üstün yetenekli çocuklar, fiziksel ve zihinsel gelişmelerinin akranlarına oranla hızlı olmaları gibi çevreye uyum sağlama ve çevresiyle iletişim kurma yönleri açısından da akranlarından daha başarılıdırlar. Üstün yetenekli çocuklar ileri düzeyde duyarlılığa sahiptirler ve karşılındakinin duygu ve düşüncelerini anlamada yüksek kabiliyetleri vardır (Smutny ve diğerleri, 1997: 191). Yüksek ahlaki özelliklere ve adalet duygusuna sahiptirler. Çevrelerince güvenilir kişiler olarak bilinirler, grup içinde popülerdirler, grup çalışmalarında liderliği üstlenirler, sorumluluk almaktan çekinmezler (Atik, 2007: 59).

Şakaları, esprileri olgunca anlamaya, herhangi bir olayın şaka taraflarını kavramaya erken yaşlarda başlarlar. Yeni sosyal durumlara kolayca uyum sağlama, otoriteye az başvurma, dış dünya ile uyumlu etkileşimde bulunma, risk almaktan hoşlanma, sosyal problemlere ve bunları çözmeye karşı duyarlı olma diğer sosyal özellikleri arasında gösterilir (CCEA, 2006: 11).

Mensup olduğu gruplarda hakem veya politika yapıcı olarak tanınırlar. Gruplarında genellikle liderdirler. (Davis and Rimmy, 2003: 20).

Tablo 4

Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Özellikleri

-
- Karşısındakinin duygu ve düşüncelerini anlamada başarılıdır.
 - Yüksek ahlaki özellikleri ve adalet duyguları vardır.
 - Toplumsal sorunlara ilgi duyarlar ve çözüm yolları ararlar.
 - Mizahi kabiliyet üst düzeydedir.
 - Yeni sosyal durumlara çabuk adapte olurlar.
 - Gruplarında popülerdirler
 - Otoriteye gereksinim duymazlar.
-

2.3.4. Üstün Yetenekli Çocukların Kişilik Özellikleri

Üstün yetenekli çocukların sosyal olarak öne çıkmalarının, arkadaşları arasında lider olarak kabul edilmesinin ve popüler olmasının temelinde kişilik özellikleri yatmaktadır. Kişilik gelişimlerinde kendilerinden emin ve bağımsızdırlar. Dıştan değil içten denetimden hoşlanırlar, sorumluluk almaktan kaçınmazlar ve aldıkları görevi yerine getirmeye çalışırlar. Bu konuda inatçılığa varan bir sebat gösterirler (BIBB County School District, 2008: 2; Dağlıoğlu, 1995: 31).

Azimleri kuvvetli ve sürekli. Sabırlı ve kararlıdır. Başkaları üzerinde kuvvetli bir hakimiyet ve nüfuz sahibi olmayı, etkili ilişkiler kurmayı isterler. Başkalarının fikirlerine ve sorunlarına duyarlılık gösterirler. Alçak gönüllüdürler,

gururdan hoşlanmazlar, ilişkilerinde naziktirler, başkalarına güvenirler ve başkalarından da güven beklerler. Neyi bildiklerini ve bilmediklerini iyi analiz ederler ve bilmedikleri konuda bilmiyorum demekten çekinmezler (Çağlar, 1972: 106).

Tablo 5

Üstün Yetenekli Çocukların Kişilik Özellikleri

-
- Sorumluluk almaktan hoşlanırlar, sorumluluklarını yerine getirirler.
 - Liderlik özellikleri baskındır.
 - Kendileri ile ilgili tarafsız düşünceleri vardır.
 - Çalışkandır.
 - Yeni ve farklı şeyler yapmaktan hoşlanırlar.
 - Başkalarının problemlerine karşı duyarlılık gösterirler.
-

2.3.5. Üstün Yetenekli Çocukların Mesleki Özellikleri

Üstün yetenekli çocuklar ilgi duydukları konularda derinlemesine araştırma yapmaktan hoşlanırlar. Bu durum onların ilgi duydukları konularda detaylı bilgiye sahip olmalarını ve mesleki hayatlarında başarılı olmalarını sağlamaktadır (Adams and Moore, 2003: 62; Smutny ve diğerleri, 1997: 190).

Bu konuda özellikle Terman'ın yapmış olduğu araştırma bize oldukça aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Onun yapmış olduğu araştırmaya göre, ders konularını öğrenmede akranlarına göre 2-3 hatta 4 sınıf üst seviyede başarı gösterenler bulunmaktadır. Terman'ın (1925) Amerika'da yaptığı bir araştırmaya göre, üzerinde inceleme yaptığı üstün yeteneklilerin %90'ı üniversiteye gitmiş ve bunların büyük bir çoğunluğu mesleklerinde önemli kariyerler elde etmiştir (Akt. Çağlar, 1972: 108).

2.4. Üstün yetenekli Çocukları Tanılama Yöntemleri

Her toplumda üstün yetenekli bireyler bulunmuştur ve bulunmaya devam edecektir. Üstün yetenekli bireylerin her toplumda bulunmasına karşılık bunların nasıl belirleneceği konusunda bir bütünlük yoktur. Zeka kavramı konusundaki farklı tanımlamalar nedeniyle ve bu çocukların kendi bünyelerindeki özellikleri açısından tek bir yöntemle taramak ve doğruya ulaşmak mümkün gözükmemektedir (Yargıcı, 2000: 23-25).

Öğrencilerin yeteneklerinin ve ilgilerinin doğru olarak belirlenebilmesi tek seferde ve tek kaynaktan elde edilen bilgiler ile yapılabilecek bir iş değildir. Doğru tanılama çeşitli kaynaklardan bilgi toplanarak ve bu sürecin sürekli ve kapsamlı olması ile mümkündür (Sak, 2009: 14).

Üstün yetenekli çocuklar yaşlılarından zeka veya yetenek düzeyi olarak çok üstünse, diğer bir ifadeyle iki buçuk yaşında okumaya başladıysa veya dört yaşında matematiksel işlemler yapabiliyorsa bu çocuğun üstün zekalı veya yetenekli olup olmadığını araştırmaya gerek yoktur. Ancak akranları arasında bu kadar belirgin olmayan, ancak yine de yaşlılarına göre daha üst yetenek düzeyinde olan çocukları belirlemede bazı ölçümlerin kullanılması zorunlu gözükmemektedir (Ataman, 1998: 179).

Üstün yetenekli bireylerin belirlenmesinin nasıl olacağı konusunda her ülkenin kendine özgü modelleri olduğu gibi, aynı ülke içinde hatta kurumlar arasında bile değişiklik gösteren uygulamalar göze çarpmaktadır. Bazıları sadece geleneksel zeka testleri kullanırken, bazıları bireysel ve grup zeka testleri, başarı testleri, aile ve arkadaş gözlemleri, akademik başarı ile öğretmen değerlendirmelerini de göz önünde tutmaktadırlar. Bu açılardan baktığımızda uygulanan yöntemleri iki ana başlıkta toplamak mümkündür.

2.4.1. Geleneksel Belirleme Yöntemleri

Geleneksel belirleme yöntemlerinde tanılama aşaması olarak ilk etapta grubun tümü izlenir, bunlar içinden üstün yeteneklilik potansiyeli olanlar belirlenir. Belirlenen çocuklar standart grup ve/veya bireysel zeka testi ile yetenek testine tabi tutulur. Burada istenilen başarıyı gösteren çocuklar üstün yetenekli bireyler olarak belirlenirler (Bencik, 2006: 38).

2.4.2. Geleneksel Olmayan Belirleme Yöntemleri

Geleneksel belirleme yöntemleri maliyetin fazla olması ve kısa zamanda sonuca ulaşılmaya çalışılması gibi nedenlerle eleştirilmektedir. Ayrıca zeka tanımlarında yer alan uyum sağlama, problem çözebilme, farklı bakış açısı gibi özelliklerin kısa zamanda anlaşılamayacağı düşüncesiyle geleneksel yöntemin yanı sıra bazı farklı etmenlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir (Dağlıoğlu, 2005: 42).

Çocuklara ait yeterli bilgi, veri ve gözlemin olduğu, yeterli donanıma sahip bölgelerde kullanılan yöntemlerdir. Burada birey birden fazla alanda incelemeye ve gözleme tabi tutulur. Çocukların yeteneği, akademik başarısı, duygusal gelişimi, sosyal olgunluğu gibi durumları üzerinde araştırma yapılır.

Geleneksel olan ve olmayan belirleme yöntemlerinin her ikisinde de aşağıda ifade edilen teknikler kullanılmaktadır (Bozkurt, 2007: 27).

- Çocuğun Gelişim Profilleri
- Öğretmen Gözlem ve Kanaati
- Arkadaş Gözlem ve Kanaati
- Aile Geçmişi
- Grup Zeka testleri
- Başarı Testleri

- Bireysel Zeka Testleri
- Performans Testleri
- Çocuğun ürünleri
- Bireysel görüşmeler

Tüm bu tanılama yöntemlerinde aşağıdaki hususlar göz önünde tutulmalıdır.

- ✓ Ebeveynlerin çocuklarının yeteneklerini belirlemedeki isabet oranının %40 olduğu (Davis and Rimmy (2003) belirttiğine göre ailelerin bir çoğu kendi çocuklarının üstün yetenekli olduğunu düşünürler),
- ✓ Öğretmenlerin parlak öğrencilerle üstün yetenekli öğrencileri karıştırdıkları ve isabet oranlarının %60 olduğu,
- ✓ Uygun çevre koşulları sağlandığında üstün yetenekliliğin kendini daha rahat belli edeceği,
- ✓ Grup ve bireysel zeka testlerinin ancak uzmanlarınca uygulanabileceği,
- ✓ Ölçümlerin çok boyutlu olması gerekliliği,
- ✓ Tanılama ve seçme işlemlerinin aşamalı bir şekilde yürütülmesi gerekliliği,
- ✓ Ölçmelerin bilimsel verilere, toplumun o zamanki koşullarına uygunluğu,
- ✓ Zeka testleriyle beraber aile, öğretmen görüşlerinin dikkate alınması gerekliliği.

2.5. Ülkemizde Üstün Yetenekli Çocukları Belirleme Yöntemi

Ülkemizde, özel ve resmi kurumlar içerisinde üstün yetenekli çocukları belirlemek için çalışmalar yürüten kurumlar bulunmaktadır. Resmi kurumlar içerisinde, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki Bilim ve Sanat Merkezleri üstün yetenekli çocukları tanılanmaktadır. Bunu yaparken “Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi”ne göre hareket etmektedirler. Bu yönergeye göre:

Her yılın ekim ayı içerisinde bakanlıkça hazırlanan gözlem formları, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarına gönderilir. Bu gözlem formları;

a) Okul öncesi eğitimi çağında olup herhangi bir okul öncesi kurumuna devam edemeyen 3-6 yaş grubu çocukların velilerince,

b) Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 3-6 yaş grubu çocuklar için okul öncesi öğretmenleri veya velilerince,

c) İlköğretim kurumlarında 1-5 sınıflar için sınıf öğretmenleri; 6-8 sınıflar için şube öğretmenler kurulunca,

ç) Ortaöğretim kurumlarında sınıf rehber öğretmenler kurulunca doldurulur.

Gönderilen formlar, ön değerlendirme komisyonunca değerlendirilir ve grup tarama testine alınacak öğrenciler duyurulur.

Ön değerlendirme sonucunda grup taramasına katılması uygun görülen öğrenciler, merkez yürütme kurulunun belirleyeceği tarihlerde, üst danışma kurulunca belirlenen ölçme araçları ve ölçütleri doğrultusunda grup taramasına alınır. Burada da yeterli başarıyı gösteren öğrenciler rehberlik araştırma merkezleri veya ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılarak bireysel incelemeye alınır ve uygun görülenler merkezlerde eğitime alınırlar.

2.6. Bazı Ülkelerin Üstün Yetenekli Çocuklar ile İlgili Eğitim Uygulamaları

Ülkelerin birbirlerinden farklı eğitim sistemlerinin olması ve üstün yeteneklilerin eğitimleri için farklı felsefi sistemleri benimsemeleri çeşitli uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu sebeple her ülke kendisine has modeller geliştirmiştir. Bazı ülkeler, ülkenin eğitim politikası içerisinde üstün yetenekli çocukların eğitimine yer vermişken, bazı ülkelerdeki uygulamalar bölgesel veya münferit olarak kalmış, ülkenin eğitim politikasından ziyade kişilere veya kuruluşlara bağlı kalmıştır.

Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda ülkeler ketum davranmakta ve bu konudaki bilgi ve uygulamalarını açıkça ifşa etmemektedirler. Bu sebeple günümüzde diğer ülkelerde uygulanan üstün yetenekliler eğitim sistemleri hakkında bilgilerimiz çok

genel ifadeler şeklinde kalmakta ve uygulamaların detayı ile ilgili bilgilere sahip olamamaktayız.

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda en fazla çalışmayı yapan ülkelerin başında Amerika gelmektedir. Bu ülke birden fazla uygulama ile üstün yetenekliler alanında hizmet vermektedir. Avrupa'da bu alanda en fazla girişimde bulunan ülke özellikle 1990'lı yıllara kadar Rusya olmuştur. Bu ülkenin yanı sıra Almanya, İngiltere ve Fransa Avrupa'daki diğer ülkelerden etkin şekilde çalışma sürdürmektedir. Asya kıtasında İsrail, Çin ve Rusya'dan kopan Türki Cumhuriyetlerde üstün yetenekliler alanında çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Amerika: Üstün yetenekli çocuklar ile ilgili en ciddi araştırmaların yapıldığı ülke Amerika'dır. Bu ülkede uygulanan modeller çeşitli aşamalardan geçerek günümüze kadar gelmiştir. Örneğin, 1870'te St. Louis hızlandırma grupları modelini, 1884'te Woburn sınıf atlatma modelini uygulamıştır. Worcester Massachusetts eyaletinde, ilk defa üstün yeteneklilere has bir okul açılmış, 1916 yılında ise Los Angeles'ta özel sınıf denemeleri yapılmıştır. Ancak 1920'li yıllardan sonra eğitim felsefesinin değişmesi ile birlikte üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda durağanlaşma başlamıştır (Davis and Rimm, 2004: 4).

1957 yılında Sovyetler Birliği'nin ilk uzay aracını fırlatması, üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda bir çığır açmıştır. Sovyetlerin kendilerini geçme nedenini arayan diğer devletler, cevabı bu devletin üstün yetenekli çocukların eğitimi konusuna verdiği öneme bağlamışlar ve kendileri de aynı yöntemlerle çalışmalarına hız vermişlerdir. Bu bağlamda ABD yönetimi 1958 yılında çıkardığı bir yasa ile üstün yetenekli çocukların eğitimine daha fazla eğilmiş ve çalışmalarını hızlandırmıştır (Ataman, 1998: 181).

Amerika Birleşik Devletleri, günümüzde de bu alanda en fazla araştırma yapan, tüm modelleri uygulayan, ulusal düzeyde ve eyalet düzeyinde çalışmalar yapan, gerek devlet gerekse özel teşebbüsleri ve üniversiteler tarafından desteklenen çalışmalarıyla dikkati çekmektedir. Üstün yetenekliler için Lousianai, İndianai Illinois, Texas, Carolina'da okullar açılmıştır ve bu okullar üniversite kampüslerinde yer almaktadır (Akarsu, 2001: 32). ABD'de ayrıca okulların ve merkezlerin yanı sıra ana-babaların

oluşturduğu destek grupları, dernek ve vakıflar da üstün yeteneklilere yönelik yaz okulları ve çeşitli zenginleştirme programları yürütmektedirler (Leana, 2005: 25).

1995 yılında Üstün Yetenekliler Eğitim Yasası çıkarılmış ve buna dayanarak Üstün Yetenekliler ve Üstün Zekalılar Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitü bugün 29 eyalette görevlendirilmiştir ve çalışmalarını sürdürmektedir (CCEA, 2006: 77). Devlet destekli kurumların yanında bazı sivil toplum örgütleri de Amerika'daki çalışmalara destek vermektedirler.

Centre for Talented Youth (Üstün Yetenekliler Merkezi), yetenek arama örgütlerinin en büyük merkezlerindedir ve John Hopkins Üniversitesi ile ilişkilidir. 1979 yılında kurulan merkez, bu güne kadar yaklaşık bir milyon öğrenci üzerinde çalışma yapmıştır. Belirlediği üstün yetenekli öğrencilere sosyal bilimler, fen bilimleri, matematik ve bilgisayar kursları vermektedir. İrlanda, İspanya, Tayland ve Bermuda'da şubeleri olan merkezin İngiltere'deki National Academy for Gifted and Talented Youth (NAGTY) ile ortak bağlantıları bulunmaktadır (CCEA, 2006: 78).

Davidson Institute for Talent Development (Davidson Yetenek Geliştirme Enstitüsü), 1999 yılında Bob ve John Davidson tarafından kurulan Üstün yeteneklilere öğrenme fırsatları sağlayan bir kuruluştur. 18 yaşına kadar öğrencilere burs imkanı tanımakta ve kar amacı gütmeyişini belirtmektedir (<http://www.davidsongifted.org/>). Enstitü, Nevada Üniversitesi'ni 2006 yılında üstün yetenekli öğrenciler için tasarlayarak açmıştır.

American Psychological Association, tarafından desteklenen ve Dr. Reno Subolnik tarafından yönetilen The appex Program ve Advanced Placement üstün yetenekli çocuklara lise döneminde destek veren programlardır.

Rusya: 20. yüzyılın başlarında üstün yeteneklilerin eğitimi konusuna eğilmeye başlanmış ancak, 1936 yılından itibaren özellikle IQ testi ve üstün yeteneklilerin tanınması çalışmalarına ideolojik sebeplerle ara verilmiştir. Bununla beraber SSCB içerisinde çok iyi bir şekilde belli alanda üstün yeteneği olan öğrenciler için tamamlayıcı eğitim uygulanmış ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ihtiyaçları bu doğrultuda karşılanmaya çalışılmıştır (Shcheblanova and Shumakova, 2007: 1).

20. yüzyılın ikinci yarısı Rusya için üstün yeteneklilerin eğitimi alanında atılım dönemi olmuştur. 1950'li yıllarda üstün yeteneklilerle ilgili başarılı çalışmalarının kökenleri, o dönemin Nobel ödüllü bilim adamlarının öncülüğünde kurulan iki tür okula dayandırılmaktadır. Birinci tür okullar, bölgedeki tüm ortaokul öğrencileri arasından matematik, fizik, kimya, biyoloji ve informatik dallarına ayrı ayrı seçilen ve lise düzeyinde eğitim alan öğrencilere yöneliktir. Bu okullar Moskova, Leningrad, Kiev ve Novosibirsk'teki Bilim Kentinde üniversitelere yakın kurulmuştur. İkinci tür okullar ise sanat ve dil eğitimi alanlarında eğitim vermektedir. (Akarsu, 2001: 33).

“Üniversitelerdeki en saygın bilim adamları, üniversite öğrencilerinin yanı sıra bu gençlere de ders vermektedir. Çevrenin tüm olanakları ve çocukların sorunları ile ilgili danışma merkezleri eğitimin hizmetindedir. İkinci tür okullar ise yabancı dil, müzik, folklor, edebiyat ve felsefe eğitiminde yoğunlaşmıştır. Bunların en ünlüleri arasında Gnesin Müzik Okulu, Stragonov Sanat Okulu ve Leningrad Bale Okulu'dur. Sovyet dünyasının bilim ve sanatta olağanüstü performans sergileyen önderlerinin çoğu bu okullarda yetişmiştir” (Akarsu, 2001: 33-34).

1950'li yıllarda üstün yeteneklilerin keşfi için tam anlamıyla bir seferberlik başlatılan ülkede, bu çalışmanın ürünü Sputnik uydusunun fırlatılması olmuş ve bu başarı tüm dünyanın dikkatlerinin SSCB'nin üzerinde toplanması sonucunu doğurmuştur. Bu başarının nedenini araştıran batılılar, en önemli nedenlerin arasında üstün yetenekli öğrencilerin eğitime verilen önemi bulmuşlardır. Gerçektenden de Rusya, bu dönemde üstün yetenekli çocukların eğitimi için bir seferberlik başlatmış ve bilim alanında yetenekli olan çocuklarla sanat alanında yetenekli çocukları ayrı eğitime tabi tutturarak bunların yeteneklerinin gelişmesi için uygun şartları, yetenek ve hızlandırma grupları ile oluşturmuştur (Dawis, Rimm, 2004: 8).

1988 yılında tanılama yapmanın önemini kabul eden ülke, 1992 yılında ilk üstün yetenekliler okulunu kurdu ve 1996 yılında üstün yetenekli okullar için programını başlattı. Açılan ilk okul “Sozvezdie” adını taşımakta ve bugün 0-4 yaş arası 260, 5-11 yaş arası 300 öğrenciye hizmet etmektedir (Shcheblanova and Shumakova, 2007: 1).

Okulda, tanılama sürecinde üç farklı kategori vardır. Bunlar:

a) Entelektüel yetenekleri yaşlarına göre daha yüksek anlama, genelleme, öğrenme hızı,

- b) yaratıcılık, sıra dışılık,
- c) kişilik özellikleri, açık fikirliliktir.

Tanımlama sürecinde şu basamaklar kullanılır. Kısa bir yetenek testi uygulanır (burada çeşitli şekillerin olduğu testler uygulanır), sonraki aşama bir dizi oyun içerir. Bunlarda soru ve tahmin, çeşitli ilişkiler arasında benzerlikler ve farklılıkların bulunması gibi konulara dikkat edilir. Son aşamada ise çocuklarla ve ailesiyle, öğrenci hakkında ilgi alanları sorularak genel bir görüşme yapılır. Tüm bu aşamalarda 3-5 psikolog ve öğretmenlerden oluşan heyet çocukların cevaplarını, motivasyonunu ve davranışlarını inceler, önceden belirlenmiş kriterlere göre değerlendirir. Müfredatın içeriğinde ise Rus dili ve edebiyatı, fen, müzik, sosyal bilimler, sanat, spor, İngilizce ve Almanca eğitimi verilmektedir (Shcheblanova and Shumakova, 2007: 3).

Uygulanan programın ve müfredatın başarısı öğrencilerin okul hayatlarındaki başarılarıyla ve Rusya'nın bilim ve spor alanlarında uluslar arası alanda elde ettiği başarılarla kanıtlanmıştır (Akarsu, 2001: 34).

Çin: Çin'in Tang Hanedanı döneminde yapılan çalışmaları üstün yeteneklilerin eğitimi için başlangıç kabul edersek, bu tarihten sonra duraklama dönemine girdiğini ifade etmeliyiz. Ancak günümüzde tekrar üstün yetenekli çocukların eğitimi alanındaki çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Yıldız'ın (2010), belirttiğine göre 1984 yılından sonra bu alanda çalışmalarını arttırmıştır.

Çin'de üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili yürürlükte olan yasa 1984 yılında çıkarılmıştır. Öğrencilerin nereye yerleştirileceğine karar verilirken onların yeteneği, sosyal adaptasyonu, okul başarısı, aile ihtiyaçları ve velilerin de istekleri göz önünde bulundurularak çevresel kısıtlamalardan uzak bir uygulama yapılmıştır.

Bu yasaya göre üstün yetenekliler temelde üç kategoride eğitim almaktadırlar.

- 1- Genel yetenekler
- 2- Akademik yetenekler
- 3- Özel yetenekler.

İlk iki kategorideki öğrenciler genellikle üstün zekâ sınıfına dahil kabul edilirler. Özel yetenekliler ise bireysel yeteneklerine göre sınıflara yerleştirilmişlerdir (Yıldız, 2010: 68).

Çocuk sarayları adıyla açılan okullarda üstün yetenekli öğrencilere müzik, drama, fen, oyun, hat vb. alanlarda destekleyici eğitimler de verilmektedir (CCEA, 2006: 105).

İngiltere: 1998 yılında üstün yetenekli çocukların eğitiminin araştırılması için çalışmalarını hızlandıran ülke, bir yıl sonra gözden geçirilen eğitim müfredatında üstün yetenekli çocukların eğitimleri için bireysel ihtiyaçların ve farklılıkların önemi üzerinde durmuştur.

İngiltere’de üstün yetenekli çocukların eğitimleri çeşitli kuruluşlar ve aile örgütlenmeleri tarafından desteklenmektedir. Excellence in Cities (EİC) programı 1999 yılında ülkenin yoksul bölgelerindeki üstün yetenekli öğrencileri desteklemek amacıyla kurulmuştur. Amacı üstün yetenekli öğrencileri liderlik stratejileri ile ilgili desteklemektir. Başlangıçta 25 eğitim bölgesinde faaliyet sürdürürken sonrasında 57 bölgede hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde 1000 ilköğretim, 1000 orta öğretim okulunda girişimlerini sürdürmektedir (CCEA, 2006; 85).

Physical Education, School Sport and Club Links Strategy – Gifted and Talented Strand (G&T in PE and sport in PESSCL), amacı üstün yetenek ve sporun birlikte gelişimini koordine ederek üstün yetenekli öğrencilerin sportif ve akademik potansiyellerini en üst düzeye çıkarmaktır (http://www3.hants.gov.uk/pe_strategy.pdf).

Junior Athlete Education (JAE), yardımcı spor okulları ile üstün yetenekli öğrencilerin spor taleplerini yönetmek amacıyla kurulmuştur (<http://gifted.youthsporttrust.org/subpage/the-junior-athlete-education/index.html>).

Multi-Skill Academic, 8-12 yaş arası çocukların düşünme becerilerini ve vücut koordinelerini geliştirmeye yönelik faaliyette bulunmaktadır (<http://gifted.youthsporttrust.org/page/msas/index.html> (CCEA, 2006: 87).

The National Academy for Gifted and Talented Youth (NAGTY), üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için, eğitim uzmanları, üniversiteler ve veliler ile koordinasyon sağlamak amacıyla kurulan akademi, üstün yetenekliler eğitiminin, ülkenin eğitim politikasının ayrılmaz bir parçası olduğunu savunur (<http://nationalstrategies.standards.dcsf.gov.uk/>). Söz konusu kurumlardan başka The Expertise Centre, The Student Academy adlı kurumlar üstün yetenekli öğrenciler için destek eğitimi vermektedirler.

Ayrıca öğretmen yetiştirilmesi ve öğrenme malzemelerinin hazırlanmasında etkin rol oynayan National Association for Curriculum Enrichment (Müfredat Zenginleştirme Ulusal Derneği) bu amaca hizmet etmektedir (Leana, 2005: 25).

Almanya: Almanya, 1913'te üstün yetenekli çocuklar için özel bir sınıf kurmuştur. Daha sonra Berlin, Hamburg, Manheim ve diğer Alman kentlerine de yayılmıştır. İkinci Dünya Savaşına kadarki dönemde bu alanda Almanya, diğer Avrupa ülkelerine oranla önde gitmektedir. Yine Almanya'da 1917 yılında, Berlin'de Begabenschuhle- yetenekliler okulu kurulmuştur. Bu okula seçilenler yetenek testleri ve öğretmen değerlendirmelerine bağlı olarak alınmıştır (Enç, 2005: 205–206). Günümüzde daha çok üniversitelerle kurulmuş eğitim veya psikolojik danışma amaçlı merkezleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra çeşitli organizasyonlar da üstün yetenekli çocuklar alanında çalışmalarda bulunmaktadır. Ayrıca ECHA (European Council for High Ability-Avrupa Üstün Yetenekliler Konseyi) şubeleri de ülkede üstün yeteneklilerin eğitimi alanında çeşitli çalışmalar yapmaktadır (Erken, 2003: 104).

Fransa 1993 yılında kurulan The French Association for High Ability Children (AFEP) ile bu üstün yetenekli çocukların eğitimi alanındaki çalışmalarına hız vermiştir. 2003 yılında söz konusu derneğe resmi statü verilmiştir. Ders dışı etkinlikler düzenleyen derneğin 3000 üzerinde şubesi vardır. Daha çok ortaokulda hizmet veren dernek,

- a- Üstün yeteneklileri bir sınıfta toplayarak hızlandırma eğitimi,
- b- Normal akranlarıyla birlikte ve
- c- Haftanın belli saatlerinde üstün yetenekliler grubuyla belli saatlerinde normal akranlarıyla aynı sınıfta olmak üzere üç farklı model uygulamaktadır.

Sınıf atlatmaya 2003 yılından itibaren izin verilen ülkede 2005 yılından itibaren ilkokulda sadece bir sınıf atlamaya izin verilmektedir (Vandenweghe, 2007:5).

İsrail: Üstün yetenekli çocukların eğitimini en ciddiye alan, kuramsal ve uygulamalı olarak en çok çalışmaların yapıldığı ülkelerin başında gelmektedir.

1970'lerde Eğitim Bakanlığı bünyesinde Üstün Yetenekliler Müdürlüğü kurulmuş ve ülkedeki tüm faaliyetler müdürlük tarafından organize edilmiştir.

Tel Aviv'de ilk tam zamanlı üstün yetenekliler okulu açılmıştır. Diğer ülkelerdeki hızlandırma, zenginleştirme ve okul dışı etkinliklerin yanı sıra Bilim ve Sanat Merkezleri yetenekli çocukların bir araya gelip üreticiliklerini geliştirdikleri yerler olarak dikkati çekmektedir (Akarsu, 2001: 37). Dikkati çeken bir hususta İsrail'de zeka ve yetenek testlerinin bir kere yapılması değil, belli periyotlar halinde bir bireye birden fazla uygulanması ve böylelikle gözden kaçanları azaltmaya çalışmalarıdır. Askerlik eğitimi sırasında yapılan testler de bunlara örnek olarak gösterilmektedir (A.Uzun, 2006: 26).

Azerbaycan: İlkokul öğretmenleri tarafından gözlenerek yetenekli oldukları düşünülen öğrenciler, uzmanlar tarafından test edilerek belirlenirler. Özel okul, özel sınıf, çeşitli merkezler ve yaz kamplarına yönlendirilerek eğitimlerini sürdürürler ve bunların öğretmenleri Bakü Üniversitesi tarafından dokuz aylık eğitime tabi tutulurlar (Uzun, 2006: 28).

2.7. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerine Yönelik Modeller

Ülkemizde öğretim programları çoğunluğun bulunduğu orta ve orta çevresinde yetenekleri bulunan çocukların gereksinimlerine göre düzenlenmiştir. Bu durum üstün yetenekli çocukların yeteneklerinin tümünü kullanmalarına gerek kalmadan başarılı olmalarına neden olmaktadır. Bu sebeple üstün yetenekli öğrenciler, programlara ilgisiz kalmakta, edindikleri kazanımları, edinebileceklerinin çok gerisinde kalmaktadır. Böyle bir sonuç çocukların gizil güçlerini başka alana kaydırmaları sonucunu doğurabilmektedir (Ataman, 1998: 174).

Üstün yetenekli çocukları belirlemek başlı başına bir amaç değildir. Sadece amacın bir parçası ve ilk aşamasıdır. Belirlenen çocukların ihtiyaçlarını karşılamak, gereksinim duydukları eğitimleri sunmak ve onları hayata hazırlamak gerekmektedir.

Normal bireylerin eğitimlerinde olduğu gibi üstün yetenekli bireylerin eğitimlerinde kullanılan eğitim uygulamaları da farklılık göstermektedir. Her bir uygulamanın güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Farklı ülkelerde uygulamakta olan üstün yeteneklilerin eğitim modellerinin değişiklik göstermesinin nedeni de burada yatmaktadır.

Bu çocukların eğitimi için uygulanan modeller çeşitli şekillerde gruplandırılabilir. Bunlardan biri modelleri üç başlık altında gruplandırmıştır. Bu gruplandırmaya göre uygulanan modeller,

1. Hızlandırma
2. Gruplama
3. Zenginleştirme

adı altında toplanmıştır.

Ataman (1998) tarafından ifade edilen bir diğer gruplandırma ise “Ayrı Eğitim ve Birlikte Eğitim” olmak üzere iki ana gruba dayanmaktadır. Ülkemizde uygulanan modellerin anlaşılması ve gruplandırılması ile dünyada uygulanan modelleri kategorize etmedeki başarısı dikkate alınarak bu araştırmada, öğrencileri eğitim aldığı gruplara göre değerlendiren Ataman’ın (1998) modeli temel alınmıştır.

2.7.1. Ayrı Eğitim

Ayrı eğitim uygulaması, öğrencilerin kendi akran gruplarından ayrı bir eğitim ortamında, kendi seviyelerine ve yeteneklerine göre gruplara ayrılarak, özel öğretmenlerce, özel olarak hazırlanmış eğitim programlarına göre eğitim almalarıdır (Ataman, 1998: 186). Ayrı eğitim modeli üstün yetenekli öğrencilerin ayrı bir okulda yeteneklerine bağlı olarak uygulanabileceği gibi ayrı okul açma imkanının olmaması veya bu öğrencilerin toplumdaki ve akranlarından soyutlanacağı gibi düşüncelerle

normal akranlarıyla aynı okulda ancak kendi yeteneklerine göre gruplandırılmış sınıflarda eğitim almaları şekliyle de uygulanabilmektedir. Bir diğer uygulama çeşidi ise özellikle çok üstün yetenekliler için uygulanan bireysel eğitim modelidir.

2.7.1.1. Özel Okul

Tarihsel süreçte ilk örneklerinden birisini Enderun Mektebi'nin oluşturduğu, ülkemizde ilk olarak Fen Liseleri ile denenen, Almanya'da Begabenschuhle, Amerika'da Hunters High School okulları ile temsil edilen yöntemdir (Enç: 2005: 218).

Özel okullar ile homojen bir grup oluşturularak, çocukların ihtiyaçları doğrultusunda programlar ve eğitim aktivitelerinin uygulanmasına zemin hazırlanmaktadır. Normal okullarda kaybolabilecek yeteneklerin desteklenip keşfedilmesine, yetenek düzeyi birbirine çok yakın olanların birbirleriyle rekabet etmelerine imkan tanımaktadır. Ayrıca özel eğitilmiş öğretmenler ile bu çocukların zihinsel ve psikolojik ihtiyaçları giderilme imkanına kavuşur. Çocukların yalnızlık duyguları giderilir, toplumda yalnız olmadıkları duygusu güçlendirilir (Bençik, 2006: 29).

Bu eğitim oldukça pahalıya mal olması yanında en önemli sakıncaları, toplumdan soyutlanmış olarak eğitim almaları dolayısıyla buralarda eğitim gören üstün yetenekli çocukların toplumla bütünleşmelerinin engellenmesi, bencil olmalarına neden olması ve liderlik özelliklerinin gelişmemesidir.

Özel okul ve özel sınıf uygulamalarına Amerika'daki Magnet Okulları'da örnek olarak verilebilir. Bunlar sanat, matematik, fen, iş ve ticaret becerilerine ilişkin alanlarda uzmanlaşmış öğretim veren kurumlardır. Özellikle, okulu hapisane gibi algılayıp ekonomik ve sosyal başarı için bir geçit olarak görmeyen ve her an okulu bırakma tehlikesinde olan çocuklar için açılmıştır. Davis and Rimmy'in (2004) ifade ettiğine göre bu tür okullara New York, Boston, Cincinnati, Houston, Winston-Salem, Milwaukee'de rastlanabilmektedir (Akt. <http://www.ustunzekalilar.org>).

2.7.1.2. Özel Sınıf

Özellikle nüfusu yoğun şehirlerde, öğrencileri tarayarak belirli zeka düzeyinin üzerindeki çocukların, örgün okullara bağlı olarak kurulan özel sınıflarda, özel öğretmenler yoluyla yetiştirilmesi olarak tanımlanabilir. Ülkemizde “Özel Sınıflar ve Türdeş Yetenek Grupları” adıyla bu yöntemi benimseyen sınıflar açılmıştır. Ancak bizdeki uygulama, bu modelin daha yararlı olacağı düşünülen orta öğretimde değil de ilköğretimde yapılması dolayısıyla sonuç alınmadan bitirilmiştir. Bu yöntemin güçlü ve zayıf yanları özel okul uygulamaları ile benzerlik göstermektedir (Enç, 2005: 216).

2.7.1.3. Bireysel Öğretim

Bireysel öğretim, üstün yetenekli öğrencilerin normal olan ve olmayan akranlarından ayrı bir şekilde, tamamen yalnız, eğitimcileriyle bire bir eğitim alma şeklindedir. Bu tür eğitimin, küçük yerleşme merkezlerinde ve/ya zeka düzeyleri 160-170 ve üzeri olan çocuklar için uygun olduğu düşünülmektedir. Zihinsel ve bedensel aktivitelerinin akranlarına oranla aşırı farklılık göstermesi böyle bir eğitimi düşündürmüştür. Ancak bunun çok özel yeteneklere dayanan beceri ve bilgiler yönünde olacağı ortadadır. Dikkat edilmesi gereken nokta, özel yetenekleri üzerinde çok fazla durularak genel eğitimlerinin unutulmamasıdır.

Ülkemizdeki 6660 sayılı yasa bunun bir örneği sayılabilir (Güzel, 1987: 175). Söz konusu yasa ile “Güzel sanatlar alanında fevkalade istidat gösteren çocukların devlet tarafından yetiştirilmesi” amaçlanmıştır (<http://www.kultur.gov.tr/teftis>). Ülkemizde yapılan üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalar arasında, belirtildiği üzere, bu yasa ile belirli alanda çok yetenekli olduğu düşünülen kişiler bireysel olarak desteklenmişlerdir.

2.7.2. Birlikte Eğitim

Üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların normal akranlarıyla aynı eğitim ortamında, herhangi bir zihinsel kategoriye tabi tutulmadan, birlikte eğitilmelerini kapsayan uygulamadır. Birlikte eğitim, hızlandırma ve zenginleştirme olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır.

2.7.2.1. Hızlandırma

Üstün yetenekli çocukların eğitiminde kullanılan hızlandırma modeli, eğitimin sunulduğu ortam veya kişilerle ilgili olmayıp, eğitimin sunulduğu şekliyle alakalıdır. Özellikle matematik, fen bilimleri gibi aşamalılık gösteren dersler için uygun görülen hızlandırma modelinde, öğrencilere yetenekleri ve kabiliyetleri hızında öğrenme imkanı tanınmakta, önceden belirlenmiş bir eğitim süresi bulunmamaktadır.

- Birinci Sınıfa Erken Başlatma: Zeka Bölümü 130'a ulaşmış, kesme, yapıştırma, resim yapma, yazma gibi etkinlikler için gerekli el-göz koordinasyonunu geliştirmiş, okuma olgunluğuna ulaşmış, sağlık açısından sorunu olmayan, fizikçe arkadaşlarından çok küçük gözükmeyen çocuklara uygulanabilecek bir yöntemdir. 19. yüzyılın başlarında Amerika'da oldukça yoğun olarak kullanılmıştır.

- Sınıf Atlama: Bir başka hızlandırma şekli olan sınıf atlama başlıca iki nokta dikkate alınmalıdır. Bunlardan birincisi, öğrencinin bazı temel becerileri kazanıp kazanmadığının belirlenmesi, öğrencinin bazı temel becerileri kazanmadan bir üst sınıfa geçmesinin önlenmesidir. İkinci husus ise sınıf atlayan öğrencinin sosyal uyum sorunları yaşama olasılığı ve bunun engelleyecek tedbirlerin alınmasıdır (Dağlıoğlu, 1995: 50).

- Ders Atlama: Erken başlatma ve sınıf atlama modellerine getirilen en büyük eleştiri öğrenciyi akran gruplarından ayırmasıdır. Ders atlama modeli ise olumsuz sayılan bu durumu ortadan kaldırmak için uygulamaya konulmuştur. Bu modelde öğrenci tüm bir sınıfı atlamamakta sadece yetenekli olduğu derslerde bir üst

programı takip etmekte ancak diğer derslerinde akranlarından ayrılmamaktadır (Cutts, Moseley, 2004: 99).

- Dersi Okumadan Sınavına Sokmak: Burada, dersi alan öğrencilerin sahip olması istenen hedef bilgi ve davranışa sahip olan bireyler, sadece sınavına girerek dersi almadan kredisine sahip olmaktadır.
- Dört Yıllık Süreyi Üç Yılda Bitirmek: Bireysel ilerlemeye imkan veren, üst sınıflardan ders almaya imkan vererek eğitim süresini kısaltan, özellikle orta öğrenim ve üniversite eğitiminde uygulanabilecek bir uygulamadır.
- Üniversiteye Erken Kabul Etme: Hızlandırmanın akabinde olabileceği gibi, liseyi bitirme şartlarını yerine getirmeden de üstün yetenekli bireylerin üniversiteye girişlerini kolaylaştıran yöntemdir.

Davis and Rimm'e (2004) göre hızlandırmanın yararlarını şöyle sıralamak mümkündür (Akt. www.ustunzekalilar.org):

- Hızlandırma, yetenekli öğrencilerin meslek yaşamlarına daha erken başlamalarına neden olur. Bunun sonucunda da daha üretken olma olasılıkları artar.
- Okuldaki eğitim-öğrenim süreleri kısaldığı için, eğitim masraflarında da düşme olur.
- Hızlandırılmış öğrenciler sınıflarındaki daha büyük öğrenciler kadar ve hatta genellikle onlardan daha başarılıdırlar.
- Hızlandırılmış öğrenciler sınıfta can sıkıntısı ve tatminsizlik yaşamazlar.
- Birçok rapora göre, hızlandırılmış öğrencilerin sosyal ve duygusal uyumu genelde yüksektir.
- Hızlandırmanın başarılı olması için, sürekli olması ve koordineli bir şekilde sürdürülmesi gereklidir.

Hızlandırma uygulamalarının en önemli faydası üstün yeteneklilerin en verimli oldukları 25-35 yaş arası dönemde üniversite eğitimini tamamlamış olmalarıdır. Yöneltilen eleştiriler ise bu çocukların zihinsel gelişimlerinin, duygusal, sosyal, ve beden gelişimlerinden hızlı olmaları dolayısıyla uyum problemleri yaşayabilecekleri doğrultusunda toplanmaktadır (Enç, 2005: 207).

2.7.2.2. Zenginleştirme

Üstün zekalı, üstün yetenekli çocukların kendi akranları arasında ve normal sınıflarda tutularak, programlarının gereksinmelerine cevap verecek şekilde çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesi yoluyla yapılan uygulamalardır. Günümüzde, hemen hemen gelişmiş her ülkede uygulanan model, program zenginleştirme modelidir (Ataman, 1998: 189).

Zenginleştirme modelinde, normal sınıf içinde farklılaşmış öğrenme deneyimlerinin planlanması gerekmektedir. Söz konusu farklılaştırma yatay ve dikey olmak üzere uygulanabilmektedir. Yatay zenginleştirmede, konu ile ilgili etkinlik çeşidinin artırılması söz konusuyken, dikey zenginleştirmede ise, konu ile ilgili derinlemesine çalışmalar yapılmaktadır (Dağlıoğlu, 2004: 79).

Zenginleştirme modelini diğer modellerden öne çıkaran en önemli özelliği, öğrencilerin özel anlksal ihtiyaçların karşılanmasından başka toplumsal, duygusal ve bedensel açıdan kendine yakın ve benzer durumda olan akranları ile yetişip eğitilme imkanı bulabilmesidir. Uyum sorununun ortadan kalkmasında etkin rol oynamaktadır. Söz konusu modelde sınıf mevcudunun fazla olmaması gerekmektedir. Çünkü öğretmenin her öğrencinin bireysel çalışmalarının planlanmasında rol alabilmesi ancak böyle mümkün olacaktır. Ayrıca öğretmenin program zenginleştirmesi alanında yetişmiş olması gerekmektedir (Enç, 2005: 214).

BÖLÜM III

3. TÜRKİYE'DE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ EĞİTİM UYGULAMALARI

3.1. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Açısından Enderun Mektebi

Üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili fikir beyan eden ilk düşünürün Eflatun olduğu kabul edilmektedir. Eflatun, Ülküsel Devlet adlı eserinde eğitim alacak bireyleri kategorize etmiş, bunlar içerisinde “altın sınıf” olarak adlandırdığı üstün yeteneklilerin eğitimi üzerinde özellikle durmuştur. Ancak onun fikirleri teoriden pratiğe geçme imkanını uzun bir süre bulamamıştır (Enç, 2005: 288). Enderun Mektebi gerek öğrencilerini belli usullere göre seçmesi, gerekse verdiği eğitimin niteliği ve hedefi yönüyle Eflatun’un fikirlerinin pratiğe dönüşmüş şekli gibidir. Bu ve ilerde ifade edilecek nedenlerle Enderun Mektebi, üstün yetenekli çocukların eğitimlerinin tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Burada uygulanan eğitimi yakından tanımak günümüz üstün yetenekli çocukların eğitimleri için faydalı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Enderun Mektebinin kuruluş tarihi ile ilgili değişik görüşler, çeşitli araştırmacılar tarafından ileri sürülmüştür. Bu araştırmalar incelendiğinde, söz konusu görüşlerin başlıca iki noktada toplanabileceği anlaşılmaktadır. Bunlardan birincisi, mektebin II. Murat döneminde, ikincisi ise II. Mehmet döneminde kurulduğu yönündedir.

Mektebin kuruluşu ile ilgili farklı görüşlerin bulunmasının nedeni, mektebin kuruluş aşaması ile asıl hüviyetine kavuşmasının farklı tarihlerde ve farklı padişah dönemlerinde olmasında yatmaktadır (İpşirli, 1995: 185).

Mektebin esas öğrenci teminini gerçekleştiren “Devşirme Sistemi” Çelebi Mehmet Döneminde uygulanmış, ancak oğlu II. Murad devrinde kanunlaşmıştır. Enderun Mektebinin kuruluş yılının da bu dönemde olduğu anlaşılmıştır (Özcan, 1994: 254).

Her ne kadar mektebin kuruluş dönemi olarak II. Murat dönemi kabul edilse de, asıl hüviyetine ulaşması, devletin büyümesi için gerekli mülki ve idari kadronun eğitimine yönelmesi II. Mehmet döneminde olmuştur. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde de mektep gelişmeye devam etmiş ve nihai şekline ulaşmıştır.

Osmanlı'nın klasik çağı olarak adlandırılan dönemde, Enderun Mektebi de klasik eğitim anlayışına kavuşmuştur. Ancak devletin gerilemesinin anlaşılması ve bu gerilemeyi engellemek için ıslahat çalışmalarının yapılmasından Enderun Mektebi de nasibini almıştır.

II. Mahmut Döneminde esaslı bir değişikliğe uğramış, Yeniçeri ordusunun yerine kurulan ordunun takım ve bölüklerine küçük ve büyük subay olarak Enderunluların tayini üzerine mektebin önemi azalmıştır. Daha sonra Mektebi Harbiye ve diğer okulların açılmasıyla Enderun okullarının statüsü düşmüştür (Bobovius, 2002: 22). Bu dönemde mektep “Enderun-u Hümayun Nezareti”ne bağlanmıştır (Oğuz, 2008: 31).

Abdülmeccid, Dolmabahçe sarayını yaptırdınca, mektebi buraya taşıtmıştır. Bu dönemde hızlanan önem kaybı II. Abdülhamid zamanında devam etmiştir. II. Meşrutiyetle birlikte 1 Temmuz 1909 tarihinde bir kararnameyle kapatılarak tarihi misyonunu tamamlamıştır (Sakaoğlu, 2003: 39).

Enderun mektebi, araştırmacıların hemen hepsinin ittifakına göre Osmanlı Devleti'nin üst yönetici kadronun eğitiminde asırlarca büyük etkisi görülmüş özel eğitim kurumudur. Burada uygulanan program ile Osmanlı Devleti kendine özgü bir eğitim sistemi kurup başarılı sonuçlar almıştır. Bu başarılı sonucu Namık Kemal şu şekilde ifade etmiştir: " Acaba şu cihanda istifade de (Asar-ı beşeriyeden olmak şartıyla) Saray-ı Hümayunu Osmanî kadar levazım yetiştirmiş ve hususiyle terbiyesi o derece

imtidat etmiş bir talimhane irfan görülmüş müdür? Dünyada hangi darülfünunu hikmet vardır ki aşçılardan Köprülü gibi bir müceddit, baltacılardan Prut muzafferiyeti harikuladesinin sahibi bir Serasker meydana getirmiş olsun” (Akt. Oğuz, 2008: 47). Namık Kemal’in saray aşçısı olarak nitelediği Köprülü Mehmet Paşa, saray okulunun kiler koğuşunda yetişmiştir.

Enderun’un başarısının temelinde, geniş bir aday tabanından çeşitli kademeler ve aşamalarla, ihtiyaç duyulan ve gerekli meziyetlere sahip yetenekleri seçmekle birlikte, buraya alınan öğrencilere verilen eğitimin süreci ve niteliği de başarıda önemli pay sahibidir.

3.1.1. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Açısından Enderun Mektebinin Amacı

Eğitim en genel anlamıyla bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı ve istenilen davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Senemoğlu, 2004: 86). Ancak bireyde meydana getirilmesi düşünülen davranış değişikliğinin nasıl ve ne amaçla olacağı değişebilen bir konudur. Üstün yetenekli çocukların eğitimlerinin hangi amaçla yapılması gerektiği üzerine fikir beyan eden eğitimciler, eğitimin bireyin ihtiyacına göre şekillenmesi gerektiği, bu sebeple üstün yetenekli çocukları eğitmenin en önemli amacının onların ihtiyaçlarının giderilmesi olduğunu ifade ederler. Olması gerekenin bu olup olmadığı bir yana bırakılırsa, tarihsel süreç içerisinde üstün yetenekli çocukları eğitmeye çalışanların amacının bireysel amaçtan ziyade, toplumun veya devletin faydasını ön plana çıkardığını görmekteyiz. Bu durum, Eflatun’un Ülküsel Devlet adlı eserinde ve devletlerin uygulamalarında açıkça görülmektedir. Nitekim Enderun Mektebinde de bireyin ihtiyaçlarından ziyade devletin ihtiyaçlarının göz önünde tutulduğu görülmektedir.

Enderun Mektebi, esas olarak Hıristiyan tebaadan alınan yetenekli çocukları devlet hesabına güvenilir, nitelikli devlet adamı ve asker olarak yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur (Cihan, 2007: 34). Öğrenci seçiminde üstün zeka ve niteliklere sahip çocukları tercih ettiği ve bu çocukları eğittiği için bir özel eğitim kurumu olarak da kabul edilmiştir (Akyüz, 1999: 78).

Mektebin, yetenekli çocukları devlet hesabına yetiştirme amacının dışında farklı amaçlarının bulunduğunu belirten araştırmacılar da vardır. Uzunçarşılı (1988, 1990), bunun bir okul olduğuna kısa atıflar atmakla yetinmiş ve çalışmalarında, bu kurumu daha çok sarayın iç hizmetlerine personel yetiştiren bir çıraklık kurumu olarak gördüğü izlenimini vermiştir. Fakat mektepten yetişen kişilerin geldiği mevkileri göz önüne aldığımızda, mektebin sadece saray için personel yetiştirdiğini kabul etmek haksızlık olacaktır.

Konuyu daha çok devşirme sistemi açısından ele alan Gibbons (1998) ise devşirme sisteminin devlet kadrolarına yönetici ve asker yetiştirmekten ziyade bir İslamlaştırma politikası ile alakalı olduğu tezini savunmuştur. Başka bir ifadeyle ona göre devşirmenin amacı eğitimden ziyade bir İslamlaştırma politikasıdır. Bu fikrin kendi içinde birçok tutarsızlıkları bulunduğunu, tarihi gerçekliğe uymadığını Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu (1999) adlı eserinde mantıki ve ilmi delilleriyle ortaya koymuştur.

3.1.2. Üstün Yetenekli Çocukların Enderun Mektebine Seçimi

Üstün yetenekli çocukların eğitiminin ilk aşaması ve beklide en önemlisi söz konusu çocukları tanılamak, normal çocuklar arasından onları ayırt edebilmektir. Antik Sparta'da, Roma'da, Çin'de ve Japonya samuray eğitiminde yetenekli olduğu düşünülen çocuklar çeşitli özelliklerine göre, eğitilmek amacıyla çeşitli kriterlere göre seçilmişlerdir (Davis and Rimmy, 2004: 3-4). Osmanlı Devleti de Enderun Mektebine öğrenci seçmek için oldukça titiz davranmıştır. Enderun Mektebinin öğrenci kaynağı, esas olarak, Acemi Oğlanlar Ocağı olmuştur. Acemi Oğlanlar Ocağı'na öğrenci kaynağı iki şekilde sağlanmıştır.

Pençik sistemi: Savaşta esir alınan Hıristiyan gençlerin beşte biri, padişaha ait devlet işleri için alıkonurdu. Alınan çocuklar, Türk örf ve adetini öğrenmesi için Türk ailelerine verilir ve sonrasında devlet işlerinde kendilerinden yararlanılırdı (Uzunçarşılı, 1988: 12).

Devşirme sistemi: Zamanla askere olan ihtiyacın artması, pençik sisteminin yetmemesi, Ankara mağlubiyetinin etkisiyle yeni esirler elde edilememesi, daha sağlam ve sürekli bir kaynağa gereksinim duyulması, devletin ihtiyaç duyduğu yöneticilerin yetiştirilebilmesi gibi sebeplerle “Devşirme” adı altında, Osmanlı Devleti’nin Rumeli topraklarında bulunan Hıristiyan tebaadan acemi ocağına asker namzedi toplama işi olarak tanımlanmaktadır. Amaç olarak devletin ihtiyacı birinci planda tutulmuştur. Daha önce de ifade edildiği üzere, bölgenin İslamlaştırılması amacının güdüldüğünü söyleyen tarihçiler (Gibbons,1999: 89) bulunsa da, bunun tarihi gerçeklikle uyuşmadığı ifade edilmiştir (Ercan, 1987: 714).

Devşirme sistemi ile o dönemde Avrupa devletleri ordularında bulunmayan paralı profesyonel askeri sınıf yeniçeri adıyla oluşturulmuş; sadece soyluların egemen olduğu, azınlıkların dışlandığı bir saltanat yerine, sıradan köylülerin bile zeki ve yetenekli çocuklarının yönetimdeki ikinci kademe olan sadrazamlığa kadar yükselmesine imkan tanıyan düzen kurulmuştur (Özcan, 1994: 256).

Bu sisteme göre, 3-5-7 yılda bir görevli memurlar aracılığı ile Hıristiyan tebaanın çocukları belli özelliklere göre toplanırdı. Toplama işi şansa bırakılmaz belli kurallara göre yapılırdı. Bu işin birinci derece sorumlusu yeniçeri ağası idi. Önceleri ilgili bölgenin mülki amirlerince yapılmış ancak, çocuklarını vermek istemeyen ailelerin çocuklarını saklaması veya hak etmeyen çocukların rüşvet karşılığı isimlerinin yazdırılması gibi suistimaller görülünce Fatih tarafından kurala bağlanmış ve merkezden görevlendirilen memurlar bu işi üstlenmiştir (Özcan, 1994: 255).

Osmanlı Devleti devşirme sistemini üstün yeteneği belirleyen yegane unsur olarak kullanmamış, sadece bu unsurlardan biri ve ilki olarak kabul etmiştir. Devşirme kanununun aşağıda belirtilen maddelerinden bazıları (vücut yapısı, sağlıklı olunuşu, yüz güzelliği, seçkin ailelerin çocuklarına öncelik verilmesi) günümüz araştırmalarının sonuçlarına göre, üstün yetenekli çocukların özellikleri arasında gösterilmektedir.

Devşirme ile seçilen öğrencileri, günümüz üstün yetenekli çocukları tanılama çalışmalarından aile, öğretmen ve akran görüşlerine göre üstün yetenekli aday olarak belirleme işine benzetebiliriz. Aday gösterilenlerin hepsinin üstün yetenekli olmaması gibi devşirme sistemi ile seçilenlerin hepsi de üstün yetenekli değildir. Bunun bilincinde

olan Osmanlı Devleti, burada seçilen çocukları hazırlık saraylarında başarı kriterine göre tekrar tekrar elemeye tabi tutmuş ve ancak bundan sonra üstün yetenekli okulu olarak kabul edilen Enderun mektebine almıştır. Söz konusu uygulamaları ile Osmanlı Devleti üstün yetenekli çocukları belirleme işinde günümüzde uygulanan yöntemlerin birçoğunu uygulamıştır. Aşağıda bunun ilk aşaması olan devşirme işlemi yapılırken hangi kriterlere bakıldığı daha yakından incelenecektir.

Devşirme işlemi yapılırken “Devşirme Kanunu”na göre yapılırdı. Burada ifade edilen şartlar şunlardır (Akgündüz, 1990: 123-125; Gökbilgin, 1977: 145);

- Devşirileceklerin yaşları 8-18 yaşları arasında olmalıydı,
- Çocuklar, yüzleri güzel, vücut yapıları uygun ve tam sağlıklı olmalıydı,
- Köylerden veya mahallelerden 40 haneden bir çocuk devşirilirdi,
- En az iki erkek kardeşten biri olmalıydı, yani tek erkek çocuk devşirilmezdi,
- Annesiz babasız çocuklar, aç gözlü olduğu bilinenler, kel, fodal ve evli olanlar, çok kısa ve uzun olanlar seçilmezdi,
- Türkçe bilenler, İstanbul’a gelmiş olanlar, sanat sahibi olanlar alınmazdı,
- Hıristiyan ailelerin asilleri ile papaz çocukları devşirilmesine öncelik verilirdi,
- Devşirme için Arnavut, Sırp, Boşnak, Bulgar, Hırvat çocuklar tercih edilir; Türk, Yahudi, Kürt, Acem, Rus, Gürcü ve Çingene çocukları devşirilmezdi,
- Müslüman evladından devşirme alınmazdı. Hatta sünnetli doğan çocuklar şüphelidir diye alınmazdı. Çünkü Müslüman çocuğu kar ve kisp bilir, sıkıştığı zaman, anasının babasının yanına kaçar, zahmete tahammül edemez diyerek kabul olunmazdı.

Devşirme işi yapılırken aşağıdaki aşamalardan geçilirdi:

- Yeniçeri ağasının ihtiyaç bildirmesi üzerine padişah fermanı yayınlanır; bu fermanla nerelerden, kaç oğlan devşirileceği belirtilir,

- Turnacı başı, devşirme işinin yapılacağı yere gittiğinde mülki amirlerden yardım alır ve dellallar vasıtasıyla sekiz-on sekiz yaş arasındaki çocukların kaza merkezinde toplanmasını ister,
- Papazlar da vaftiz defterlerini alarak hazır bulunmaları söylenir,
- Devşirme memuru çocukları bizzat görerek kanuna ve talimata uyanları ayırır,
- Seçilen çocukların, memleketi, ailesi, doğum tarihi ve tüm eşgali göz rengine varıncaya kadar “Eşkal Defterlerine” yazılır,
- Devşirilen çocuklar sürü denilen kabileler halinde devlet merkezine gönderilir, kaçmamaları ve aralarına başkalarını katmamaları sıkıca tembih edilirdi. En ufak bir şüphede kabileden kimse acemi ocağına alınmazdı,
- Devlet merkezine gelince, yeniçeri ağası tarafından kontrol edilir, saray için ayrılacak olanları saray ağası seçerdi. Bunlar hazırlık saraylarına alınır, diğerleri kapıkulu süvari bölüklerine verilirdi,

Devşirilen çocukların birinci sınıf eğitim almalarından dolayı ailelerin çoğu, devşirme işleminden memnun kalmaktadır. Hatta Türk aileler, Hıristiyan ailelerin bu ayrıcalıklarını kıskanmaktadırlar. Kendi çocuğunu Hıristiyan gibi gösterip seçilmesini sağlamaya çalışanlar da bulunmaktadır. Az da olsa çocuklarını vermek istemeyen aileler bulunmakta (Ercan, 1987: 717) bunlar, ya vaftiz defterine çocuklarını kaydettirmemekte ya da erken yaşta evlendirmektedirler.

Devşirme işlemi 16. Yüzyıldan sonra bozulmaya başlamış, rüşvetle, muayene etmeden çocuk alınmış, Müslümanlar da sisteme girmeye başlamıştır (Akdağ, 1947: 293-294). IV. Murat zamanında ıslah edilmeye çalışılsa da bu yüzyılın ortalarından itibaren devşirme işi pek yapılmamıştır. Son devşirme 1751 yılında yapılmıştır.

3.1.3. Enderun Mektebi'nde Üstün Yeteneği Belirleme Süreci

Enderun Mektebini devrinin eğitim kurumlarından ayıran ve günümüzde de araştırmacıların ilgi odağı haline getiren ilk husus, bireyleri yetenekleri doğrultusunda eğitmesidir. Çocukların yetenekleri belirlenirken eğitimin her kademesinde, üst eğitimin gerektirdiği kabiliyet ve yetenek doğrultusunda eleme yapılırdı. Bu eleme neticesinde yetenekli görülenler üst aşamaya geçebilirdi. Bir üst kademeye geçemeyenler de kendi yeteneklerine göre çeşitli görevlere atanırlardı (Parmaksızoğlu, 1984: 194). Araştırmanın bu kısmında mektepte uygulanan ve sonucunda üstün yetenekli öğrencilerin ve yeteneklerinin belirlendiği aşamalar incelenecektir.

Enderun Mektebine isteyen herkesin alınmadığını, mektebe alınmanın belli şartlara haiz olduğunu göz önünde tutarak, ilk aşamanın mektebe öğrenci seçimini kabul edebiliriz. Yukarıda daha detaylı bahsedildiği üzere mektebe seçilecek öğrenciler, devşirme usulünün birçok ayrıntıyı içeren kanun hükümlerine göre yapılmıştır. En ufak sızmalar dahi önlenmeye çalışılmıştır.

İlk elemenden geçirilerek İstanbul'a getirilen öğrenciler ikinci aşama olarak, günümüzde fizyonomi, daha önceleri "ilm-i kıyafet" olarak adlandırılan, dış görünüm ile iç dünya arasındaki bağdan anladığı iddia edilen kişilerce incelenir ve uygun görülenler saraya iç oğlanı olarak alınırlardı. Diğerleri ise ileride yeniçeri olmak üzere Anadolu'ya Türk köylülerinin yanına gönderiliyorlardı (Özcan, 2002: 108).

Aileye verme işlemi sırasında bir nokta üzerinde durmak gerekmektedir. İncelediğimiz kaynaklarda bu ikinci aşama üzerinde araştırmacıların farklı bilgi nakilleri mevcuttur. Bazı araştırmacılara göre Türk ailelerinin yanına verilen öğrenciler 3-5 yıl burada kaldıktan sonra hazırlık saraylarına alınırken (Saydam, 1999: 86; İpşirli, 1995: 186; Ergin, 1977: 12; Çetinkaya, 2007: 60-61), bazı araştırmacılara göre, Türk ailelerine verilen öğrenciler Enderun Mektebine alınmaz, Yeniçeri Ocağında istihdam edilirdi (Uzunçarşılı, 1988: 301; İnalçık, 2003: 84; Özcan, 1994: 255 Akkutay, 1984: 69). Buradan ve kaynaklardaki bilgilerden hareketle yeteneğini bariz şekilde gösteren öğrencilerin doğrudan hazırlık saraylarına alındığı, bazı öğrencilerinde aileye verme işleminden ve acemi ocağından sonra mektebe kabul edildiği sonucuna ulaşılabilir.

İstanbul'da ikinci aşamadan geçen öğrenciler ile aileye verildikten sonra uygun görülen öğrenciler, hazırlık Sarayları olan Galatasaray, İbrahim Paşa Sarayı, Edirne

Sarayı ve İshak Paşa Saraylarına alınırlar ve burada yedi yıla varan eğitim görürlerdi. Burada teorik ve pratik olarak eğitimlerini başarılı şekilde tamamlayanlar Enderun Mektebine alınırdı. Mektebe alınma hakkını elde edemeyenler kapıkulu süvari bölüğüne nakledilirdi.

Enderun Mektebi daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere kendi içinde 6 farklı kademeye ayrılmış odalardan oluşmaktaydı. Buradaki öğrencilerin her birinin en üst kademeye çıkacakları diye bir şart yoktu. Yeteneği olanlar çok kısa sürede en üst kademe olan has odaya çıkarken, bir kısmı uzun yıllar en üst kademe için bekler, bazıları ise kendi istekleri veya padişah değişikliklerinde kendi rütbelere göre görevlere atanırlardı (Özbilen, 2003: 113).

Enderun Sistemi içerisinde uygulanan herkesin aynı yeteneğe, aynı düzeyde sahip olmadığı anlayışı modern eğitim sistemi içerisinde ve üstün yetenekli çocukların eğitim modellerinde de kabul edilmiştir. Bireysel farklılıkların dikkate alındığı bu sistemde, öğrencilerin üstün yetenekli olduğu kabul edilse bile birbirinden farklı düzeyde ve farklı alanlarda yetenekli olabilecekleri dikkate alınarak eğitim programları oluşturulmaktadır. Enderun mektebi bu açıdan da modern üstün yetenekli eğitimi anlayışı ile paralellik göstermektedir.

3.1.3.1. Adaptasyon Süreci ve Aileye Verme

Hıristiyan ailelerden devşirilen çocuklar, öncelikle Müslüman Türk ailelerin yanına verilirlerdi. Türk'e verme denilen bu işlem sırasında çocuklar, Türk örf ve adetlerini, İslam kuralları ve Türkçeyi öğrenirler, yaklaşık 3-8 yıllık süre sonunda acemi oğlanlar ocağına teslim edilirlerdi (Taşkın, 2008: 361).

Bu safhadaki eğitim için daha çok terbiye etme, uyum sağlama ve adaptasyon süreci saymak yerinde olacaktır. Amaç toplumu yakından tanımak ve toplumla sosyalleşmeyi sağlamaktır.

Üstün yetenekli çocukların en önemli sorunların biri, yaşadığı toplumla uyum sağlamakta zorlanmalarıdır. Bu nedenle üstün yetenekliler çocukların eğitim

programlarında uyum çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar devşirme ile gelen öğrencilerin farklı bir kültürel çevreden gelmelerinden dolayı Türk örf ve adetlerini öğrenmeleri amacıyla aileye verme işlemi yapılsa da, günümüzdeki uyum programları ile aynı amaca hizmet etmektedir.

3.1.3.2. Üstün Yetenekli Çocukları Tanılama Aşaması Olarak Hazırlık Sarayları

Aileye verilen öğrenciler, acemi ocağına alınırlar, orada askeri ve temel eğitimden geçirilir, yapılan seçme sınavı sonunca bir kısmı hazırlık saraylarına alınırlardı. Bununla birlikte saray için ayrılan devşirmelerin bir kısmı aileye verilmeden önce saray eğitimi için seçilirlerdi. Bu seçimi yapma işi saray ağasına aitti. Onun yanında Saray-ı Amire hocası denen birisi de bulunurdu; ilmi kıyafete vakıf olan yani çocuğun simasıyla görünüşünü tetkik eden bu hoca, çocukların alınlarındaki çizgilere ve diğer icap eden alametlere bakarak kendi bilgi ve tecrübesine göre başarılı olabilecekleri seçerdi (Uzunçarşılı, 1988: 301).

Hazırlık saraylarının kuruluşundaki amaç, padişahların özel hizmetlerini yapacak kimselerin eğitim ve öğretimleridir. Çünkü bu hizmetleri herkes yerine getiremez ve bu hizmetleri yerine getirecek herkese güvenilemezdi. Eğitim verilen öğrencilerin devlete sadakatlerini sağlayabilmek en önemli amaçlar arasındaydı. Bu amaçlar doğrultusunda seçilen çocuklar, Edirne, Galata, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi saraylarında 2-7 yıl arasında terbiye ve tahsil görürlerdi (İnalçık, 2003: 85).

Burada verilen eğitim, bilginin yanı sıra uygulamayı da içeriyordu. Özellikle dini eğitim ile Türkçenin öğretilmesine önem verilmekteydi. Savaşçılık eğitimi de yine burada verilen eğitimlerin arasında yerini almaktaydı.

Hazırlık saraylarında verilen eğitim, genel bilgi ve beceriyi arttırmaya yöneliktir. Buradaki eğitimin tek amacı öğrencileri yetiştirmek değil, aynı zamanda öğrencilerden bir üst aşama olan Enderun'a gidebilecek yeterlilikte bulunanları keşfetmektir. Dolayısıyla buradaki eğitimi ve içeriğini üstün yetenekli bireyleri tanılamanın bir parçası olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Yine üstün yetenekli bireyleri belirleme sürecinde kullanılan başarı testleri, öğrencilere bilgi verilmesi ve bu bilgilerin

kullanılma düzeyleri ile ilgili olduğundan hazırlık saraylarındaki eğitimle benzerlik göstermektedir.

Edirne Sarayı: Edirne’de, Eskişaray ve Yenisaray olmak üzere iki saray bulunmaktaydı. Bunlardan eski saray, devşirmelerin eğitimleri için kullanılırdı. Eski sarayda eğitim gören acemiler, aynı zamanda saray hocaları tarafından tahsil ettirilir, kabiliyet ve istidatlarına göre silah talimi ve binicilik öğretilirdi. İki sene ile yedi sene arası eğitimden sonra çıkmalarda kapıkulu süvari ocağına, en yetenekli olanları ise İstanbul Sarayının büyük ve küçük odalarına çıkarılırdı.

17. asrın son yarısına kadar İstanbul sarayına ve kapıkulu süvari bölüklerine içoğlanı vermiş, fakat bu tarihlerde önemini yitirerek 1675 tarihinde kaldırılmıştır.

Galata Sarayı: II. Beyazıt tarafından İstanbul’da Galata’da, saray ve devlet hizmetlerine adam yetiştirmek için kurulmuştur. Enderun ananesine göre buradaki binayı II. Beyazıt, Gülbaba ismi verilen ve orada medfun bulunan bir velinin işaret ve tavsiyesi ile yaptırmıştır. Burası bir cami ile her biri ikişer yüz kişiyi alacak üç koğuş ve her koğuşta hamam ve zabıt dairesinden oluşmuştur ve mutfak eklenmiştir (Akkutay, 1984: 74).

Burası da Edirne sarayı gibi Yenisaraya alınacak ve kapıkulu süvariliğine çıkarılacak oğlanlar için eğitim yeri idi. Galatasaray’ı diğer saraylara nazaran daha itibarlı olduğundan buradaki oğlanların önemli bir kısmı Enderun odalarına alınırlardı. Saray mektebinin öğrenci sayısı 19. yüzyılda, yıllara göre 180 ile 500 arasında değişmekteydi. Talebe sayısı daha fazla olabileceken nicelikten ziyade niteliğe önem verilmesi gerekçesi ile sayının eğitimi olumsuz yönde etkileyecek kadar artmasına izin verilmezdi.

Mektebin kendine has ders programı oluşturulmuştur. Yazı ve musiki dersleri için ayrıca ustalar getirilmiş, spora yeteneği olanların, bu yeteneklerini geliştirmek için önlemler alınmıştır. Arapça, Farsça, Kıraat, Hüsnü Hat dersleri için ayrı hocalar görevlendirilmiştir.

İbrahim Paşa Sarayı: Yukarıda bahsedilen iki saray gibi bu saray da Enderuna ve kapıkulu süvari ocağına hazırlık olarak kurulmuştur. Kanuni Sultan Süleyman’ın vezir-i azamı İbrahim Paşa’nın, padişahın kardeşiyle evliliği üzerine ona tahsis edilmiş ve paşanın ölümünden sonra da burası saraya içoğlanı yetiştirmek için bir kışla ve mektep haline getirilmiştir.

İskender Çelebi Sarayı: Kanuni döneminde kurulmuştur. Hazırlık sarayları içerisinde hakkında en az bilgiye sahip olunanı ve ömrü en az olanıdır (Parmaksızoğlu, 1984: 193). Ancak o da diğer hazırlık sarayları gibi çıkmalarda yeni saraya veya kapıkulu süvari bölüklerine öğrencilerini gönderirdi.

3.1.3.3.Üstün Yetenekli Çocukları Belirlemenin Son Aşaması Olarak Enderun-u Hümayun

Devşirme sistemindeki kriterlere göre seçilen, Türk ailelerin yanında örf ve adetleri öğrenen, hazırlık saraylarında gösterdiği başarıları ve yeteneklerine göre, belirli süre eğitim gören çocuklardan üstün yetenekli olduklarına inanılanları Enderun Mektebine alınmaktadır. Artık Enderun Mektebine gelen çocukların hepsinin üstün yetenekli oldukları kabul edilmektedir. Gerek öğrencilerinin nitelikleri, gerekse verilen eğitimin niteliği incelendiğinde buradaki eğitimi, üstün yeteneklilerin eğitimi için oluşturulmuş bir program olarak kabul edebiliriz.

Enderun Mektebi kendi içerisinde altı farklı kademedен oluşan yedi odadan-koşuştan oluşmaktadır. İlk kademe olan büyük ve küçük odalar genel eğitimin verildiği, herkesin aynı eğitime tabi tutulduğu ve mektebin genel işleyişinin öğretildiği basamaktır. Söz konusu odalardan sonra bireysel farklılıkların ön plana çıktığı görülmektedir. Bundan sonraki her odada farklı görevler ve farklı eğitimler verilmektedir. Hiç kuşkusuz bu eğitimler verilirken kişinin yeteneği ön planda tutulmaktadır. Yeteneğinin daha fazlasını kaldırmayacağı düşünülenler, çıkma tabiri ile devlet işlerinde kendilerinden yararlanmak üzere memuriyete geçerlerdi.

Türkiye'deki üstün yetenekli çocukların okullarından olan Bilim Sanat Merkezlerinin programı ile karşılaştırdığımızda ilk iki odayı, tüm derslerin verilmesi ve branşlaşmanın henüz olmaması gibi nedenlerle destek eğitim odası, sonraki odaları ise artık öğrencilerin bireysel gelişimlerine göre düzenlenmesi ve eğitim programlarının oluşturulması sebebiyle bireysel yetenekleri fark etme ve geliştirme programı, memuriyete geçme olarak kabul edilen çıkmayı ise eğitimlerini pratiğe dönüştürecek proje aşaması olarak kabul edebiliriz.

Büyük ve Küçük Oda: Büyük oda Fatih, küçük oda ise Kanuni döneminde kurulmuştur. Odaların birbirinden farkı derece itibarıyla değil, sadece fiziksel büyüklükleri açısındandır (Necipoglu, 2007: 160). Bu odalara Galata, Edirne ve İbrahim Paşa Saraylarından seçilen acemiler alınır. Burada eğitim görenlerin sayısı yıllara göre farklılık göstermekteydi. Örneğin, Uzunçarşılı'ya (1988) göre, odalardaki öğrenci sayısı on altıncı yüzyılın sonunda yüz altmış, on yedinci yüzyıl ortalarında ise iki yüz kırk sekizdi. Bunların sayıları öteki odalardaki öğrencilerden fazla idi (Ergin, 1977: 12).

Büyük ve küçük odalar, bir meslek okuludur. Edirne ve İbrahim Paşa Sarayları kapatılınca çıraklar doğrudan buraya alınmıştır. Buradaki içöğlanları sarayın en alt hizmetlerini yerine getiriyorlardı. Normal olarak dört yıllık hizmetlerinden sonra yeni bir elemenden geçerdiler ve buna çıkma adı verilmekteydi. Çıkmada en uygun görülenler, hazine ve kiler odalarına alınırlar, kalanlar kapıkulu süvari bölüklerinden sipahioğulları ve silahdarlar bölüklerine verilirlerdi (İnalcık, 2003).

Büyük ve küçük odalar, Enderun'un hazırlık sınıflarıdır. Sarayın en alt hizmetlerini yerine getirirlerdi, padişaha ait hizmetleri yoktu. Sadece okurlar ve yazarlardı. Dolama denilen bir elbise giydiklerinden kendilerine "Dolamalı" da denirdi. Dolamalıların ders programları şu şekilde düzenlenmişti: Kur'an, İlmihal, Tecvid, Arapça, Farsça, Yazı, Cilt, Oymacılık, Ressamlık, Hattatlık. Spor hareketlerinden güreş, atlama, koşu, meç (kılıç), ok, çekme, talimi yaparlardı (Tavernier, 2007: 73). Burada verilen eğitim orta öğrenim düzeyinde idi (Yarar, 2000: 6). Yaşça en büyükleri, on altıncı yüzyılda, on beş yaş civarındaydı.

Büyük ve Küçük Odalar 1675 tarihinde hazırlık saraylarıyla birlikte kaldırılmıştır.

Doğancı Koğuşu: Hane-i Bazyan da denilen koğuşun 40 kişilik mevcudu bulunmakla beraber görevleri şunlardır: "Bunlar, Padişaha ait olan şahin ve doğan gibi hayvanları besleyip uçurmayı öğretirlerdi. Padişah ava çıktığında Doğancı Başı'nın gözetimi altında Padişahın önünden ve yanından giderek doğan ve şahin uçururlardı. Ayrıca Padişah avda bulunduğu sırada dış avcılar tarafından veya dış pazarlardan av hayvanı getirenlere bahşiş çıkartmak ve getirdikleri avı Padişaha sunmak Doğancı Başı'nın göreviydi" (Güngör, 2007: 22). Bu görevlere ek olarak diğer koğuşların işlerine yardımcı oldukları da olurdu.

Seferli Koğuşu: I. Murat Revan Seferine giderken (1635) büyük odadan bir kısım içoğlan almak suretiyle kurmuştur. Sayıları 70 ile 100 arasında değişen koğuşun görevi, hükümdarın çamaşırlarının yıkanması ve katlanması ile Enderun halkının aynı hizmetini görmektir. Fakat sonraları daha geniş teşkilatla bir sanat mektebi haline getirilerek musikişinaslar, hanendeler kemankeşler, pehlivanlar, berberler, hamamcılar, tellaklar yetiştirilmiştir. Çok sayıda alim, şair, musikişinas yetiştirmiştir.

Koğuşun mevcudu 17. ve 18. Yüzyıllarda 80-134-149 arasında değişmektedir. Odanın sayısı değişmekle beraber sürekli olarak yüz kişin civarında olmuştur. 1831 senesinde kapatılarak buradaki ağalar hazine ve kiler koğuşuna verilmiştir.

Kiler Koğuşu: Mevki olarak seferli odasının üzerinde, hazine odasının ise altındadır. Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulan odanın kilerci başı denilen amiri, padişah yemek yediği zaman yemeğin kapağını açan, sahan değiştiren kişidir. Sarayın reçel ve şerbetlerinin hazırlanmasından sorumludur. Koğuşun mevcudu çeşitli tarihlerde ve rivayetlerde 50 ile 100 arasında değişmektedir. Ortalama olarak 100 civarı bir rakam ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Okuyup yazma, çeşitli ilim ve fenleri öğrenme görevi olan buradaki öğrenciler, padişaha ait çeşitli yemekleri pişirmek, sofrayı kurmak, salata yapmak, kahve pişirmek, çeşitli şurup ve reçelleri yaparlardı. Yedi yıl içerisinde müteferrikalığa veya çasnigirliğe terfi ettirilirdi.

Kilerci Bası sarayda terfi ederse Hazine Darı Başı olurdu. Şayet terfi ederek taşraya çıkarsa kendisine Beylerbeyilik verilirdi (Güngör, 2007: 27).

Hazine Koğuşu: Derece itibarıyla en üst oda olan has odadan bir derece aşağıdadır. Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulan oda, Yavuz Sultan Selim zamanında teşkilatlanmıştır. Uzunçarşılı'ya (1988) göre, odadaki öğrenci sayısı 60'ın altına hiç düşmemiş ve on sekizinci yüzyılın sonuna doğru 150'ye kadar çıkmıştır. Saraydaki sayıları iki bin civarında bulunan terzi, kürkçü, kuyumcu, nakkaş, kılıççı, sorguççu gibi sanatkarlar bu odaya tabi idiler. En eskileri güğümcü başı ve kürkçü olup terfi ettiklerinde has odaya naklolurlar, saray dışına çıkarlarsa müteferrika ünvanı alırlardı.

Odanın hizmetlilerine "hazineliler" deniliyordu. Bunların görevleri Enderun hazinesini muhafaza etmek, buradaki hazine ve elbiseyi zaman zaman temizlemektir (Necipoğlu, 2007: 158). Dış hazinede ihtiyaç hasıl olunca, iç hazineden buraya ödünç

verilir, sonrasında verilen para iade alınır. Hazinedarbaşı hiçbir surette padişahın ayrılmazdı. Padişahın seccadesini sermekle mükellefi. Odanın sayısı 100 civarı idi.

Tavernier'e (2007) göre hazine koğuşu 4 ayrı odadan meydana gelmektedir (Akt. Güngör, 2007: 33). Odalarda şunlar bulunmaktaydı.

Birinci odada; yaylar, oklar, tüfekler, çatal oklar ve pahalı taslar.

İkinci odada; değerli elbiselerle dolu altı adet elbise dolabı, kızıl çuhalar ve değerli kumaşlarla dolu sekiz dolap.

Üçüncü odada; üç renkli büyük bir kaftan, Padişahlık tahtının süsleri, Padişahın atının eyeri, çok süslü taslarla bezenmiş binme takımları, misk ile kokulanmış kaftanlar, takunyalar, değerli mumlar, bir demir zırh kaftan, işlenmiş ve işlenmemiş elmas, yakut, zümrüt gibi taslar ve Padişahın boyun ve kol bağlarıyla, yüzük, küpe gibi takılarla dolu bir kutu, değişik memleketlerden gelmiş farklı büyüklükte saatler.

Dördüncü odada sikke halinde basılmış veya basılmamış altın ve gümüş.

Has Oda: Has oda, Enderun Mektebi içinde eğitim kademesi bakımından en yüksek olan odaydı. Hem mevki bakımından yüksek hem de öğretimin en yüksek kısmını oluşturuyordu (Halaçoğlu, 1998: 38). Enderun'un nihai ve en önemli hedefi olan, bireylerin idarecilik yönlerinin geliştirilmesi görevi bu odaya aitti. Yönetim görevlerinden başka hırka-i şerif dairesinin süpürülmesi, oradaki kitapların tozlarının alınması ve diğer eşyaların tozlarının alınması bunların göreviydi. Padişahın özel hizmetini yaparlardı, gece gündüz padişahın yanından ayrılmazlardı.

Buradaki eğitim teoriden ziyade uygulamaya yöneliktir. Fatih döneminde 32 olan öğrenci sayısı, Yavuz döneminde 40'a çıkarılmıştır (Keskin, 2009: 63). Bu sayı diğer odalardakinin tersine yıldan yıla büyük farklılık göstermemiş ve sabit kalmıştır. Bu kırk kişi, mektebin elit kesimini oluşturmakta ve defalarca seçimden geçmekteydi. 40 kişinin altısı ağa, on ikisi eski ve yirmi ikisi gılmanlar olmak üzere sınıflara ayrılmıştır. Eğer bu kırk kişiden eksilme olursa, kiler odasının, sırasıyla, güğümcü başı, peşkir ağası, çamaşırıcı, hamamcıbaşı has odadaki boşluğu doldurmak üzere hazine odasından hasodaya geçerdi.

Hasodaya seçilecek olanlarda fiziki güzelliğe de önem verilirdi. Çok uzun ve çok kısa olanlar sadece bu sebeplerle bile hasodaya alınmazlardı (Güngör, 2007: 52).

Has Oda'nın on altıncı yüzyılın başlarından on yedinci yüzyılın sonlarına kadar derece sırasıyla yukarıdan aşağı en büyük ağaları; Has Odabaşı, Silahdar Ağa, Çuhadar Ağa, Rikapdar Ağa, Dülbent Ağası ve Anahtar Ağası (Miftah gulamı)dır.

✓ Has Odabaşı: Merasimde padişahın elbisesini giydirmek ve çıkartmakla görevli olduğu gibi, padişah nereye giderse o da oraya giderdi. Padişahın dört mühründen birisine sahipti. On sekizinci asırdan sonra hasodabaşının bu odada önemli bir vazifesi kalmamış onun yerine silahdar ağa en önemli görevli olmuştur.

✓ Silahdar Ağa: Kendisine Silahdar-ı Şehriyari de denilen silahdar ağa rütbe bakımından ikinci sıradadır. Görevi merasim ve alaylarda padişahın kılıcını sağ omzunda taşımak ve başında zülûf ve kırmızı kadifeli üsküfle hükümdarın sağ gerisinde yürümektir. Sarayda padişaha ait kılıç, tüfek, ok, yay, zırh gibi silahlardan, sefer ve savaş halinde lüzumlu olabilecek diğer eşyalardan ve bunların temizliğinden, intizamından ve muhafazasından silahdar ağa sorumluydu.

Silahdar ağalar saraydan çıktıklarında yeniçeri ağalığına, beylerbeyliğe veya vezirliğe terfi olunurlardı. On altıncı asırdan sonra önemleri artınca genellikle vezir rütbesiyle çıkmışlardır. İçlerinden yirmiye yakın vezir-i azam çıkmıştır. 1830 tarihinde silahdarlık mevkiine son verilerek, onun görevleri hazine kethüdasına devredilmiştir.

✓ Çuhadar Ağa: I. Mehmet döneminde kurulan çuhadarlık, alaylarda ata binerek padişahın gerisinde gider ve hünkarın yağmurluğunu taşırdı, yine padişahın kaftan ile kürklerine bakmakla yükümlü idi. Silahdar ağa, Enderun'dan çıktığında yerine genellikle çuhadar ağa geçerdi. Çuhadar ağa saraydan dışarı bir hizmete çıkarılacak ise on yedinci yüzyılın ikinci yarısında beylerbeylik veya vezirlik rütbesi ile çıkardı.

✓ Rikapdar: Padişahın çizmelerine bakar ve ayakkabılarını giydirdi. Padişah ata binerken rikabını tutar, merasim ve alaylarda hükümdarın yanından ayrılmazlardı (Koçu, 1960: 141).

✓ Tülbent Ağası: Padişahın sarıklarını ve giydiği çamaşırları muhafaza eder, gerektiğinde ise bunları giydirdi. Merasimlerde sultanın sarığını taşır, hırka-i saadet dairesinin temizliği ve düzeniyle ilgilenirdi. Saraydan çıktığında yeniçeri ağası ve vezir olarak görev alırdı.

✓ Anahtar Ağası; Has Odalı Ağaların inzibatına bakar, hasta olanların hastaneye gitmelerine izin verir ve ocak görevlerini dağıtırdı. Çerağ olmak isteyenlerin arzlarını Silahdar Ağa'ya ileterek gerekli işlemlerin yapılmasını sağlardı. Has Odalı Ağaları sabah seher vaktinde uyandırarak camiye sevk ederdi. Enderun'da gündüzleri ilimle uğraşmayıp bahçede gezen ağaları uyararak koğuşlarına gönderirdi. Bu görevlerinin yanında sayfiyeye gitmeyip Yeni Saray'da kalan Anahtar Ağası, buradaki bütün iç ağaların zabiti olurdu

Hasodanın bu önemli görevlilerinden sonra Çamaşırcı Baş, Berber Baş, İbrikdar Ağa, Peşkirici Baş, Şerbetçi, Baş Sofracı, Turnacı Baş, Zağarcı baş, Çasnigir Baş, Muhasebeci Baş, Tezkereci Baş, Tırnakçı adı altında görevliler bulunmaktaydı. Yukarıda belirtilen kişilerin hepsi, padişah hareme bile gitse yanından ayrılmazlardı.

3.1.4. Enderun Mektebi'nde Üstün Yetenekli Eğitiminin Niteliği

Enderun mektebine alınan öğrenciler üç biçimde eğitim görmekteydi. Bunlar: Kuramsal, uygulamalı, beden ve sanat eğitimi olmak üzere gruplandırılabilir.

Kuramsal eğitimin temelini devşirme sistemi ile toplanan çocukları Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak oluşturuyordu. Bunu sağlayabilmek için resmi dil olan Osmanlıca'yı mekteplerde öğretmek gerekiyordu. Bu amaçla öncelikle Türkçeyi düzgün bir şekilde öğrenmeleri sağlanırdı. Türkçeden başka kuramsal olarak okutulan dersler arasında Arapça, Farsça, Edebiyat, Tarih, İslami bilimler (Kur'an, Tefsir, Hadis, Fıkıh Kelam), Matematik bulunmaktadır. Dikkat edileceği üzere Kur'an ve dini ilimlerin yanı sıra matematik, astronomi, yabancı dil ve edebiyat gibi dünyevi ilimler de program içerisinde yerini almıştır.

Türkiye'de ve haricinde uygulanan üstün yetenekli çocukların eğitim programları incelendiğinde buradaki eğitimin ön amacının, yetiştirilen üstün yetenekli çocukları kamu yararına kullanabilmek olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla günümüzde uygulanan programlarla Enderun Mektebi bu açıdan benzeşmektedir. Yine günümüzde teori, pratik ve sanat eğitiminin bir bütün olarak verildiği görülmekte,

Enderun sistemi içerisinde de pozitif, dini ilimlerin yanı sıra sanat ve beden eğitime önem verilmekte bu alandaki yetenekleri de heba etmemekte, değerlendirmektedir.

Enderun Mektebinde okutulan dersler, devrin yüksek medreselerinde okutulan dersler ayarındadır. Hatta bunlar arasında medreselerde okutulmayan derslerin de varlığı Enderun Mektebindeki eğitimi medreselerde uygulanan eğitimden üstün kılmaktadır. Mektepte okutulan derslerle, Akkutay'ın (1984) kaydıyla, mektebe devam eden öğrencilere dini ilimlerin yanı sıra pozitif bilimler ve Türkçe'nin kuralları da öğretiliyordu.

Eğitimin genel amacı, bireyi istendik davranışlar doğrultusunda eğitmektir. Enderun Mektebi de kendi amacına ulaşmak ve buna ne kadar ulaşabildiğini anlayabilmek için eğitimi sadece teorik planda bırakmamış, aynı zamanda pratiğe de dönüştürmüştür. Enderun Mektebi içindeki odalarda, Büyük ve Küçük Odalar hariç, herkesin sorumlu olduğu işler vardı. Kuramsal eğitimlerinin yanında, burada verilen görevleri de kusursuz yerine getirmeleri istenirdi. Buradaki amaç, devlet görevlerini yerine getirecek birinin hizmet yoluyla yetiştirilmesi, onun sadık, yetenekli, güvenilir bir insan olup olmadığını anlayabilmektir.

Bütün program boyunca el becerilerine, sanat eğitime öncelik vermesi ve her kademedeki karakter ile kişilik eğitimine ağırlık verilmesi mektebin diğer bir olumlu yönüdür.

Enderun Mektebine öğrenci seçmek amacıyla kullanılan hazırlık saraylarındaki eğitim programı ve mektebin odaları içindeki ilk aşama olan büyük ve küçük odalardaki eğitim programı çok amaçlı okulların programlarına benzemektedir. Ancak Seferli odasından sonradır ki ihtisaslaşmaya dönük eğitim verilmektedir. Bu anlayış bugün yararlı olmadığı kabul edilen, yüksek öğrenimin başından itibaren dar bir uzmanlık alanına dönük, tek yönlü insan yetiştirme sakıncalarından mektebi korumuştur (Enç, 2005: 330).

Mesleki eğitim olarak da adlandırabileceğimiz giyim, deri işlemeciliği, kuyumculuk ve çeşitli ilaç yapımı yine burada gösterilen konular arasındadır.

Beden ve ruh gelişiminin beraber yürütülmesi ilkesi doğrultusunda Enderun talebeleri yetenek ve kabiliyetlerine göre beden ve sanat eğitime tabi tutulmaktaydılar. Cüdi denilen süvariler huysuz ve sert atlara bindirilerek alıştırılır ve aynı zamanda

kılıç ve mızrak kullanmasını öğrenirlerdi (Baykal, 1953: 14). Güreş, atlama, koşu, yay çekme, ağırlık kaldırma, binicilik talimleri yapılırdı.

Enderun sanat alanında da eğitim faaliyetlerini sürdürmüş ünlü musikîşinaslar, tezhip, cilt, minyatür, resim, şiir, hüsnü hat ustaları yetiştirmiş bu alanda da yetenekli görülenleri desteklemiştir.

3.1.4.1. Bireyselleştirilmiş Eğitim

Enderun eğitim sistemini önemli kılan unsurların başında, bireysel özelliklere tanıdığı öncelik ve ayrıcalık gelmektedir. Öğrenciler program içerisindeki hangi dallarda üstün yetenek gösteriyorsa, o alanda gelişmelerine imkan tanınmıştır (Tekeli, İlkin, 1993: 20).

Henüz hazırlık okullarına devam eden öğrenciler dahi, tüm dersleri ve konuları görseller bile baskın olan yetenekleri doğrultusunda desteklenirlerdi. Burada uygulanan sistemde bireysel farklılıkları keşfedebilmek için kuramsal derslerin yanında askerlik ve sanat derslerine de yer verildiğini görmekteyiz. Bireysel olarak daha üst öğrenim göremeyeceği düşünülen çocuklar eğitimlerine uygun görevlerde kullanılırlardı.

Üst eğitim olan Enderun Mektebinin, altı kısımdan oluştuğu önceki bölümlerde ifade edilmişti. Bu altı aşamadan birinci basamağı oluşturan Büyük ve Küçük odalarda ortak konular ele alınmaktaydı. Ancak bundan sonraki öğrencinin hangi odada ve hangi alanlarda üst eğitim alacağını belirleyen husus, öğrencinin kendi ilgi ve yeteneklerine bağlı kalmaktaydı. Yani ilk aşamada öğrencilere genel bilgiler verilir ve burada izlemeye tabi tutulan öğrenciler, Seferli odasından itibaren ihtisas eğitimlerine yetenekleri doğrultusunda başlamaktaydı. Koçu'nun (1960) belirttiğine göre "saraydan pek genç yaşında en yüksek memuriyetlerle çıkanlar olduğu gibi kırkıktan sonra şöyle orta halli bir geçim temin edebilecek bir memuriyetle çıkanlar da vardı".

Enderun eğitim sistemini araştıranların ittifak ettikleri en önemli husus bu sistem içinde kesinlikle adam kayırmanın olmamasıydı. Lybyer'e (1913) göre kimse bu sistem içerisinde anadan doğma imtiyazlı değildi. Önce gözlenir, denenir sonra terfi ettirilirdi.

Miller'in (1941) belirttiğine göre ise, iç oğlanlarının eğilimleri ve kabiliyetli oldukları alanlar ciddiyle incelenirdi. Genellikle dersler tercihe dayanırdı. Zorunlu olan derslerin yanında istenilen tek şey bir konunun üzerinde derinlemesine çalışma yapılmasıydı (Akt. Akkutay, 1984: 138).

Baykal (1953)'ın belirttiğine göre Enderun'dan yetişenler kabiliyetlerine göre devlet işlerine atanırdı. Askerlikte kabiliyeti olanları Yeniçeri Ağası, siyasette yetenekli olanları Reisülküttap olurlar, yine bilgilerine göre Vezirlik veya Valilik gibi hizmetlerle görevlendirilirdi.

3.1.4.2. Kişilik ve Davranış Eğitimi

Enderun eğitim sisteminin gayesi, devletin üst düzey yöneticilerini yetiştirmek ve bizzat padişahın huzurunda, onun hizmetlerini yerine getirmek olduğu için, öğrenciler sıkı bir davranış eğitiminden geçirilirdi (Saydam, 1999: 87).

Öğrencilere mektepte nasıl giyinmeleri, elbiselerine nasıl bakmaları gerektiği, kırışık, kirli, sökük yırtık elbiseler giymemeleri tembih edilirdi. Yemeklerini onarlı gruplar halinde eğitimlerinden sorumlu bulunan akağalar eşliğinde yerlerdi. Yemek esnasında sofradakileri iğrendirmemek, karşısındakinin ekmeğine göz dikmemek, yemekten önce ve sonra elleri yıkamak istenilen davranışlar arasındaydı.

Yıkılırken sularını karşısında ve yanında bulunanlara sıçratmamaya, haftada bir defa tırnakları kesmeye, iki defa traş olmaya, temiz bulunmaya dikkat edilirdi.

Mektebin ve öğrencilerin halk nazarında itibarı oldukça yüksekti. Bu itibarı korumak için halk arasında geçirmek, gerinmek ve esnemek, karşısındakilere sıçratacak derecede hapşırarak, aksırıp tıksırmak, arkadaşlarını kıracak davranışlarda bulunmak, ağza koku verecek maddeler yendiğinde topluluktakileri rahatsız etmek yasaktı (Koçu, 1960: 128).

Enderun talebeleri halk arasına çıktıklarında kıyafetleri farklı bile olsa halk tarafından hemen tanınırdı. Hatta Enderunluların izinli olarak çarşıya çıktıklarında halk onların giyiniş ve nizamlarını seyredirdi.

Düzeni sağlamak için sıkı bir disiplin ve mükafat sistemi uygulanırdı. Cezalandırma konusunda aşırıya gidilmez, ancak kusur ve eksikleri konusunda taviz de verilmezdi. Disiplini koruma adına yasaklar koyma, tehdit, dayak, azarlama ve mektepten uzaklaştırma gibi cezalar verilirdi. Mevki ne kadar yüksek olursa uygulanan ceza da o nispette büyük olurdu. Sadece has odadakilerin imtiyazı vardı. Buradakilere padişahтан habersiz ağır cezalar verilemezdi.

İyi davranışların ve okul başarılarının ödüllendirilmesine de önem verilmekteydi. Arapça, Kur'an tilaveti, hüsnü hat, musiki gibi konularda gösterilen başarılar, binicilik, silah kullanma ve diğer yarışmalarda gösterilen üstünlükler, bizzat padişah tarafından, hem sözel hemde maddi olarak ödüllendirilirdi. Para ödülleri, elbiseler, silah, binek hayvanı, onura verilen şöenler, maaş arttırma daha önemli ve yetkili görevlere getirilme ödüllendirme şekilleri arasındaydı. İlk başta akla gelen ödüllendirme şekli ise sınıf atlatma olmaktaydı.

3.2. Türkiye'de Cumhuriyet Sonrası Dönemde Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi ile ilgili Uygulamalar

Enderun Mektebi gibi başarılı bir uygulamaya sahip olunmasına rağmen özel eğitim alanında Osmanlı Devletinin son yıllarında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kayda değer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özel eğitim gerektiren çocukların eğitimine 1889 yılında işitme engelli çocuklara verilen eğitim ile başlanmış ancak buradaki faaliyet otuz yıl kadar sürmüştür (<http://orgm.meb.gov.tr>). Üstün yetenekli çocukların eğitimi alanında yapılan çalışmalar ise Enderun Mektebinden sonra sekteye uğramış, uzunca bir süre bu alanda çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir (Akçamete, 1998: 198).

Cumhuriyet döneminde, özel eğitim alanında önemli gelişmeler 1950'li yıllardan sonra başlamıştır. Bu tarihe kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olan özel eğitim, söz konusu tarihten sonra bakanlık değiştirerek Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. 1952 yılında bu alana personel yetiştirmek için Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde Özel Eğitim Şubesi açılmıştır. Burada görme engelliler, işitme engelliler, üstün ve geri zekalılar ile eğitimi güçler alanında eğitici yetiştirmeye başlanmıştır

(Çağlar, 2004: 61). Böylelikle uzun süre ihmal edilen özel eğitime muhtaç bireylerin eğitimleri için ilk adımlar atılmıştır.

Üstün yetenekli çocukların eğitimi için alınan ilk önlemler, zeka ve grup testlerinin belirlenmesi, testle ilgili yazılı materyallerin basımı ve diğer materyallerin yapılması da bu dönemde sağlanmıştır. Söz konusu çalışmalardan sonra gerek resmi kurumlar, gerekse özel kurumlar üstün yetenekli çocukların eğitimi alanında çeşitli uygulamalar yapmışlardır (Kargın, 2003). Aşağıda bu uygulamaların bazıları hakkında bilgi verilmiştir.

3.2.1. Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi ile İlgili Yasal Düzenleme: 6660 Sayılı Yasa

Üstün yetenekli çocukların eğitimi için alınan ilk tedbir, 1948 yılında çıkarılan 5245 sayılı yasa ile İdil Biret ve Suat Kan'ın masraflarının devlet tarafından karşılanması olmuş ve 1956 yılında çıkarılan 6660 sayılı yasa ile 1948 yasası genişletilmiş, üstün yetenekli ve zekalı çocukların devlet tarafından yetiştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması kabul edilmiştir (Kargın, 2003). Çıkarılan yasa ile madde 1

“Güzel sanatlarda fevkalade icra ve ibda istidadı gösteren çocukları memleket dahilinde veya yabancı memleketlerde Devlet hesabına yetiştirmeye, Talim ve Terbiye Dairesi Reisi, Güzel Sanatlar Umum Müdürü, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ile Ankara Devlet Konservatuvarı müdürleri, bu müesseselerin mütehasıs öğretmenleri arasından Öğretmenler Kurulunca seçilecek üçer mütehasıs ile fonetik ve plastik sanatlar sahasında tanınmış kimseler arasından Maarif Vekaletince seçilecek iki mütehasıstan müteşekkil komisyonun tesbit ve teklifi üzerine Maarif Vekili salahiyetlidir.”

denilmiştir (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/992.html>).

Alınan kararlara rağmen yasanın kapsamı çok dar tutulmuş yasa kapsamında sadece 17 kişi eğitime alınmış, bunlardan ikisi uluslar arası alanda piyasaya çıkmış, ikişer kişi de resim ve kompozisyon alanında sergiler düzenlemişlerdir. Diğerleri ise

çeşitli nedenlerle program dışına alınmışlardır. Kapsamı dar tutulan yasanın uygulaması da dar alanda kalınca hizmet verdiği kişiler çok az sayıda kalmış, kamuya duyurulmaması ve sadece bireysel başvuruların değerlendirilmesi geniş kitlelerin yasadan haberdar olmasını engellemiştir (Enç, 2005: 233).

3.2.2. Fen ve Matematik Alanındaki Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi: Fen Lisesi

1964 yılında matematik ve fen bilimleri alanında üstün yetenekli gençleri yetiştirmek için kurulan Ankara Fen Lisesi (http://ogm.meb.gov.tr/gos_yonetmelik.asp), üstün yetenekli çocukların eğitiminde atılan önemli adımlardan bir tanesidir.

Fen Lisesi projesine 1961 yılında Ford Vakfı ile Milli Eğitim Bakanlığı birlikte başlamış ve proje 1964 yılında tamamlanmıştır. Okula öğrenci kabulü için 1970 yılına kadar iki aşamalı bir seçim uygulanmıştır. Birinci aşamada ortaokulu başarı ile bitiren adaylar il merkezlerinde genel başarı ve genel yetenek testlerine alınmış, birinci aşama sonucunda yüzde onluk kesime girenler, ikinci aşamada fen bilimleri yetenek testine tabi tutulmuş ve başarılı bulunanlar eğitim hakkı kazanmışlardır.

Fen Lisesi eğitim programı incelendiğinde hızlandırma ve zenginleştirme modellerinin birlikte uygulandığını görmek mümkün olacaktır. Ancak gerek Ankara Fen Lisesi, gerekse diğer fen liselerinin kadroları, öğrenci seçim sisteminin değişmesi, araştırmacı yetiştirme özelliklerinin çeşitli nedenlerle kaybolması gibi nedenlerle üstün yetenekli çocuklara eğitim veren kurumlar olma özellikleri tartışılabilir konuma gelmiştir (Ataman, 1998: 182).

3.2.3. Sanat Alanında Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi

Milli Eğitim Temel Kanununun özel ilgi ve yetenek alanı güzel sanatlar olan öğrencileri yetiştirmek için okullar açılabilceği hükmü ile faaliyete başlayan Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinin amacı, güzel sanatlar dallarında yetenekli öğrencileri, yetenekleri doğrultusunda yetiştirmek ve üretken bireyler olmalarını sağlamaktır (http://ogm.meb.gov.tr/gos_yonetmelik.asp?alno=16).

Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı, Resim ve Müzik alanında üstün yetenekli bireylerin özel sınavlarla seçilerek alındığı, eğitim süresi 4 yıl olan kurumlarıdır. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, güzel sanatla ilgili yüksek öğretim kurumlarının bulunduğu yerlerde açılan, karma eğitim yapan, gündüzlü ve yatılı hizmet veren okullarıdır. 1989-1990 öğretim yılında ilk örneği İstanbul'da açılmıştır. Öğrencilerini yetenek sınavları ile alan bu kurumlardan 2009-2010 eğitim yılında, milli eğitim bakanlığı verilerine göre, 61 adet bulunmaktadır (<http://ogm.meb.gov.tr>).

3.2.4. Özel Sınıf ve Türdeş Yetenek Sınıfları

Üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili ilk deneme 1960'lı yıllarda Ankara'da başlatılan "Özel Sınıf ve Türdeş Yetenek Sınıfları" uygulaması olmuştur. Özel sınıf denemesi Ergenekon ilkokulunda çevre okullardan seçilen, IQ düzeyleri 125 ve üzeri öğrenciler için ayrı bir sınıf açılması ve zenginleştirilmiş bir programa dayanarak eğitim verilmesi ile oluşturulmuştur. Fakat yapılan bu denemeyi devam ettirecek ortaokul düzeyinde -planlandığı halde- uygulama olmadığı için devam edilmemiş ve öğrencilerini seçerek alan Maarif Koleji (TED Koleji), buradaki öğrencileri kabul etmiştir (A.Uzun, 2006: 29).

Türdeş Yetenek Sınıfları denemesine de aynı yıllarda Ankara'da Sarar Okulu ile beraber üç okulda başlanmıştır. Bu okullara da öğrenci alınırken grup yetenek ölçekleri kullanılmış ve bunların sonuçlarına göre öğrencilerin sınıfları "A, B, C" bölümlerine ayrılmıştır. A kümesi ortalama üstünü, B kümesi ortalama, C kümesi ise ortalama

altındaki öğrencileri kapsamıştır. Programlar öğrencilerin yeteneklerine göre düzenlenmiştir. Ancak her iki uygulama da beş yıllık bir süre sonunda analizi yapılmadan sonlandırılmış ve bir daha uygulanmamıştır.

3.2.5. Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Alanında Çalışma Yapan Bazı Kurumlar

2002 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile İstanbul Üniversitesi arasında yapılan bir protokolle “Üstün Zekalılar’ın Eğitim Projesi” için Beyazıd İlk Öğretim Okulu pilot okul olarak kabul edilmiştir. Okuldaki öğrencilerin yarısı zeka testinden geçirilerek alınan, diğer öğrenciler ise normal yollarla alınan öğrencilerden oluşmaktadır. Burada zenginleştirme eğitimi verilmekte ve öğrenciler normal akranlarından ayrılmadan eğitime tabi tutulmaktadır (Davaslıgil, 2004: 96-97).

Beyazıd İlköğretim Okulunda uygulanan modelde, her sınıfta 12’si üstün 12’si normal zekâ sınırları içinde olmak üzere 24 öğrenci vardır. Sadece aritmetik ve fen bilgisi derslerinde, üstün öğrencilerin kendi hızlarına göre ilerlemelerine, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda zenginleştirilmiş bir program izlemelerine fırsat oluşturmak için, bu ders saatlerinde normal yaşlıtlarından ayrı bir sınıfta destek eğitimi görmelerine imkân tanınmaktadır (<http://www.beyazit.k12.tr>).

1991 yılında eğitime başlayan Yeni Ufuklar Koleji, üstün yetenekli çocukları tanıyarak eğitim vermeyi amaçlayan eğitim kurumudur. Ancak MEB tarafından ilgili kuruma özel eğitim statüsü verilmemiştir. Konunun önemini yurtdışı bağlantıları ile dile getirmeye çalışmaktadır (E.B.Ataman, 2008: 28).

Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL), ortaöğretim çağındaki üstün yetenekli fakir öğrencilere eğitim vermek amacıyla kurulmuştur (Çağlar, 2004: 65). Ancak bu okulun Talim ve Terbiye Kurulu tarafından belirlenmiş bir müfredatı olmadığından özel eğitim kurumu olarak kabul edilmemektedir. Bu sebeple okula yabancı dille eğitim yapan anadolu lisesi statüsü verilmiş ve bu tür okulların müfredatı uygulanmıştır. Yalnız bunun yanında, üstün yeteneklilere yönelik zenginleştirme müfredatına da yer vermektedir (Atik, 2007: 74).

Türk Eğitim Vakfı'na Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, maddi durumu yetersiz üstün zekâ ve yetenekte olan öğrenciler, öğrenci seçme heyetince seçilmektedir. Seçme işlemleri, 2003 yılına kadar sadece MEB Rehberlik Araştırma Merkezleri'nden bildirilen, hem yetenekli hem de maddi durumu yetersiz öğrenciler arasından yapılmaktayken, İlk defa 2003–2004 öğretim yılında dışarıdan başvuru kabul edilmiş ve gerekli kriterleri karşılayan ücretli öğrenciler de öğrenime başlamıştır (<http://www.tevitok12.tr>).

Bir grup veli, işadamı ve bilim adamı tarafından kurulan Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Vakfı (TUYÇEV), üstün yetenekli çocukların, okullarındaki eğitim ve gelişme ortamına modern bir anlayış ve yenilikçi düşünceyle katkıda bulunmak, eğitimlerini zenginleştirmek, okulları ile sosyal ve kültürel çalışma ortamları oluşturmak, destekleyici etkinliklere katılımlarını sağlamak ve ailelere yol göstermek gibi konulardaki çalışmalarını 1993 yılından itibaren devam ettirmektedir (Ardıç, 2009: 19).

İstanbul'da bulunan Coşkun Koleji, üstün zekâlı/yetenekli bireylerin yüksek potansiyellerini harekete geçirmek, geleceğin mucitlerini, bilim adamlarını yetiştirmek, ülkemizin kalkınmasını sağlayacak olan bu bireylerin yok olmasını önlemek amacıyla üstün yetenekli çocuklar için eğitim programı başlatmıştır. Kolej, normal zeka bölümündeki öğrencilere ve üstün yetenekli öğrencilere eğitim vermektedir. Ayrıca hafta sonu kurslarıyla da zenginleştirme çalışmalarını devam ettirmektedir (www.coskun.k12.tr).

Üstün Yetenekliler Enstitüsü, üstün zekâlı ve dahi çocukların uluslararası geçerliliği kabul edilmiş testlerle tanıyarak, eğitim sürecinde yetenek alanlarını belirleyip gruplama ve zenginleştirme modeliyle geliştirilmesini ve desteklemesini sağlamak amacıyla 2009 yılında kurulmuştur (Yıldız: 2010: 48). Bahçeşehir Üniversitesi Beşiktaş Kampüsü'nde hafta sonları 3 saat 4 ders üzerinden eğitim faaliyetlerini yürütmektedir. Enstitüde yaratıcılık ve mucitlik, düşünce becerileri geliştirme dersi, zekâ oyunları dersi, astronomi ve uzay bilimleri dersleri verilmektedir. Üstün yetenekli çocukların eğitimcilerinin ve ailelerinin eğitimi alanında da faaliyet göstermektedir (<http://www.ustunzekalilar.org>).

Okul adı olarak üstün zeka ismini kullanan ilk kurum, Doğa Koleji Üstün Zekâlılar Okulu'dur. Başvuruda bulunan öğrencileri WISC-R zeka testi ile kuruma

kabul etmektedir. Eğitim içeriğinde teste dayalı müfredat yerine, entelektüel beceriyi geliştirici, proje üretimine ağırlık veren, uygulamalı eğitimi hedeflemiştir (<http://ustun.dogakoleji.com>).

3.2.6. Anadolu Üniversitesi Üstün Zekâlılar Bölümü (ÜYEP)

Tübitak destekli Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Üstün Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı Bölüm Başkanı Doçent Dr. Uğur Sak öncülüğünde 2007-2008 yılında kurulmuştur. Uygulanan program 6. ve 7. sınıf öğrencilerine eğitim vererek başlamıştır. Öğrencilerini kendi uyguladıkları iki adet yetenek testine ve akademik başarı ortalamalarına göre belirlemektedir. Program ilk aşamada ilk öğretimin ikinci aşaması için geçerlidir. Ancak bu aşamada başarılı olanlara katılım belgesi ve ÜYEP'in lise programına katılım hakkı verilmektedir (<http://www.uyep.anadolu.edu.tr>).

Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP)'nin genel amacı, üstün yetenekli öğrencileri tanılamak; bu öğrencilerin entelektüel potansiyellerini en üst düzeye taşımalarına yardımcı olacak farklılaştırılmış eğitim ve rehberlik hizmetleri sunmak ve bu yeteneklerini pozitif yönlerde kullanmalarını sağlamaktır. Programın içeriğinde matematik ve fen bilgisi konuları verilmektedir. Ayrıca program karakter eğitimiyle desteklenmektedir” (Yıldız, 2010: 47).

3.2.7. İnönü Üniversitesi Üstün Yetenekliler Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi

Merkezin amacı ve faaliyet alanı, yönetmeliğinde şu şekilde belirtilmiştir (<http://iys.inonu.edu.tr/index.php?web=uyem&mw=470>).

Merkezin amacı

MADDE 5 – (1) Merkezin amaçları şunlardır:

- a) Türkiye’de, Türkçe konuşan ülkelerde ve diğer ülkelerdeki üstün yetenekli öğrencilerin bilim insanı olarak yetişmelerine katkı sağlamak için,

çeşitli alanlarda zenginleştirilmiş, farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş eğitim programları, bilim ve doğa kampları, yaz ve kış bilim okullarında etkinlikler düzenlemek,

b) Üstün yeteneklilere yönelik ülke ölçeğinde stratejik bilgi üretmek, bilimsel araştırmalar yapmak, yapılanları değerlendirmek ve bilgi merkezi oluşturmak,

c) Üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili politikalar oluşturmak, mevcut politikaları değerlendirmek ve güncelleştirmek,

ç) Üstün yeteneklilerin eğitimi, istihdamı ve beyin gücü ilişkilerini incelemeye, planlamaya ve uygulamaya katkıda bulunmak.

Merkezin faaliyet alanları

MADDE 6 – (1) Merkezin faaliyet alanları şunlardır:

a) Öncelikle Türkiye’de üstün yetenekli çocuklara eğitim veren kurum ve kuruluşlarda, okul öncesi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlere üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda düzenlenecek programlar kapsamında eğitim vermek,

b) Türkiye ile diğer ülkeler arasında uluslararası düzeyde üstün yetenekli öğrenciler için bilim ve doğa kampları, yaz ve kış bilim okullarında etkinlikler, liderlik programları ve diğer toplantıları düzenlemek,

c) Üstün yeteneklilik konusunda uzmanları bir araya getirip yılda veya iki yılda bir ulusal veya uluslararası katılımlı kongre, panel, seminer, çalıştay, konferans ve benzeri bilimsel faaliyetler düzenlemek; yurt içinden ve yurt dışından uzman bilim adamlarını davet etmek, üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili uluslararası işbirliği yapmak ve uluslararası projelere katılmak,

ç) Üstün yeteneklilerin eğitimlerine yönelik bilimsel nitelikteki çalışmalarını yakından takip ederek bilimsel dergi ve haber bülteni çıkarmak,

d) Eğitim Fakültesi bünyesinde ilgili bölüm ve anabilim dalının açılması ve geliştirilmesi hususundaki çalışmalara destek vermek,

e) Türkiye'nin bilim politikasına katkıda bulunmak için ilgili kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere üstün yetenekli öğrencilerle ilgili çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar, projeler planlamak ve uygulamak,

f) Üstün yetenekli öğrencilerin, konusunda uzman üniversite öğretim elemanlarının üniversitelerde vermiş olduğu kurumsal ve uygulamalı derslere katılması için ortam hazırlamak ve yaz dönemlerinde üniversitelerde staj yapma fırsatı oluşturmak,

g) Üniversitedeki akademisyenler ile ilgili eğitim kurumlarının, birlikte çalışacakları projeleri oluşturmak ve gerçekleştirmek,

ğ) Üstün yetenekli öğrencilere yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışmalar yapmalarını sağlayacak imkanlar oluşturarak, özellikle disiplinler arası çalışmalardaki kazanımlarla sorunları çözmeye ya da ihtiyacı karşılamaya yönelik çeşitli projeler gerçekleştirmelerine fırsat hazırlamak ve sunmak,

h) Sanat ve spor alanlarında üstün yetenekli öğrencilere yetenekleri doğrultusunda çalışma ortamları sunmak,

ı) Üstün yetenekli öğrencilere uluslararası platformlarda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olacak dil kursları düzenlemek,

i) Üstün yetenekli öğrencilerin üretken ve sorun çözen bireyler olarak yetişmelerine imkan sağlamak üzere zenginleştirilmiş, farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş eğitim programları düzenlemek,

j) Üstün yetenekli öğrencilere yetenek alanlarının geliştirilmesinin yanında, sosyal ve duygusal gelişimlerini bir bütünlük içerisinde ele alacak ortamlar hazırlamak ve sunmak,

k) Üstün yetenekli bireylere sahip aileleri destekleyici, güvenlerini artırıcı, çevre ile uyumlu, kendisi ile barışık olma bilinci kazandırmak ve bu ailelere psikolojik ve sosyolojik bakımdan destek olacak eğitim programları oluşturmak,

l) Üstün yetenekli çocuklara özgü öğrenme modelleri geliştirerek bunları yayınlamak ve uygulanmasına katkıda bulunmak,

m) Yurt içinde ve dışında eğitime alınmayan üstün yetenekli çocukların takibini yapmak ve onları eğitim kampları ve benzeri organizasyonlarla hayata hazırlamak,

n) Üstün yeteneklileri, gerektiğinde burs ve kredi alabileceği kurum ve kuruluşlarla bir araya getirmek, yeteneklerine göre onlara bilimsel çalışma ortamı hazırlamak,

o) Örgün eğitim dışında kalan üstün yetenekli bireylerin iş alanlarındaki ihtiyaca yönelik olarak teknik buluş ve araçlar geliştirebilmelerine imkan sağlamak ve bu konuda desteklemek,

ö) Örgün eğitim içindeki ve dışındaki üstün yetenekli bireylerden maddi sıkıntısı olanlara imkanlar ölçüsünde burs ve/veya yardım temin etmek,

p) Üstün yetenekli çocukların yeteneklerini tespit edici çalışmaları ve rehberlik faaliyetlerini desteklemek,

r) Üstün yeteneklilerin tanınmasına yönelik araç ve yöntemleri ile ilgili geliştirme, uygulama ve değerlendirme çalışmalarını koordine etmek ve desteklemek.

3.2.8. Bilim ve Sanat Merkezleri

Ülkemizde üstün yeteneklilerin eğitimi için uygulanan projelerin en kapsamlısı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan, “Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü” bünyesinde faaliyet gösteren Bilim ve Sanat Merkezleridir (Dönmez, 2004: 69).

Bilim ve sanat merkezi, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki üstün yetenekli çocuk/öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve

kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan bağımsız özel eğitim kurumudur (BİLSEM Yönerge, Madde: 21).

1993 yılında geliştirilen ilk bilim ve sanat merkezi Ankara'da açılmıştır. Sonrasında İstanbul, İzmir, Bayburt ve Denizli illerinde pilot uygulama devam ettirilmiştir (Dönmez, 2004: 71). 2008 yılı itibariyle ülkemizde 47 ilde 51 Bilim ve Sanat Merkezi açılmıştır (2010 Mayıs ayı itibariyle bakanlık sitesinde 57 BİLSEM faaliyette görülmektedir). Son dönemlerde yapılan çalışmalarla her il merkezinde BİLSEM açılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir (Aydoğan, Bilgiç, 2009: 40).

Merkezlerin hedef kitlesi ilgili yönergenin sekizinci maddesinde ifade edildiği üzere okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki üstün yetenekli çocuk/öğrencilerdir.

Merkezlere öğrenci tanılması için aşağıda belirtilen aşamalar gerçekleştirilmektedir:

- Bakanlık tarafından hazırlanan gözlem formları, her ildeki merkezlerce resmi ilköğretim kurumlarına ekim ayı içerisinde gönderilir.
- Bu gözlem formları, okulların ilgili kurumlarında doldurularak şubat ayı sonuna kadar merkezlere bildirilir.
- Merkez yürütme komisyonu, gözlem formlarını değerlendirerek grup testine girecek çocuk/öğrencileri ve takvimi okullara bildirir.
- Öğrenciler ön değerlendirmeden sonra belirtilen tarihlerde grup taramasına alınır. (Grup tarama testi olarak Thurstone tarafından geliştirilmiş ve Türkiye şartlarına göre standardizasyonu yapılmış Temel Kabiliyetler Testi (TKT) 7-11 uygulanmaktadır.)
- Grup testinde yeterli başarıyı gösteren öğrenciler, yeterlilik belgesi olan psikolojik danışmanlarca merkezlerde bireysel incelemeye alınırlar (Bu aşamada Wisc-R testi uygulanmaktadır).
- Bireysel inceleme ve değerlendirme sonuçları bakanlığa gönderilir, onay alındıktan sonra başarılı öğrencilere bildirim yapılarak kazanan öğrencilerin kaydı yapılır.
- Resim ve Müzik alanından aday gösterilen öğrenciler Grup testine alınır. Grup testinden merkez tanılama komisyonlarınca belirlenen performansı

gösteren öğrenciler müzik veya Resim alanından hangisinde aday gösterilmişse o alandan yetenek testine tabii tutulur. Müzik ve Resim alanından aday gösterilen öğrenciler için ise merkez tarafından oluşturulan komisyonlarca seçimler yapılır. Bilim ve Sanat Merkezlerinde 2007-2008 Eğitim ve Öğretim yılından itibaren Resim ve Müzik alanında tanılama yapılmamaktadır.

Kayıt yaptıran öğrenciler, örgün eğitimlerine akranları ile beraber devam ederler. Örgün eğitimlerinin dışındaki zamanlarda merkezlere devam ederler. Merkeze devam edenler;

- a) Uyum (Oryantasyon),
- b) Destek Eğitimi;
 - 1) İletişim Becerileri,
 - 2) Grupla Çalışma Teknikleri,
 - 3) Öğrenme Yöntemleri,
 - 4) Problem Çözme Teknikleri,
 - 5) Bilimsel Araştırma Teknikleri,
 - 6) Yabancı Dil,
 - 7) Bilgisayar,
 - 8) Sosyal Etkinlikler,
- c) Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme,
- ç) Özel Yetenekleri Geliştirme,
- d) Proje Üretimi/Yönetimi

alanlarında düzenlenmiş eğitim programlarına alınırlar.

Verilecek eğitimin niteliği ve süresi çocuğun ilgi ve kabiliyetlerine bağlıdır. Her yılsonunda merkez öğretmenleri, öğretmenler kurulunda öğrencileri değerlendirir merkeze devamının faydalı olmayacağı düşünülen öğrenciler görüşülür, görüşmenin sonucunda merkeze devamının faydalı olmayacağı kanaati oluşan öğrencilerin listesi

Merkez Yürütme Kuruluna bildirilir. Merkez Yürütme Kurulu, öğrencinin velisine tebliğde bulunarak öğrencinin merkezle ilişkisini keser (Yıldız: 2010: 67).

Bilim ve sanat merkezlerinde uygulanan programların ilkeleri, BİLSEM yönergesinin on beşinci maddesine göre belirlenmiştir. Buna göre;

(1) Merkezlerde uygulanacak eğitim-öğretim programları, aşağıda belirtilen ilkeler çerçevesinde hazırlanır ve geliştirilir;

a) Programlar, öğrenci merkezli, disiplinler arası, modüler yapıda hazırlanır.

b) Programlar, lider ve/veya danışman öğretmenlerin rehberliğinde bireysel öğrenmeye uygun olarak hazırlanır.

c) Programlar, çocuk/öğrencilerin yaratıcılığını, sorunlara farklı yaklaşım ve çözüm bulma becerilerini geliştirecek ve yetişkinlik dönemlerindeki şartlara hazırlayacak nitelikte düzenlenir.

ç) Özel yetenekleri geliştirmeye yönelik programlar, disiplinler ve disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak herhangi bir disiplinde derinlemesine veya kapsamı genişletilecek ileri düzeyde bilgi, beceri ve davranış kazandırma amacıyla hazırlanır.

d) Eğitim programları hazırlanırken çocuk/öğrencilerin canlı ve nesnelere olan ilişkisini iyi gözlemlemeye dayalı, analiz, sentez ve değerlendirme yapma gibi üst bilişsel düşünme becerilerini geliştirmesini sağlayan etkinliklerin planlanmasına ve uygulamasına dikkat edilir.

e) Uygulanacak programların süreleri, çocuk/öğrencilerin bireysel potansiyeli doğrultusunda belirlenir.

f) Uygulanacak eğitim programlarının her aşamasında değerler eğitimine yer verilir.

Merkezde uygulanan programların amaçları ise şu şekilde ifade edilebilir:

Uyum programının temel amacı öğrencilerin Bilim ve Sanat Merkezlerinin misyonunu ve vizyonunu kavraması, kendisini, arkadaşlarını, merkezin birimlerini ve öğretmenlerini tanımasını, öğretmenin de öğrenciyi tanımasını sağlayarak bir üst program için öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerini belirlemektir.

Uyum programını bitiren öğrenciler program sonunda yapılan 5-8'li gruplara göre Matematik, Fen Bilgisi, Müzik, Resim, Sosyal Bilgiler, Bilgisayar, İngilizce Türkçe Edebiyat ve Rehberlik etkinlikleri almaya başlar. Bu programın süresi ortalama 1 yıldır. Programın içeriği oluşturulurken ilköğretim programları temel alınır.

Bireysel yetenekleri fark ettirici programın amacı, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin belirlenerek alan seçiminin sağlanmasıdır. Bu süreçte öğrenciler sosyal yerine Tarih ve Coğrafya, Fen Bilimleri alanında Fizik, Kimya, Biyoloji gibi alt dallarda dersler alırlar. Program sonunda ise öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre alanlara ayrılırlar.

Özel Yetenekleri Geliştirme Programında öğrenciler tamamen öğretmeniyle birlikte birebir etkinlik yapar. Ders programını tamamen öğretmen ve öğrenci hazırlar. Öğrenci bu program boyunca seçildiği alanda temelden üniversite düzeyine kadar bilgi ve beceri kazanır.

Merkeze başlayan öğrenciler Bilim ve Sanat Merkezine başladığı andan itibaren hayallerini sosyal hayatta nasıl gerçeğe dönüştürebileceğinin yollarını aramaya başlar. Her bir programda yavaş yavaş kafasındaki projeleri nasıl yapabilirim sorusu etrafında bilgi ve beceri kazanır. Özellikle özel yetenekleri geliştirici programda düşünülen projenin bilgi ve becerisi öğrenciye aktarılır ve bu süreçte öğrenci projeye yapmaya başlar (Yıldız, 2010: 68).

BÖLÜM IV

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Akkutay'ın Enderun Mektebi (1984) adlı çalışması Mektebin tarihi, işleyişi ve kurumsal düzeni üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Doktora tezi olarak hazırladığı çalışmasında, mektebe seçim aşamaları, hazırlık sarayları, Enderun odaları hakkında bilgi vermiş ve verilen eğitimin niteliğini de ayrıca incelemiştir. Mektep hakkındaki tartışmalı konulara da değinmiş ve birinci elden kaynaklarla bu meselelere açıklık getirmiştir.

Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (1999) ismiyle neşrettiği eserinde, Türk eğitim tarihinin tümünü içerisine alan bir araştırma yapmıştır. Bu eserinde, tarihsel süreç içerisinde Türk eğitim tarihi hakkında bilgi vermiş ve Enderun Mektebi de bu süreç içerisinde yerini almıştır. Akyüz, kısaca Enderun'un işleyişi hakkında bilgi verdikten sonra, mektebin bir özel eğitim kurumu olduğu vurgusunu yapmış ve yetenek ile liyakate verilen önemin üzerinde durmuştur.

Enç, Üstün Beyin Gücü (2005) adlı eserinde üstün yetenekli çocukların eğitimi hakkında ülkemizde yayınlanan en kapsamlı çalışmalardan birini kaleme almıştır. Enç, üstün yetenek kavramını, dünyadaki üstün yeteneklilerle ilgili çalışmaları incelemiş ve üstün yetenekliler alanında dünyada yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermiştir. Ülkemizdeki üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda yapılanları da özetlemiş, eserinin son bölümünde Enderun Mektebi'ni üstün yeteneklilere eğitim veren kurum olma açısından incelemiş ve karşılaştığımız eserler içerisinde, Enderun ve üstün yeteneklilerin eğitimi birleştiren en kapsamlı araştırma olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak Enç'in yazdığı eserin ilk baskısı 1973 yılında yapıldığı ve yeni baskılarında

yeniden düzenlemeye gidilmediği için içerdiği bilgiler günümüz araştırmalarından yoksun kalmıştır. Ayrıca Enderun Mektebi ile ilgili bölümde çok genel bilgiler verilmiş ve mektep üstün yetenekliler okulu olarak kabul edilmesine rağmen bunu ispatlayacak verilerden uzak kalmıştır. Bu çalışmanın yapılmasının ana nedenlerinden birisi de söz konusu boşluğu giderme arzusu olmuştur.

Baykal, Enderun Mektebi Tarihi (1953) isimli eserinde Enderun Mektebi tarihini, nizamını ve teşkilatını incelemiştir. Mektebin zaman içerisinde teşkilatında olan değişiklikleri göstermiş, mektep içerisindeki meslek grupları hakkında detaylı bilgiler sunmuştur. Enderun odalarını, her odanın nizamını, öğrencilerin davranış şekillerini, mektepte verilen dersleri tanıtmıştır.

Dawis ve Rimm, Education of the Gifted and Talented (2004) adlı eserinde, üstün yetenekli çocukların eğitimlerini, dünya eğitim tarihi içerisindeki yerini, bu alanda yapılmış çalışmaları özetlemiştir. Tarihteki üstün yeteneklileri ve onların genel özelliklerini ansiklopedik bilgilere göre yorumlayan Galton (1869) ile Terman'ın (1951, 1959) Amerika'da 1450 denek üzerinde uzun yıllar süren araştırmalarının sonuçlarını, çeşitli ülkelerdeki eğitim uygulamalarını, üstün yeteneklilerin eğitim modellerini, dikkat edilmesi gereken hususları, üstün yeteneklilerin genel özelliklerini incelemiştir.

Akarsu (2001), Üstün Yetenekli Çocuklar Aileleri ve Sorunları adlı çalışmasında üstün yetenekli çocukların ve ailelerinin sorunlarını ele almıştır. Sorunları ele alırken, üstün yetenekli çocukların eğitimlerini incelemiş, yurt dışından ve yurt içinden uygulama örneklerini sunmuş, Enderun Mektebine de ülkemizdeki uygulamalar bölümünde yer vermiştir.

Enderunlu Çuhadar İlyas Ağa'nın Letaif-i Enderun adlı 1812-1830 tarihleri arasındaki Enderun Mektebi hakkında bilgi veren eserini Cahit Kayra (1987) günümüz Türkçesine uyarlamıştır. Kayra, eserin giriş bölümünde Enderun Mektebi ve söz konusu eserin yazarı hakkında bilgi vermiştir. İkinci bölümünde ise Çuhadar Ağa'nın kendi tecrübelerine dayanarak yazdığı bilgilere yer verilmiştir. İlyas Ağa, Mektebin bozulduğu dönemde, mektebin içerisinde olduğu için genellikle olumsuz yönleri üzerinde durmuş, Kayra da bu olumsuz özellikleri mektebin tüm tarihine mal ederek vermiştir. Halbuki İlyas Ağa'nın 1812-1830 yılları arasında mektepte yaşadığını belirtmesine rağmen, eseri okuya kişinin, tüm Enderun tarihi hakkında olumsuz düşünceye kapılmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Koçu, Topkapu Sarayı (1960) isimli esrinde Topkapı Sarayı'nı en ince ayrıntısına kadar incelemiş, sarayın kısımlarından olan Enderun hakkında da genişçe bilgi vermiş, sadece teşkilatı değil eğitim sistemi, ceza ve mükafat gibi uygulamalardan örnekler sunmuştur.

Uzunçarşılı, Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları (1990) isimli eserinde, Enderun Mektebi ile acemi ocağı ve acemi ocağı öğrenci kaynağı olan devşirme kanunu hakkında bilgi vermiştir. Devşirme sisteminin amaçlarını, nizamnamesi ve devşirmede dikkat edilecek hususları ele almıştır.

Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı (1988) adlı eserinde ise, sarayın Enderun kısmını incelemiş öncelikle hazırlık sarayları hakkında bilgi vermiştir. Yenisaray içerisindeki Enderun teşkilatını, odalarını incelemiş ve daha çok saray düzeni ve teşkilatı açısından konuya yaklaşmıştır.

Ergin, Türk Maarif Tarihi (1977) ismini taşıyan eserinde, Enderun Mektebinin kademeleri hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra, daha çok mektebin Türk kültürüne ve devletine verdiği hizmetleri üzerinde durmuştur.

İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Klasik Çağı (2003), adlı eserinde, Enderun'dan çıkmaları, buradan çıkanların hangi görevlere atandıklarını, mektebin ve mektebe öğrenci seçim usullerinin bozulma nedenleri hakkında bilgi vermiştir.

Taşkın, Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları (2008) adlı makalesinde, Osmanlı eğitim sistemi hakkında genel bir inceleme yapmıştır. Bu inceleme içerisinde Enderun Mektebi adı altında ayrı bir bölüm açarak, Enderun hakkında bilgi vermiştir.

Gökbilgin (1977), Osmanlı müesseseleri hakkında kaleme aldığı eserinde, devşirme sistemi ve sistemin devlet için önemini incelemiştir.

Ercan (1987), Devşirme Sorunu adını taşıyan makalesinde, devşirme sisteminin iddia edildiği gibi, Anadolu ve Balkanlardaki Türkleşmeye ve İslamlaşmaya etkisini araştırmış, söz konusu etkinin çok sınırlı kaldığını, devşirmenin amacının bu olmadığını da örnekleriyle ortaya koymuştur.

BÖLÜM V

5. YÖNTEM

5.1. Araştırma Modeli

Araştırmalar çeşitli özellikleri göz önüne alınarak farklı biçimlerde gruplandırılabilir. Örneğin amaçları yönünden, yapılan araştırmanın ortamı ve yöntemleri açısından, konuyu ele alış biçimlerine göre. Bu araştırma amacı yönünden incelendiğinde temel araştırmalar grubuna girmektedir. Temel araştırmalar, olaylar arasındaki ilişkileri keşfetmek ve teori geliştirmek amacıyla ele alınan çalışmalardır (Seyitoğlu, 2003: 19-20).

Konuyu ele alış biçimine göre, inceleme türü araştırma grubuna dahil olmaktadır. Bu tür araştırmalarda araştırılacak sorunun tanımlanması, keşfedilmesi ve sorunun kesin saptanması ile problem daha anlaşılır hale getirilmesi sağlanır (İslamoğlu, 2003: 54).

Bu çalışmanın modelinde yöntem olarak tarihsel yöntem ile betimleme yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel yöntem, geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırılmasında ya da problemin incelenmesinde kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde bilgi üretmek için geçmiş eleştirel bir gözle incelenir ve “ne idi” sorusuna cevap aranır (Bir, 1999: 7; Kaptan, 1998: 59; Saray, 2003: 50). Bu çalışma, araştırmayı istediği

konunun geçmişte “ne idi” sorusuna da cevap aramasından dolayı tarihsel yöntemi kullanmıştır.

Araştırmada kullanılan diğer yöntem ise betimleme yöntemidir. Bu yöntemde mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini hedef alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alan bilimsel yöntemdir. Bu tür araştırmalar objelerin, varlıkların, kurumların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu açıklamaya çalışır (Kaptan, 1998: 60).

5.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, üstün yetenekliler eğitim modelleri, ülkemizde uygulanmış ve uygulanmakta olan üstün yeteneklilerin eğitim uygulamaları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Enderun Mektebi ve mektepte uygulanan eğitim uygulamaları ile ülkemizde uygulanmakta olan ve bir üstün yetenekliler okulu olan Bilim ve Sanat Merkezleri oluşturmaktadır.

5.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması esnasında tarihsel yöntemde oldukça yoğun kullanılan literatür taraması tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, araştırmanın desenini geliştirme ve araştırma bulgularının önceki bilgiyle ilişkilendirme amacıyla kullanılan bir tekniktir (Balcı, 1997: 65). İlgili literatür kütüphane çalışmasıyla elde edilmiştir. Yayınlardan elde edilen bilgiler mantıksal yorumlamaya ve karşılaştırmaya tabi tutularak konunun anlaşılması sağlanmıştır (Arıkan, 2007: 93).

5.4. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizi, araştırmacı tarafından doküman incelemesi ve içerik analizi şeklinde yapılmıştır. İçerik analizi başkaları tarafından ortaya konulan mesajların değerlendirilmesi ve yeni bilgi ortaya konulmasıdır, doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizinin yapılmasıdır (Şimşek ve Yıldırım, 1999: 140).

BÖLÜM VI

6. BULGULAR VE YORUMLAR

6.1. Enderun Mektebi Öğrenci Seçim Usulü ile Günümüz Üstün Yetenekli Öğrencileri Tanılama Benzerlikleri ile İlgili Bulgular

Günümüzde, üstün yetenekli-zekalı bireyleri belirleme yöntemleri, bünyesinde birden çok etmeni barındırmaktadır. Anne-baba, öğretmen, akran görüşleri dikkate alınmakta, çocuğun zihinsel, bedensel gelişimleri göz önünde bulundurulmakta, son olarak zeka ölçümü için özel olarak hazırlanmış grup testleri, bireysel testler ve performans testleri ile üstün yetenek tanılanmaya çalışılmaktadır.

Osmanlı Devleti, Enderun'a öğrenci seçerken belli kriterleri ön planda tutmuş, bu kriterleri devşirme kanunuyla belirli şartlara bağlamıştır (Akgündüz, 1990: 123-125). Devşirme kanununda belirtilen şartların değerlendirilmesi ile Enderun kriterlerinin günümüzdeki sisteme ne düzeyde benzediği ortaya çıkarılabilecektir.

Osmanlı Devleti'nin aradığı tek şart üstün yetenek olmadığı, değişik unsurları da hesaba kattığı için devşirme yasasındaki bazı hükümler, üstün yetenekli olsa bile, bazı adayların elenmesine sebep olmuştur. Bunlar arasında sadece çeşitli millet ve bölgelerden öğrenci kabul edilmesi, en az iki kardeşten biri olması, evli olanların alınmaması, Müslüman veya Yahudi olmaması, İstanbul'a daha önce gelmiş olmaması gibi şartlar mevcut aday sistemi içerisindeki üstün yeteneklilerin elenmesine neden olabilecek uygulamalardır.

Osmanlı Devleti Enderuna öğrenci kabulünü birçok etmene göre sınırlandırmışsa da yukarıda belirtilen şartlar bu mektebin üstün yeteneklilere eğitim veren kurum olma özelliğini ortadan kaldıracak bir sonuç ortaya çıkarmamaktadır. Çünkü bir kurumun üstün yetenekliler okulu olup olmamasını, kabul etmediği öğrencilerin değil, kabul ettiği öğrencilerin nitelikleri belirlemektedir. Enderun mektebine de üstün yetenekli okulu diyebilmek için buraya kabul edilen öğrencilerin hangi kriterlere göre alındığını bilmek gerekmektedir.

Devşirme kanununa göre devşirilecek oğlanların kırk evden bir çocuk oranında olmasına dikkat edilirdi. Bunun Osmanlı politikası açısından çeşitli nedenleri olduğu göz önünde bulundurulsa dahi, normal nüfus popülasyonunda üstün yetenekli öğrencilere rastlanma sıklığı olan % 2-2,5 (Ataman, 1982: 336) oranıyla büyük yakınlık göstermesi dikkat çekicidir. Osmanlı Devleti'nin stratejik nedenlerle bu oranı seçtiği düşünülse bile, istediği özelliklere sahip bireylerin ancak kırk kişide bir görülebileceği ihtimalini de hesaba katmış olabilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Devşirme sistemine göre göz önünde tutulan unsurlardan birisi de seçilecek çocuklarda vücut yapısının uygunluğuna ve sağlıklı olup olmamalarına bakılmasıdır (Necipoğlu, 2007: 152). Hatta bunu kontrol için devşirilecek öğrenciler Turnacıbaşı Ağa tarafından çıırılçiplak soyulur vücutları kontrol edilerek en ufak kusuru olanlar elenirdi. Günümüz araştırmacılarından Terman (1959) ve Galton (1869) araştırmalarının sonuçlarına göre (Akt. Enç: 2005) üstün yetenekli çocukların akranlarına göre daha az sayıda beden özürlü bulunmakta, olağanın dışında sağlık sorunları bulunmamakta ve ruh sağlığı açısından dengeli ve uyumlu oldukları ifade edilmektedir. Burada da devşirme sistemindeki kıstaslarla, günümüz araştırmalarına göre ortaya çıkan üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri benzerlik göstermektedir. Yalnız şu nokta önemle ifade edilmelidir ki günümüzde bu özellikler üstün yeteneği belirlemenin bir aracı değil sadece üstün yetenekli olarak belirlenen öğrencilerin ortak özellikleri arasındadır. Osmanlı Devleti ise bizzat bu özellikleri öğrenci seçiminde kriter olarak kullanmıştır. Günümüzde yapılan üstün yetenekli çocukların genel özellikleri ile ilgili çalışmaların sonuçları, devşirme esaslarında yer alan bu kriterlerin amaca kısmen de olsa başarılı bir şekilde hizmet ettiğinin göstergesi sayılabilir.

Türklerin eskiden beri sahip oldukları “sureti güzel olanın siretinin de güzel olacağı” inancı devşirme sisteminde de kendini göstermiş, kriterler arasına yüz güzelliği

de girmiştir. Yine Terman'ın araştırmasına göre üstün yeteneklilerin yakışıklı olma olasılığı akranlarının çok üzerindedir (Akt. Enç, 2005: 133).

Araştırmacıların bazıları Enderun mektebine öğrenci seçilirken soylu olup olamamaya hiç önem verilmediğini belirtirken (Akkutay, 1984: 41, Necipoğlu, 2007: 152), Bazı araştırmacılar devşirme işlemi yapılırken soylu ve ruhban çocukları arasından seçildiklerini belirtmektedir (Enç, 2005:305, Arı, 2004: 23). Her iki araştırmaları karşılaştırdığımızda şu sonuca varıyoruz: Köylü çocuğunun sistemin içerisine girmesine, diğer şartlara haiz ise, bir engel yoktu. Ancak soylu ve ruhban çocuklarına öncelik verilirdi. Bunun nüfuslu ailelerin devlete bağlılıklarını arttırmak gibi bir niyeti olduğunu kabul etmekle birlikte, ifade edilen grubun içerisinde istenilen niteliklere sahip çocukların bulunma olasılığının da hesaba katılmış olabileceği düşünülmelidir. Günümüzde yapılan araştırmalara göre üstün yetenekli çocukların % 50'sine sahip aileler, nüfusun ancak yüzde beşini oluşturan yüksek meslek grubuna dahil ailelerdir. Galton'un araştırmasına göre de üstün başarılı kimselerin akrabaları arasında da üstün başarılılara rastlanmasında tesadüfün ötesinde bir sıklık bulunmaktadır (Akt. Davis and Rimm, 2005: 5). Bu durum üstün yetenek ve başarıda kalıtımın etkisini göstermekte, devşirme sisteminin soylu ve üst meslek grubundan seçme isteğini anlamlı kılmaktadır.

Yukarıda bahsedilen devşirme kriterleri günümüzdeki araştırmalarla benzerlik gösterse bile devşirme sisteminde kullanılan kriterler, günümüzde kriter olarak kullanılmamakta sadece belirlenen bireylerin ortak özelliklerini belirtmektedir.

Kaynakların birçoğunda devşirme sisteminde seçilenlerin zeka ve yeteneğine dikkat edildiği belirtilmekte, ancak bu kriterin niteliğinden hiç bahsedilmemektedir. Mektebe seçilirken, günümüzde fizyonomi, Osmanlı Devleti zamanının da "ilm-i kıyafet" olarak adlandırılan ilimden anlayan biri, adayın hal ve hareketlerine bakarak aday hakkında karar vermektedir (Arı, 2004: 24). İfade edilen bir örnek bu durumu biraz olsun açıklamaktadır:

Devşirme adayları, ortasına yemek kabı yerleştirilmiş bir tepsi çevresine sıkışıkça bir durumda oturtulurdu. Her birinin eline sapları hayli uzun tahta kaşıklar verilirdi. Kendilerinden kaşığının sapını arkadaşına dokundurmadan karınlarını doyurmaları istenirdi. Kafaları yeterince çalışmayanlar sorunun çözümünü bir türlü kestiremezlerdi. En akıllıları ise karşısında oturanlarla iş

birliği yapmayı düşünür, kendi kaşığı ile onu besler, ondan da kendini beslemesini isterdi (Enç: 2005: 305).

Devşirilen öğrencilerin hepsinin istenilen özelliklere sahip olamayacağı düşüncesiyle, öğrencileri daha başka elemeler de beklemekteydi. Devşirilenler hazırlık sarayları olan Edirne Sarayı, Galata Sarayı, İbrahim Paşa Sarayı ve İskender Çelebi Sarayı gibi hazırlık saraylarına alınırılar burada da başarılı görülürlerse ancak o zaman söz konusu olan mektebe kabul edilirdilerdi (Saydam, 1999: 86). Hazırlık saraylarında verilen eğitimin niteliği ve sonuçlarına bakıldığında, bu uygulama günümüzde üstün yeteneklileri belirlemek için kullanılan performans ve başarı testleri gibi kabul edilebilir.

Tablo 6

Enderun Mektebi Öğrenci Seçimi ve Günümüz Üstün Yetenekli Öğrencilerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterlerin Karşılaştırılması

Günümüz Üstün Yeteneklileri Tanılama Yöntemleri	Enderun Mektebine Öğrenci Seçim Aşamaları
Anne-baba, akran, öğretmen görüşleri	Turnacı Başı'nın öğrenci hakkındaki öngörüsü
Çocuğun zihinsel ve bedensel özellikleri	Çocuğun fiziksel görünüşü
Bireysel ve grup zeka testleri	Zekayı sergileyebilme
Başarı performans testleri	Hazırlık saraylarında yeterli performansı gösterebilme.
Cinsiyet açısından sınırlama yok	Sadece erkek öğrenciler
Irka göre kısıtlama yok	Bazı ırklardan öğrenci alımı yasak

Tabloda 6'da görüldüğü üzere her iki sistemin öğrencilerini seçme kriterlerinde öğrenci hakkındaki uzmanların görüşüne başvurulması, pratik zekaya önem verilmesi, başarı kriterinin aranması gibi yönlere benzerlik bulunmaktayken, Enderun Mektebi öğrencileri sadece yeteneğe değil, ırk, din, çocuk sayısı gibi nedenlerle de elemeye tabi tutmuştur. Günümüzde böyle bir durum söz konusu değildir.

6.2. Ayrı Eğitim ve Enderun Mektebi ile İlgili Bulgular

Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda ayrı eğitim denilince, üstün niteliklere sahip öğrencilerin kendi akran gruplarından ayrı olarak çeşitli özelliklerine göre gruplandırılması anlaşılmaktadır. Günümüzde uygulanan ayrı eğitim modelleri özel okul, özel sınıf ve bireysel öğretimdir.

Enderun mektebindeki öğrenciler, belli özelliklere sahip olarak seçilmekte ve bu öğrenciler tamamen kendi seviye gruplarındaki öğrencilerle birlikte eğitime tabi tutulmaktadır. Normal veya sıradan olarak adlandırabileceğimiz öğrenci gruplarıyla temasları bulunmamış hatta halktan bile soyutlanarak özel bir eğitime tabi tutulmuşlardır.

Enderun öğrencileri (gılmanlar) eğitim hayatlarının tümünü Enderun sistemi içerisinde geçirdikleri için Enderunda uygulanan model üstün yetenekliler için uygulanan ayrı eğitim modeline uygun olduğu söylenebilir.

Ayrı eğitim modellerinden olan özel sınıf modelinde, normal eğitime devam edilen okullarda üstün yetenekli öğrenciler için bir sınıf açılması ve bu öğrencileri doğal ortamdan koparmadan ama sınıf ortamını ve seviyesini üstün yetenekliler için ayarlama söz konusudur. Bu modeldeki amaç üstün yetenekli öğrencileri normal akran gruplarından ayırmadan özel eğitimlerine devam etmeleridir. Enderun mektebinde öğrencileri normal akran grubundan ayırmama gibi bir amaç güdüldüğünden bu yönüyle söz konusu modelden ayrılmaktadır.

Ayrı eğitim modellerinden bireysel öğretim ise öğrencilerin akran gruplarından ayrı eğitimcileriyle birebir eğitim alması esastır. Bu modelde grupta eğitim olmadığından, sistem yönüyle ayrı eğitim modellerinden Enderun'a en uzak olan model konumundadır. Her ne kadar Enderun Mektebi'nin en üst aşaması olan odalarda yeteneklerine göre bire bir eğitim alma durumu söz konusuysa da bu durum öğrencilerin birbirleriyle temasına engel olmamaktadır.

Özel okul uygulaması ise hem belirli özelliklerine göre seçilmiş öğrenci grubunun olması hem de diğer akran gruplarından üstün yetenekli öğrencileri ayırması yönüyle Enderun sistemine en yakın model olarak gözükmektedir.

Tablo 7

Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Uygulanan Ayrı Eğitim Modeli ile Enderun Mektebinin Karşılaştırılması

Ayrı Eğitim Modeli	Enderun Mektebi
<ul style="list-style-type: none"> • Belirli yöneme göre seçilmiş öğrenci grupları. • Kendi akran gruplarından soyutlanmış eğitim ortamı • Üstün Yetenekliler için hazırlanmış eğitim müfredatı 	<ul style="list-style-type: none"> • Devşirme kanununa göre seçilmiş öğrenci grupları. • Akran grupları ile temas yok (Hatta halktan bile kopuk yaşam) • Medreselerden farklılaştırılmış ve amaca hizmet eden özel müfredat

Tablo 7 incelendiğinde öğrenci gruplarının oluşturulması açısından ve eğitim sisteminde birçok yönden örtüşme söz konusudur.

6.3. Birlikte Eğitim Modeli ve Enderun Mektebi ile İlgili Bulgular

Üstün yetenekli çocukların eğitimini birlikte eğitim ve ayrı eğitim olarak gruplandırdığımızda, birlikte eğitimden kasıt bu öğrencileri kendi normal zeka bölümlündeki akran gruplarından ayırmadan onlarla aynı ortamda, aynı okul ve sınıfta mevcut program üzerinde hızlandırma imkanları ve zenginleştirme yöntemiyle eğitimleri kast edilmektedir. Burada öğrencilerin akranlarıyla beraber eğitime tabi tutulurken, kendi yetenekleri doğrultusunda ve hızında eğitilmesi amaçlanmaktadır.

Enderun sistemi, kendi kriterlerine göre seçtiği öğrenciler dışında öğrenci kabul etmediği ve öğrencilerine başka yerde eğitim imkanı vermediği için günümüzde uygulanan bu yöntemle benzerliği görülemez.

Tablo 8

Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Uygulanan Birlikte Eğitim Modeli ile Enderun Mektebinin Karşılaştırılması

Birlikte Eğitim Modeli	Enderun Mektebi
<ul style="list-style-type: none"> • Öğrenciler belirlenir ancak ayrı grup oluşturulmaz. • Kendi akran gruplarıyla birlikte, eğitime tabi tutulurlar. • Normal eğitim müfredatı içerisinde zenginleştirme ile eğitim ihtiyaçları giderilmeye çalışılır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Devşirme kanununa göre seçilmiş öğrenci grupları. • Akran grupları ile temas yok (Hatta halktan bile kopuk yaşam) • Medreselerden farklılaştırılmış ve amaca hizmet eden özel müfredat

Her iki model incelendiğinde öğrenci grupları ve eğitimin verilmiş tarzı açısından ciddi farklılıklar bulunduğu ifade edilebilir.

6.4. Enderun Mektebi Eğitim Programı ile Bilim ve Sanat Merkezleri Eğitim Programlarının Benzerlikleri ile İlgili Bulgular

Her iki kurum amaçları yönünden incelendiğinde şu hususlar göze çarpmaktadır. Enderun Mektebinin amaçları Türkleştirmek ve Müslümanlaştırmak, Hıristiyanların devlete olan bağlılığını arttırmak ve devlete nitelikli bireyler yetiştirmek olarak ele alınabilir (Cihan, 2007: 34). Bilim ve Sanat Merkezlerinin amaçları ise ulusal ve evrensel değerleri benimsetmek, yeteneklerini erken yaşta fark etmek, yeteneklerine uygun eğitim vererek ihtiyaca uygun çözümler üretebilmelerini sağlamak, bilimsel düşünce ve davranışlarla estetik değerleri birleştiren, üretken, sorun çözen kendini gerçekleştirmiş bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır (BİLSEM Yönerge, Madde: 6).

Her iki amaç karşılaştırıldığında üstün potansiyele sahip bireylerin yetenekleri doğrultusunda, devlet ve millet adına yetiştirilmeleri esastır (Bilgili, 2004: 40). Bu durum amaç yönünden her iki programın benzerliklerini ifade etmektedir. Ancak

Enderun'un ana hedefi üst düzey yönetici yetiştirmek iken (T. Özcan, 2002: 872), BİLSEM'lerde bu durumu sınırlayıcı bir öncelik bulunmamaktadır.

Tablo 9

Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Amaçları Yönüyle Karşılaştırılması

Bilim ve Sanat Merkezleri	Enderun Mektebi
Ulusal ve Evrensel değerleri benimseme	Türkleştirmek ve Müslümanlaştırma
Bireysel yetenekleri geliştirme	Yetenekleri doğrultusunda eğitim
İhtiyaca yönelik eleman yetiştirmek ve araçlar geliştirmek	Hıristiyan kökenlilerin gönlünü kazanmak Devletin yönetici ve ihtiyacını karşılamak

Tablo 9 incelendiğinde Bilim ve Sanat Merkezleri ile Enderun Mektebi öğrencilerinin yeteneklerini geliştirme amacı yönünden benzeştiği; ancak devşirme sisteminde bulunan ve ana hedef olan yönetici yetiştirme Bilim ve Sanat Merkezlerinin amaçları arasında birinci sırada yer almamaktadır.

Yönetim açısından incelendiğinde; Enderun mektebi gerek öğrenci kaynakları yönüyle olsun, gerek eğitimin nasıl yapılacağı yönüyle olsun, en ince ayrıntısına kadar kurala bağlanmış ve bu doğrultuda kanunnameler yayınlanmıştır. Bilim ve Sanat Merkezleri de Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermekte ve yönetim işleri bakanlık tarafından yayınlanan yönerge ile düzenlenmektedir.

Enderun mektebinin kanunnameye, Bilim ve Sanat Merkezleri'nin yönergeye bağlı kalmaları her iki uygulamanın da bir devlet politikası olduğu ve şansa bırakılmayıp devlet tarafından, denetim mekanizmalarınca gerekli kontrollerinin yapıldığı anlamını taşımaktadır.

Tablo 10

Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Yönetim Süreçleri Yönüyle Karşılaştırılması

Bilim ve Sanat Merkezleri	Enderun Mektebi
Planlama, Örgütlenme	Planlama, Örgütlenme
Yöneltilme, Uyumlaştırma	Düzen, Uyumlaştırma
Devlet Politikası	Devlet Politikası
Yönergeye bağlı olma	Nizamnameye tabi olma

Tablo 10 incelendiğinde Enderun Mektebi ile BİLSEM'lerin yönetim süreçleri açısından benzeştiğini görmekteyiz.

Öğrenci seçimi yönüyle incelendiğinde her iki programın da seçilecek öğrencileri sıkı bir incelemeye tabi tuttuğu görülmektedir. Enderun'un ilk aşamasını devşirme kanunu göre yapılan seçim oluşturmaktadır. Yapılan bu ilk seçimden sonra toplanan öğrenciler ikinci bir seçime merkeze vardıklarında tabi olmaktadır. Buradan bazıları Türk ailelerine verilirken bazıları ise hazırlık saraylarına alınmaktadır. Hazırlık saraylarına alınan öğrenciler de burada gördükleri eğitimlerinin ardından, zeka, teori ve pratik içerikli değerlendirmelerden sonra Enderun'a kabul edilmektedirler (Çetinkaya, 2007: 62-63).

Bilim ve Sanat Merkezlerinde seçimin ilk aşaması ise veli veya öğretmen gözlemlerine dayanmaktadır. Burada yetenekli olduğu düşünülen öğrenciler BİLSEM'lere aday olarak gösterilirler. Gösterilen adaylar içerisinde Merkezlerin tanılama komisyonu ikinci bir elemeye tabi tutarak, uygun görülenler uzmanlarınca yapılan grup tarama testlerine tabi tutarlar. Grup taramasında yeterli performans gösteren öğrenciler, üstün yeteneklilerin bireysel incelemesinde kullanılacak objektif ve bağlı ölçme araçlarını uygulama yeterliliğine sahip uzmanlarca bireysel incelemeye tabi tutulurlar. Burada da yeterli başarıyı gösterenler, merkezlere kabul edilirler. Model olarak incelendiğinde tıpkı Enderun Mektebine olduğu üzere üstün yeteneğe sahip bireyler gruplama yöntemi ile eğitilmeleri amaçlanmaktadır (Gökdere, 2004: 122).

Her iki uygulama incelendiğinde, ilk aşamanın adayların gözlem yoluyla aday gösterilmesi olduğunu görürüz. Günümüzde aileler veya eğitim uzmanları aday olarak gösterirken, Osmanlı devletinde ilk aşama köy meydanına toplanan öğrencilerin Turnacıbaşı tarafından seçilmesidir. Enderun Mektebi, devşirme sistemi ile yetenekli öğrencileri belirlemeye çalışmış, bu yöntemle seçtiği öğrencilerin Enderun için gerekli yeterlilikleri taşımayacakları düşüncesiyle tekrar tekrar elemeye tabi tutmuş ve çok az bir kısmını Enderun Mektebi'ne yerleştirmiştir (Bilgili, 2004: 40). Enderun Mektebinde ikinci aşama merkeze gelen devşirmeleri elemek, BİLSEM'lerde ise yine merkeze gelen formlardan elemek şeklinde olmaktadır. Gözleme dayalı bu incelemelerden de sonra, her iki eleme sisteminde de performansa dayalı eleme usulleri başlamaktadır. Burada şöyle bir fark bulunmaktadır. Enderun Sisteminde hazırlık saraylarında eğitimleri sonucunda elemeye tabi tutulmak söz konusuken (Tekeli, İlkin, 1993: 19), BİLSEM'lerde bireyin kendi getirdiği özellikleri ile testlere dayalı olarak elenip elenmemesi söz konusudur. Ayrıca Enderun mektebi öğrencileri cinsiyete göre ayırıp, sadece erkek öğrencilere eğitim verirken, BİLSEM'lerde karma eğitim bulunup, cinsiyete göre bir ayırım söz konusu değildir.

6.5. Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Eğitim İçeriği Yönüyle Karşılaştırılması

Eğitimin içeriği açısından bakıldığında Enderun sistemi, ilk aşama olarak öğrencileri Anadolu'ya, Türk ailelerin yanına, Türkçeyi ve Türk aile yapısını öğrenmeleri için göndermektedir. Burada alınan öğrencilerin Hıristiyan aileden gelmesi ve kültür farklılığı göz önünde tutularak Türkleştirme ve İslamlaştırma politikası güdülmüştür (Bobovius, 2002: 17). Ancak bu politika güdülürken kişinin ailesiyle bağları tamamen koparılmamış eğitim sürecinde ve sonrasında aileleri ile bağlarını sürdürmüşlerdir (Ercan, 1987). BİLSEM'lerde bu kadar kültür farklılığı söz konusu olmamakla birlikte, eğitimin ilk aşaması öğrencilerin merkeze alışmasını kolaylaştırmak amacıyla bir "uyum programı" ile başlamaktadır. BİLSEM'lerde uygulanan uyum programının amaçlarına bakıldığında merkezin tanıtılması, kurum kültürü kazandırılması, öğrenci grupları ile danışmanlarının oluşturulması, çocukların kişisel,

sosyal ve psikolojik özelliklerini tanımak göze çarpmaktadır (BİLSEM Yönerge, Madde: 17). Dolayısıyla aileye verme uygulamasıyla uyum programının amaç ve hedefleri birbirleriyle benzerlik göstermektedir.

Aileye verilen öğrenciler, Hazırlık saraylarında eğitime alınırlar ve burada ortak derslerin yanında kendi ilgi ve istidatlarına uygun eğitimlerine de ağırlık verilirdi. Enderun Mektebi de kendi içerisinde odalara ayrılmış ve her bir odada ayrı eğitim şekli sürdürülmüştür (Yalçın, 2002: 13). İlk aşama olan Büyük ve Küçük odalarda sadece ortak eğitim görülürken, Seferli odasından itibaren branşlaşma başlamakta ve öğrenciler yetenekleri doğrultusunda odalarda hizmete alınmaktadır. Akkutay'ın (1984) belirttiği üzere Enderun Mektebinde yıllara göre aşağıdaki dersler okutulmaktaydı.

Tablo 11

Enderun Mektebi Hümayununda Birinci Sene Okunacak Dersler

Yıllık Kaç Saat Okunacağı	Haftada Kaç Saat Okunacağı	Dersler	Talebe adedi
180	5	Dini Bilgiler	
180	5	Türkçe'nin kuralları	51
36	1	Sülüs yazısı	

Tablo 12

Enderun Mektebi Hümayununda İkinci Sene Okunacak Dersler

Yıllık Kaç Saat Okunacağı	Haftada kaç saat okunacağı	İkinci Sene Dersleri	Talebe adedi
108	3	Arapça	
72	2	Farsça	
72	2	Peygamberler tarihi	
36	1	Matematik	23
36	1	Coğrafa	
36	1	Resim	
36	1	Güzel yazı (sülüs)	
36	1	Güzel yazı (rika)	

Tablo 13

Enderun Mektebi Hümayununda Üçüncü Sene Okunacak Dersler

Yıllık Kaç Saat Okunacağı	Haftada kaç saat okunacağı	Üçüncü Sene Dersleri	Talebe adedi
108	3	Arapça	
72	2	Farsça	
72	2	Osmanlı tarihi	
36	1	Matematik	24
36	1	Coğrafya	
36	1	Resim	
36	1	Güzel yazı (sülüs)	
36	1	Güzel yazı (rika)	

Tablo 14

Enderun Mektebi Hümayununda Dördüncü Sene Okunacak Dersler

Yıllık Kaç Saat Okunacağı	Haftada kaç saat okunacağı	Dördüncü Sene Dersleri	Talebe adedi
108	3	Arapça	
72	2	Farsça	
72	2	Tarih	
36	1	Matematik	
36	1	Coğrafya	17
36	1	Resim	
36	1	İmla Dersi	
36	1	Güzel yazı (sülüs)	
36	1	Güzel yazı (rika)	

Tablo 15

Enderun Mektebi Hümayununda Beşinci Sene Okunacak Dersler

Yıllık Kaç Saat Okunacağı	Haftada kaç saat okunacağı	Beşinci Sene Dersleri	Talebe adedi
108	3	Türk Edebiyatı	
72	2	Farsça	
72	2	Tarih	
36	1	İnşa (nesir yazma)	
36	1	Matematik	7
36	1	Geometri	
36	1	Resim	
36	1	Güzel yazı (sülüs)	
36	1	Güzel yazı (rika)	

Bilim ve Sanat Merkezlerinde uygulanmakta olan eğitimde Uyum, Destek Eğitim Programı ve Bireysel Yetenekleri Fark Ettirici Programlarında her öğrenciye ortak ders programları uygulanmakta, ancak Özel Yetenekleri Geliştirici Programda öğrenciler için branşlaşma başlamakta, yetenekli görüldüğü alanlarda eğitimlerine devam etmektedirler. Bununla birlikte her öğrenci, her aşamada Türkçe, Bilgisayar ve İngilizce derslerini ortak dersler olarak almaktadır. Bilim ve Sanat Merkezlerinde bireyselliği geliştirirken grup içi iletişime önem verilmekte ve bu amaçla grup çalışmaları-atölye çalışmaları yapılmaktadır. Enderunda da çeşitli sanat dallarında (edebiyat, atölye, imalat) atölye çalışması yapılarak adayların bireysel kabiliyetleri geliştirilmeye çalışılmıştır (Cihan, 2007: 35)

Her iki programda öğrencilerini öncelikle bir uyum sürecinden geçirmektedir. Akabinde genel eğitim diyebileceğimiz ortak bir eğitime tabi tutmaktadır. Bundan sonra branşlaşma başlamaktadır. Yalnız branşlaşma aşamasından sonra da her öğrencinin ortak gördüğü dersler bulunmaktadır. Enderun Mektebinde dini ilimler ile Türkçe eğitimi ortak ders iken, BİLSEM’lerde ise Türkçe, İngilizce ve Bilgisayar eğitimi her öğrencinin aldığı dersler arasındadır. Her iki kurum da Türkçeye ayrı bir önem vermektedir.

Saray mektebi öğrencileri zihinsel alanda eğittiği gibi sanat alanında da yeteneği olanların bu yeteneklerini desteklemeye çalışmıştır (Ertuğ, 2007: 6). BİLSEM’lerde de müzik ve resim alanında yetenekli görülen öğrenciler için etkinlikler oluşturulmuştur.

Bilim sanat merkezlerinde öğrenciler için danışman\lider öğretmenlerce kişilik dosyaları tutulur ve bu dosyalara öğrencilerin eğitim hayatı ve diğer önemli gelişim bilgileri işlenmektedir. Enderun Mektebinde öğrencilerin hizmet başarıları, kişilik nitelikleri, görev anlayışları için özel bir defter tutulur ve çalışma kapasiteleri belirtilirdi (Özbilen, 2003: 113). Bu bilgilerden yararlanılarak sonraki süreçte öğrencilerden nasıl yararlanılacağı belirlenirdi. Öğrenciler hakkında tutulan kişilik dosyaları yönünden de bir benzerlik göze çarpmaktadır.

Enderun Mektebi ile BİLSEM’lerin en önemli farklılığı, söz konusu uygulamalardan birinin eğitim verdiği öğrencilerin tüm eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması, diğerinin ise yalnızca destek eğitimi vermesi ve öğrencilerin eğitimlerini farklı şekillerde tamamlamasıdır. Daha açık bir ifadeyle Enderun Mektebine devam eden bir öğrenci başka hiçbir eğitim kurumuna gitmezken, BİLSEM’ler örgün

eğitimlerine devam eden öğrencilere, okul dışı zamanlarında destekleyici ve zenginleştirici eğitim sunmaktadır. Ayrıca Enderun Mektebinde yatılı eğitim varken BİLSEM’lerde böyle bir durum söz konusu değildir. Enderun Mektebi bireysel eğitim vermesine ve hemen her alanda yetenekli kişiler yetiştirmesine rağmen esas amacı yönetici adayları yetiştirmektir. BİLSEM’ler de ise önceden belirlenmiş meslekler bulunmamaktadır. Enderun Mektebinde eğitiminin sonuna gelen kişi buna paralel olarak bir mesleğe sahip olmaktadır BİLSEM’ler destekleyici eğitim olduğu için iş bulma konusunda böyle bir fonksiyonu yoktur.

Tablo 16

Enderun Mektebi ile Bilim ve Sanat Merkezlerinin Eğitim Süreci Açısından Karşılaştırılması

	BİLSEM	ENDERUN
Gruplama Yöntemi İle Eğitim	X	X
Uyum Çalışması ile Eğitim Sürecine Başlama	X	X
Pozitif İlimler	X	X
Dini İlimler	-	X
Türkçeye Ayrı Önem	X	X
Sanat Eğitimi	X	X
Kişilik eğitimi	X	X
Bireyselleştirilmiş Eğitim	X	X
Öğrenci Kişilik Dosyası	X	X
Eğitimde Aşamalılık	X	X
Danışman Öğretmen	X	X
Örgün Eğitim	-	X
Meslek Garantisi	-	X
Yatılı Eğitim	-	X
Önceden Tanımlanmış Meslekler	-	X

Tablo 16 incelendiğinde her iki eğitim programının eğitim süreçleri yönünden de önemli düzeyde benzeştikleri, ancak örgün, yatılı eğitim uygulamaları ve eğitim sonrası uygulamaları açısından farklılıklar görülmektedir.

BÖLÜM VII

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulguları ve yorumlarına dayalı ulaşılan sonuçlara değinilmiştir. Ayrıca araştırma bulgularından yola çıkılarak üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda, Enderun Mektebi örneğinden yola çıkılarak, önerilerde bulunulmuştur.

7.1. Sonuç

Bu çalışma ile üstün yetenekli çocukların eğitimlerinin tarihsel süreç içerisindeki evrimini, çeşitli ülkelerdeki eğitim uygulamalarını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu alanda yapmış olduğu çalışmaları incelemek, Enderun Mektebinin üstün yetenekli çocuklara eğitim veren bir kurum olup olmadığını, burada verilen eğitimin üstün yetenekli çocukları eğitime açısından günümüz kriterlerine göre yeterli olup olmadığını araştırmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacına ve bulgularına bağlı olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- ✓ Enderun öğrenci seçim kriterleri ile günümüz üstün yetenekli çocukları tanılama kriterleri arasında önemli düzeyde tutarlılık görülmüştür (Tablo 6).
- ✓ Enderun Mektebine öğrenci seçimi tek bir aşamadan değil, günümüz üstün yetenekli çocukları tanılmasında uygulandığı şekliyle birden fazla aşamadan ve farklı ölçütlerden oluşmaktadır (Tablo 6).

✓ Osmanlı Devleti öğrenci seçiminde sadece üstün yeteneği değil devletin bekası, iç huzuru ve çeşitli unsurları göz önünde bulundurduğu için üstün yetenekli olduğu halde bazı öğrencileri mektebe kabul etmemiştir. Bu sistemin bazı yetenekli öğrencileri dışarıda bırakmasına neden olmuştur.

✓ Enderun Mektebine sadece erkek öğrenciler kabul edilmiş, bu sebeple nüfus içinde dengeli dağılmış olan üstün yetenekli erkek ve kız çocuklardan kızlar ihmal edilmiştir.

✓ Enderun Mektebi, günümüzde üstün yetenekli çocukların eğitiminde uygulanan modellerden ayrı eğitim modeline, bu uygulama içerisinde ise en çok özel okul uygulaması ile benzerlik göstermektedir (Tablo 7).

✓ Üstün yetenekli çocukların eğitim modellerinden birlikte eğitim modeliyle, Enderun Mektebi uygulama açısından önemli farklılıklar göstermektedir (Tablo 8).

✓ Enderun eğitimi ile günümüz üstün yetenekli çocukların eğitimi teori ve pratik eğitim açısından kıyaslandığında pratik eğitimi de içermesi açısından Enderun Mektebinin bariz bir üstünlüğü görülmektedir. Eğitimin her aşamasında öğrenciler öğrendiklerini pratiğe dönüştürebilmektedirler.

✓ Enderun Mektebi ile günümüz üstün yetenekli çocukların eğitimi bireysellik açısından da önemli benzerlikler göstermektedir. Her çocuğun belli alanlarda öne çıkan yeteneği keşfedilmekte ve o doğrultuda eğitim verilmektedir.

✓ Bilim ve Sanat Merkezleri ile Enderun Mektebi eğitim amacı açısından bireysel yetenekleri destekleme ve topluma faydalı bireyler yetiştirme yönüyle benzerlikler göstermektedir (Tablo 9).

✓ Bilim Sanat Merkezleri ile Enderun Mektebi yönetim süreçleri belli kanunlara, nizamnamelere bağlı olmaları ve devlet politikası olma yönünden önemli düzeyde uyumluluk göstermektedir (Tablo 10).

✓ Bilim Sanat Merkezleri ile Enderun Mektebi eğitim süreçleri yönüyle önemli benzerlikler göstermektedir (Tablo 16).

✓ Bilim Sanat Merkezleri ile Enderun Mektebi öğrencilerin cinsiyeti, iş imkanı, yatılı eğitim uygulaması açısından farklılıklar göstermektedir (Tablo 16).

7.2. Öneriler

✓ Enderun Sisteminin asıl amacı üstün yetenekli bireyleri toplum hizmetine sunabilmektir. Bu amacında da uzun süre başarılı olmuştur. Enderun Mektebi, üstün yetenekli çocuklara eğitim vermesi açısından detaylı incelemeye tabi tutulmalı ve günümüze uyarlaması yapılmalıdır.

✓ Enderun Mektebi dünya eğitim tarihi içerisinde ilk planlı ve kapsamlı üstün yetenekli çocukların eğitim uygulamalarından biridir. Ancak bu yönü araştırmacılar tarafından ihmal edilmiştir. Yapılacak araştırmalarda mektebin bu yönü üzerinde durulmalı ve Türklerin üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda önemli çalışmalar yaptığı belirtilmelidir.

✓ Türkiye Cumhuriyeti, üstün yetenekli çocukların eğitimini devlet politikası haline getirmeli, Osmanlı Devleti'nin yaptığı gibi bu çocukları, eğitimlerinin sonucunda uygun mesleklere yönlendirmelidir.

✓ Üstün yetenekli çocukları tanılama çalışmaları daha kapsamlı hale getirilmeli, böylece daha çok çocuk tanılanmalı ve eğitim almalıdır.

✓ Üstün yetenekli eğitim modellerinden bir tanesini kullanmak yerine bölgesel, maddi ve fiziki şartlar göz önünde bulundurularak modellerden her biri, kendi şartları içerisinde uygun görülen yerlerde uygulanmalıdır.

✓ Enderun mektebinde uygulandığı üzere üstün yetenekli öğrenciler için yatılı okullar açılmalı, parasızlık nedeniyle yeterli eğitimi alamayan üstün yetenekli öğrenciler buralara yönlendirilmelidir.

✓ Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi sadece özel okullara bırakılmamalı devlet eliyle de eğitim sürdürülmelidir.

✓ Beyin göçünü engellemek açısından eğitim hayatları boyunca ve sonrasında maddi olarak üstün yetenekli öğrenciler desteklenmelidir.

✓ Enderun Mektebinde grup mürebbisi ile aşılın, günümüzde rehber-danışman öğretmenlerce uygulanmaya çalışılan rehberlik çalışmaları daha profesyonelce ve aktif olarak yapılmalıdır.

✓ Enderun mektebinde öğrencilere verilen adabı muaşeret kuralları, üstün yeteneklilerin eğitim programlarında da bulunmalı, sadece bilimsel bilgi ile yetinilmemeli, değerler eğitimi üzerinde daha önemle durulmalıdır.

KAYNAKÇA

- A report for the Council of Curriculum, Examinations and Assessment (CCEA). (2006, Feb.). Gifted and Talented Children In (and out) of the classroom. Web: http://www.nicurriculum.org.uk/docs/inclusion_and_sen/gifted/gifted_children_060306.pdf 04, Mayıs 2010'da alınmıştır.
- Adams, C. M. and Moore, S.D. (2003). Designing and Implementing Curriculum for Programs. In Joan Franklin (Ed). Designing and Developing Programs for Gifted Students. (pp. 59-68). California, Corwin Press.
- Akarsu, F. (2001). Üstün Yetenekli Çocuklar Aileleri ve Sorunları. Ankara: Eduser Yayınları.
- Akçamete, G. (1998). Türkiye'de Özel Eğitim. A.Hakan (Editör). *Özel Eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.197-207.
- Akdağ, M. (1947). Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akgündüz, A. (1990). Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuku Tahlilleri. C.2. İstanbul: Fey Vakfı.
- Akkutay, Ü. (1984). Enderun Mektebi. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi.
- Akyüz, Y. (1999). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a). İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Ardıç, F. (2009, 25-27 Mart). Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı. Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresinde sunuldu, Eskişehir.
- Arıkan, R. (2000). Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Arslantürk, Z. (1997). Sosyal Bilimler için Araştırma Metod ve Teknikleri. (Üçüncü Baskı). İstanbul Üniversitesi İlahiyat fakültesi Yayınları.
- Ataman, A. (1998). Üstün Zekalılar ve Üstün Yetenekliler. A.Hakan (Editör). *Özel Eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 171-194.

- Ataman, A. (1982). Üstün Zekalı Çocuklara Ana-Babaları ve Öğretmenleri Nasıl Yardımcı Olabilir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15, 335-344.
- Ataman, A. B. (2008). Üstün Yetenekli Çocuklarda Aile Ortamının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: İstanbul BİLSEM Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atik, Ş. Y. (2007). İlköğretimdeki Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Öğretim Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Arı, B. (2004). Osmanlı Devleti'nde Yüksek Bürokrasi İçin Üstün Yeteneklilerin Tespiti ve Sarayda Özel Eğitim Süreci. A. E. Bilgili ve M. R. Şirin. (Editörler). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s.21-30.
- Arıkan, R. (2007). Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama. (altıncı basım). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Balcı A. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler. Ankara: 72 TUFO Bilge Yayıncılık.
- Batdal, G. (2009). History Of The Gifted Education And Developing Creativity In Turkey. Web: <http://construct.haifa.ac.il/~rozal/templeton/Gulsah%20BATDAL-%20Templeton%20workshop.pdf> 22 Temmuz 2009'da alınmıştır.
- Baykal, İ. H. (1953). Enderun Mektebi Tarihi. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı.
- Bencik, S. (2007). Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beşkardeş, S. (2007). Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yabancı Dil (İngilizce) Öğretiminde Metafor Sisteminin Kullanılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- BIBB County School District. (2008). Gifted Education and Advanced Academics Handbook. Web: <http://www.bibb.k12.ga.us/images/giftedhandbook.pdf> 15 Nisan 2010'da alınmıştır.
- Bildiren, A. ve Uzun, M. (2007). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Tanılama Yönteminin Kullanılabilirliğinin İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(2), 31-39.

- Bilgili, A. E. (2004). Bir Türk Eğitim Geleneği Olarak Enderun'un Yeniden İnşası. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin. (Editörler). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s. 31-45).
- Bozkurt, Ö.S. (2007). Okul Öncesi Donemde Öğretmenleri Tarafından Yaşıtlarına Göre Üstün ve Özel Yetenekli Olarak Aday Gösterilen Çocukların Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cihan, A. (2007). Osmanlı'da Eğitim. İstanbul: 3F Yayıncılık.
- Çiğerci, C. Z. (2006). Üstün Yetenekli Olan ve olmayan Ergenlerde Benlik Saygısı, Başkalarının Algılaması ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Cutts, N. E., Moseley, N. (2004). Üstün Zekalı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi. (ikinci baskı). İstanbul: Özgür yayınları.
- Çağlar, D. (1972). Üstün Zekalı Çocukların Genel Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5, 95-110.
- Çağlar, D. (2004). 1953-1993 Yılları Arasında Üstün Zekalı Çocuklar Konusunda Alınan Kararlar, Çalışmalar ve Uygulamalar. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin. (Editörler). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s. 61-68.
- Çetinkaya, B. A. (2007). Osmanlı İmparatorluğu'nun Saray Okulu Enderun. Somuncu Baba Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi. Sayı: 82. s. 60-65.
- Çuhadar İlyas Ağa. (1987). Tarih-i Enderun- Letaif-i Enderun. (çev. Kayra. C.). İstanbul: Güneş Yayınları.
- Dağlıoğlu, H. E. (1995). İlkokul 2-5. Sınıflara Devam Eden Öğrenciler Arasından Üstün Yetenekli Olanların Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri. Enstitüsü, Ankara.
- Dağlıoğlu, H. E. (2004). Okul Öncesi Çağdaki Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin. (Editörler). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s. 75-84.
- Davis, G. A. and Rimm, S. B. (2004). Educated of the Gifted and Talented. (fifth edition;). Boston: Pearson Education.
- Demirel, Z. (2008). Osmanlı Medeniyet Bahçesinde Nostaljik Bir Gezinti. Ankara: Akçağ Kitabevi.
- Demirkol, D. G. (2007). Kaufman Kısa Zeka Testi (Kaufman Brief Intelligence Test-K-Bit) 11-12 Yaş Çocukları Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik Ve Ön Norm

Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Dönmez, N. B. (2004). Bilim Sanat Merkezleri'nin Kuruluşu ve İşleyişinde Yapılması Gereken Düzenlemeler. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin. (Editörler). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s. 69-73.
- Enç, M. (2005). *Üstün Beyin Gücü*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erken, R. (2003). The Prevention and Enrichment Program for Families With Gifted Children. In Joan Franklin (Ed). *Designing and Developing Programs for Gifted Students*. (pp. 103-118). California, Corwin Press.
- Ercan, Y. (1987). Devşirme Sorunu-Devşirmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkleşme ve İslamlaşmaya Etkisi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. C.I-II. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ertuğ, Z. T. (2007). 16. Yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda Eğlence ve Meclis. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 4(1),1-14.
- Gibbons, H. A. (1998). Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu. (Çev. Ragıp Hulusi ÖZDEM). Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları.
- Gökbilgin, M. T. (1978). Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2272.
- Gökdere, M. (2004). Bireysel Dosyalama Tekniği (Portfolyo) ve Üstün Yeteneklilerin Eğitimi. A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili ve M. R. Şirin. (Editörler). *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. s. 121-129.
- Güngör, T. (2007). Enderun Saray Mektebi'nde Has Oda Teşkilatı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güzel, A. G. (1987). Cumhuriyet Döneminde Üstün Yetenekli Çocukların Yetiştirilmesine Yönelik Yasal Olanaklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. (175-186). Web: <http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdfiler/1987-20-1-2...>
- Halaçoğlu, Y. (1998). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnalcık, H. (2003). Osmanlı İmparatorluğu'nun Klasik Çağı (1300-1600). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İpşirli, M. (1995). Enderun. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C.11. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

- İpşirli, M. (1999). Osmanlı Devleti Tarihi. C.1. İhsanoğlu, E. (Editör). İstanbul: Feza Gazetecilik.
- İslamoğlu, A. H. (2003). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (ikinci baskı). İstanbul. Beta Yayıncılık.
- Kargın, T. (2003). Cumhuriyet'in 80. Yılında Özel Eğitim. Milli Eğitim Dergisi. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- Kaptan, S. (Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. (onbirinci baskı). Ankara. Tek Işık Web Ofset Tesisleri.
- Kazıcı, Z. (2004). Osmanlı'da Eğitim Öğretim. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Keskin, M. (2009). Enderun Saray Okulu'nda Hasoda Teşkilatının Önemi-Uygulanan Eğitim Yönetimi ve Stratejileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırcaali, İ. G. (1999). Bilim ve Araştırma Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Bir, A. A. (Editör). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Koçu, R. E. (1960). Topkapı Sarayı. İstanbul: İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat.
- Köksal, Ayça. (2007). Üstün Zekalı Çocuklarda Duygusal Zekayı Geliştirmeye Dönük Program Geliştirme Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Köprülü, M. F. (1999). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu. Ankara. Türk Tarih Kurumu.
- Leana, M. Z. (2005). Üstün Yetenekli Çocuklarda Yönetmel Fonksiyonlar: Londra Kulesi Testi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1995). İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) Türkiye Temel Eğitim Politikası İncelemesi Ön Raporu. Ankara: Mili Eğitim Bakanlığı.
- Mirman, N. J. Identifying and Selecting Teachers. In Joan Franklin (Ed). Designing and Developing Programs for Gifted Students. (pp. 39-47). California, Corwin Press.
- Necipoğlu, G. (2007). 15. ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı - Mimari, Tören ve İktidar (çev. Sezer, R.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Oğuz, M. (2008). Osmanlı Devleti'nin Yükselme Döneminde Enderun Saray Okulu'nun Yeri ve Önemi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2008). Osmanlı Sarayında Hayat. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.
- Önsoy, R. (1991). Cumhuriyetten Bugüne Orta Öğretimimiz ve Bazı Meseleleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.6, 1-23.

- Osman, R. (1989). Edirne Sarayı. S. Ünver. (Editör). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özbilen, E. (2003). Bütün Yönleriyle Osmanlı Adab-ı Osmaniyye. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özcan, A. (1994). Devşirme. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 15. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi. s. 254-257.
- Özcan, T. (2002). Osmanlı Devleti'nde Eğitim Hizmetlerinin Finansmanı. Güzel, H. C. (Editör). *Türkler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Özcan, T. (2002). Osmanlı Devleti'nin Askeri Yapısı. H. C. (Editör). *Türkler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 107-121.
- Pakalın, Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. C.1. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Parmaksızoğlu, İ. (1984). Enderun Mektebi. *Türk Ansiklopedisi*. C. 15. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. s. 193-196.
- Parmaksızoğlu, İ. (1984). Enderun. *Türk Ansiklopedisi*. C. 15. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. s. 193.
- Petrosyan, I. Y. (2002). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni. Güzel, H. C. (Editör). *Türkler C. 9*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 129-135.
- Sak, U. (2009). Üstün Yetenekliler Eğitim Programları. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Sakaoğlu, N. (1994). Osmanlı eğitim Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2003). Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saray, M. (2003). Bilimsel Araştırma Yöntemleri El Kitabı. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Saydam, A. (1999). Osmanlı Medeniyeti Tarihi. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Seyitoğlu, H. (2000). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Güzem Yayınları.
- Scheblanova, E. and Shumakova, N. (2007). Gifted Education in Russia -A Special Programme at a Moscow School. Echa News- European Council for High Ability. (Web: http://www.alpeip.lu/ECHA_News_vol_21_no_1.pdf 14 Mayıs 2010 tarihinde alınmıştır.)

- Smutny, J. F. Walker, S. Y. Meckstroth, E. A. (1997). Teaching Young Gifted Children in the Regular Classroom. Minneapolis: Free Spirit Publishing.).
- Suveren, S. (2006). Anasınıfına Devam Eden Öğrenciler Arasından Üstün Yeteneklilerin Belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Taşkın, Ü. (2008). Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları. Ordu: Uluslar arası Araştırmalar Dergisi. Volume 1/3 Eylül. s. 343-356.
- Tavernier, J. P. (2007). 17. Yüzyılda Topkapı Sarayı (çev: T. Tunçdoğan ve N. Sakaoglu). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1993). Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türk, İ. C. (2006) Osmanlı Devleti'nde Tarih Eğitimi (1839-1922). Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Erzurum.
- Türkyılmaz, M. (2009). Osmanlı Klasik Döneminde, Enderun Mektebindeki Üst Düzey Yönetici Eğitimi İle Günümüzdeki Üst Düzey Yönetici Eğitiminin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Topçu, F. Y. (2009 25-27 Mart). *Üstün Yetenekli ve Zekalıların Eğitim Tarihi Açısından Gulamhaneler ve Ahlak-ı Nasırı*. Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresinde sunuldu, Eskişehir.
- Uzun, A. (2006). Üstün Veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzun, M. (2004). Üstün Yetenekliler El Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988a). Osmanlı Tarihi. C.2. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988b). Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1990). Osmanlı Devlet Teşkilatından Kapıkulu Ocakları. C. 1. (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1997). Devşirme. İslam Ansiklopedisi. C.3. Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı. s. 563-565.
- Vandenweghe, A. M. (2007). Gifted Education in France (France is Vigilant Towards its High Ability Children). Echa News- European Council for High Ability. (Web: http://www.alpeip.lu/ECHA_News_vol_21_no_1.pdf 14 Mayıs 2010 tarihinde alınmıştır.)

- Yalçın, C. (2002). Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi;(1734-1876). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yarar, H. (2000). Osmanlı Dönemi Askeri Okullarda Eğitim. Ankara: Milli Savunma Bakanlığı.
- Yargıcı, S. (2000). Whechsler Yetişkinler İçin Zeka Ölçeği Gözden Geçirilmiş Formu (WAİS-R) Performans Bölümü Türk Standardizasyonu: Ön Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yerasimos, S. And Berthier, A. (2002). Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey’in Anıları (çev. A. Berktaş). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yıldırım, Ş. ve Şimşek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yonus, A. (2007). *Kaufman Kısa Zeka Testi (Kaufman Brief Intelligence Test--K-Bit) 15 - 16 Yas Çocukları Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik Ve Ön Norm Çalışmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aydoğan, Y. ve Bilgiç, N. (2009, 25-27 Mart). *Bilim ve Sanat Merkezleri Üzerine Yürütülen Çalışmalar*. Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresinde sunuldu, Eskişehir.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://gifted.youthsporttrust.org/subpage/the-junior-athlete-education/index.html>).
- <http://gifted.youthsporttrust.org/page/msas/index.html>
- <http://iys.inonu.edu.tr/index.php?web=uyem&mw=470>
- <http://nationalstrategies.standards.dcsf.gov.uk>
- <http://ustun.dogakoleji.com>
- http://www.alpeip.lu/ECHA_News_vol_21_no_1.pdf
- <http://www.beyazit.k12.tr>
- <http://www.bibb.k12.ga.us/images/giftedhandbook.pdf>
- <http://www.coskun.k12.tr>
- <http://www.davidsongifted.org>
- <http://www.education.ankara.edu.tr/ebfdergi/pdfler/1987-20-1-2...>
- <http://www.kultur.gov.tr/teftis>
- <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/992.html>
- http://www.nicurriculum.org.uk/docs/inclusion_and_sen/gifted/gifted_children_060306.pdf 04
- <http://www.tevitol.k12.tr>
- <http://www.ustunzekalilar.org>
- <http://www.uyep.anadolu.edu.tr>
- http://www3.hants.gov.uk/pe_strategy.pdf